Filatelistengroep

Het Baltische Gebied

Opgericht 9 oktober 1982

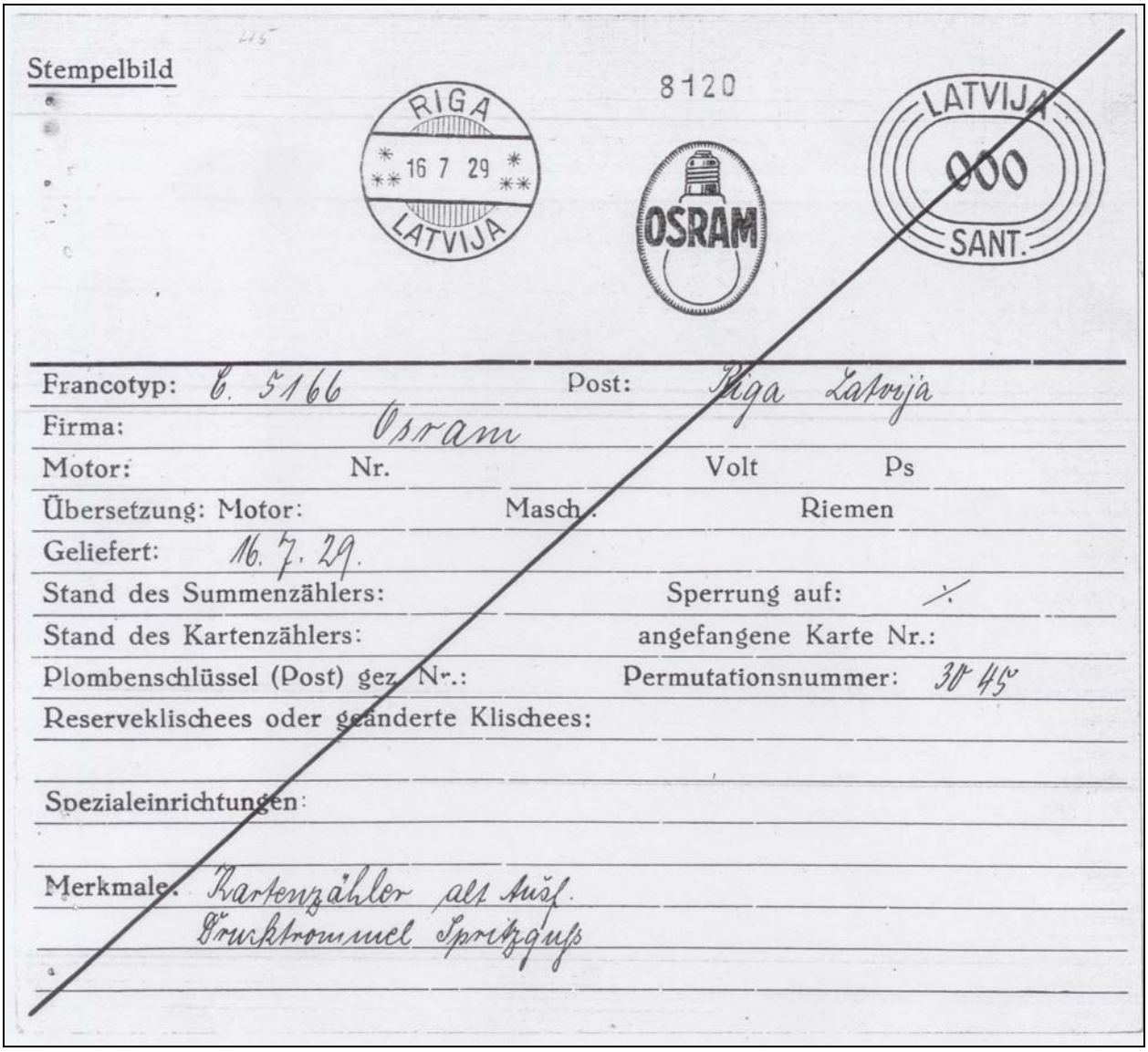

Stempelbild

RIGA 16 7 29 LATVIJA

8120

OSRAM

LATVIJA 000 SANT.

Francotyp: C. 5166 Post: Riga Latvija

Firma: Osram

Motor: Nr. Volt Ps

Übersetzung: Motor: Masch. Riemen

Geliefert: 16. 7. 29.

Stand des Summenzählers: Sperrung auf: /.

Stand des Kartenzählers: angefangene Karte Nr.:

Plombenschlüssel (Post) gez. Nr.: Permutationsnummer: 30 45

Reserveklischees oder geänderte Klischees:

Spezialeinrichtungen:

Merkmale: Kartenzähler als Aufl.
Druckrommel Spritzguß

Filatelistengroep
'Het Baltische Gebied'

Opgericht op 9 oktober 1982.

Lidmaatschap
Minimaal € 20,00 per jaar.
Als bijdrage voor de te maken kosten wordt bij toetreding € 5,00 gevraagd.

Voorzitter
R.W. van Wijnen
Karthuizerstraat 31
6824 KA Arnhem
tel. (026) 351 34 84
marsruts@planet.nl

Lid
A.C. de Bruin
Ten Passeweg 10A
8084 AN 't Harde
tel. (0525) 65 31 24

Penningmeester/Secretaris ledenadministratie
H.W.A. Pijpers
Hermionegang 15
2719 AR Zoetermeer
tel. (079) 361 46 21
hans.pijpers@hccnet.nl

Opmaak/redactie 'Het Baltische Gebied'
J. Kaptein
Reigerskamp 705
3607 JP Maarssen
tel. (0346) 57 44 18
j.kaptein@hccnet.nl

Gironummer:
3243251 t.n.v.
"Het Baltische Gebied"
te Zoetermeer

HBG op Internet
http://home.hccnet.nl/j.kaptein/hbg
inlog ledenpagina: **mitau**
idem Engelse versie: **miteng**

INHOUDSOPGAVE

2 **Beste mensen…**
Ruud van Wijnen

3 **Verslag 48e bijeenkomst 22 april 2006**
Olav Petri

4 **Estland : postwaardestukken uit de Sovjet-periode 2**
Jan Kaptein

5 **De Letse graficus Rihards Zariņš**
Olav Petri

8 **Bladeren met André : over Estland en censuur**
Olav Petri en André de Bruin

12 **Het stempel der bezetting : Riga 1941-1944**
A.J. van Oosten

22 **Spoorpost in Litouwen 5 : lijn 5-6 en 17-18**
Jan Kaptein, Eugenijus Uspuras

32 **Retour / Non Admis**
Harry von Hofmann

34 **De 10 typen van de Päts zegel van 1 sent**
Dr Peter Feustel

40 **Francotyp administratiekaarten**
Ruud van Wijnen

44 **"Te-Rug-Blik" : dubbel geribbeld papier bij de Weefster-en-Smid uitgave**
Dr. Peter Feustel

46 **Letland : in postwagons aangetekende brieven - 3**
Ruud van Wijnen, Igor Irikov

51 **Letland : frankeerzegels, ontwerp wapens**
Joop van Heeswijk

52 **Prijsvraag**
Ruud van Wijnen

54 **Terugkomen op**
Ruud van Wijnen

56 **Met 1 santims**
Ruud van Wijnen

58 **Neringa en Neringa 2**
Sijtze Reurig

59 **Voor u gelezen**
Joop van Heeswijk, Jan Kaptein, Olav Petri, Ruud van Wijnen

Bij de voorplaat: Francotyp administratiekaart. Meer hierover in het artikel van Ruud van Wijnen.

BESTE MENSEN…

Ruud van Wijnen

Toen ons vorige nummer gereed was verzuchtten uw redacteur en voorzitter dat het toch wel erg veel "over treintjes" ging. Dat kwam toevallig zo uit en het was zeker geen gepland themanummer. In dit blad mag de variatie er wezen. Natuurlijk, Jan Kaptein en het duo Irikov/van Wijnen vervolgen hun bijdragen over de spoorpost in Litouwen, respectievelijk Letland. Maar verder bieden we u lezenswaardige bijdragen over allerlei aspecten van de Baltische filatelie. De heer Van Oosten schrijft voor het eerst in ons blad en in zijn bijdrage geeft hij, aan de hand van poststukken uit zijn eigen collectie, een postaal overzicht van de Duitse aanwezigheid in Riga tijdens de Tweede Wereldoorlog. Zijn verhaal en de uitgebreide informatie in het handboek van Von Hofmann zouden u kunnen aansporen uw eigen materiaal eens nader te bekijken. Dat geldt zeker ook voor de postzegels die dr. Peter Feustel beschrijft: de 1 sent Päts en het papier van de Weefster-en-Smid uitgave. En vergeet daarbij uw doubletten niet….. Ook Harry von Hofmann keek verder dan op het eerste gezicht: "niks teruggestuurd uit Riga, niet eens verzonden uit Tallinn" luidt zijn conclusie.
Olav Petri verzorgt al jaren nauwgezet en in eigen stijl de verslagen van onze bijeenkomsten, maar het liefst zetelt hij met een stapel albums in de herenkamer. Al bladerend ontdekt hij altijd wel iets. Op die manier neusde hij samen met André de Bruin in diens poststukken met Estlandse censuurstempels. Ze vertellen over hun bevindingen en Olav solo besteedt aandacht aan de "Letse" graficus Rihards Zariņš. Letse maar even tussen " " , omdat hij heel wat meer ontwierp dan Letse postzegels. Langzaamaan komt er in de Baltische filatelie meer aandacht voor de periode van de sovjetbezetting; een tijdperk dat we lang hebben genegeerd, maar dat net zo goed deel uitmaakt van de Baltische postgeschiedenis. Jan Kaptein schrijft over postwaardestukken met een relatie tot Estland.

Soms zie je als verzamelaar weer eens iets dat je nog niet eerder zag: administratiekaarten van de firma Francotyp… al eerder gezien ? Ruud van Wijnen schrijft er over (met dank aan Rainer en Andreas Lehr). In ons vorige nummer startten we "De Prijsvraag". Ons bereikte een onverwachte hoeveelheid inzendingen, maar tijdens de afgelopen bijeenkomst in Geldermalsen kon de juryvoorzitter de onbetwiste winnaar van de schrijfwedstrijd zijn hoofdprijs overhandigen. Olav was de gelukkige. Voor iedereen die niet won is er nu een tweede kans. Laat hem u niet ontgaan !

Voorwaar een keur aan artikelen in dit blad. Ik raad u aan het mee te nemen op vakantie, dan kunt u af en toe wegdromen naar uw albums. Sijtze Reurig nam in zijn rugzak geen postzegels of bladen mee naar Neringa, maar stuurde filatelistische vrienden wel een kaartje. Weer terug vertelt hij over "–1" en "-2".

Iedereen die nog op vakantie "moet" wens ik een ontspannen tijd !

Ruud van Wijnen.

Oproep

Voor het volgende nummer zoek ik nog aanvullend materiaal over: Arensburg / Kuressaaare

Dus wie mee wil schrijven, aanvullend illustratiemateriaal, algemene informatie hierover: welkom.
Jan Kaptein Tel. 0346-574418
j.kaptein@hccnet.nl

Vervalsingen Estland

De laatste bijeenkomst liet André een aantal prints zien met klassieke vervalsingen van Estland. Deze zijn te vinden op internet op de site 'History on stamps'. Via de knop 'Forgeries komt u bij de rubriek 'Classic forgeries', met een beschrijving van vervalsingen van Bulgarije, Estland, Roemenie en Servie. Met heel veel afbeeldingen in kleur.
Het adres (dus geen www):
home.no.net/bhb1/stamps.htm

Om alles beter op het scherm te krijgen, kan men proberen de navigatie kwijt te raken, door alleen de pagina's zelf op te roepen vanuit het adres (zonder www dus):
home.no.net/bhb2/ee-forg.htm

Jan Kaptein

Bijeenkomst 2006: 23 september 2006 in Geldermalsen

.

VERSLAG 48-e BIJEENKOMST 22 APRIL 2006

Olav Petri

Op de weg was het al te zien: veel auto's, fietsen, zelfs bussen waren op weg naar Geldermalsen. Het was soms even zoeken, maar 23 personen bereikten zonder problemen onze bijeenkomst, waaronder leden uit Duitsland en België.

Mededelingen

De voorzitter kon melden dat er drie nieuwe leden bij zijn, maar moest ook om even stilte vragen wegens het overlijden van een lid in Finland, de heer Graeffe, en van de velen bekende Gerhard Hahne, een aimabel mens en deskundig filatelist. Bernd Fels woonde de begrafenisplechtigheid bij. De aanwezigen tekenden een condoleancekaart.

De penningmeester kon vast melden en via een overzicht tonen dat de situatie gezond is, dat de Bond wat duur begint te worden, dat er geen bestuurskosten zijn en dat we, denkend aan een naderend jubileum, iets leuks zouden kunnen doen.
In september komt in Geldermalsen de kascie bijeen, tussen de coulissen, bestaande uit Leo Schippers en André van de Voorde.

De Duitse zusterverenigingen zijn leuk om te bezoeken: Soest is centrum van de Esten, meestal eind september, Hennef bij Bonn van de Letten, meestal rond carnaval, terwijl de Litouwers naar Celle komen.
Leuke publicatie, nu vertaald naar het Nederlands: "Op de loop" van Ekstein, over een Letse familie in de loop van de XIX en XX eeuw, 21, 90 euro.
Schrijver dezes bleek de prijsvraag te hebben gewonnen met een geheimzinnig verhaal over een al even eigenaardige briefkaart. Het weekend kon voor hem niet meer stuk.

Rondvraag

Jan Kaptein houdt zich bezig met Arensburg, stempels en geschiedenis. Suggesies zijn altijd welkom. André de Bruin stopt met verzamelen i.v.m. gezondheidsproblemen.

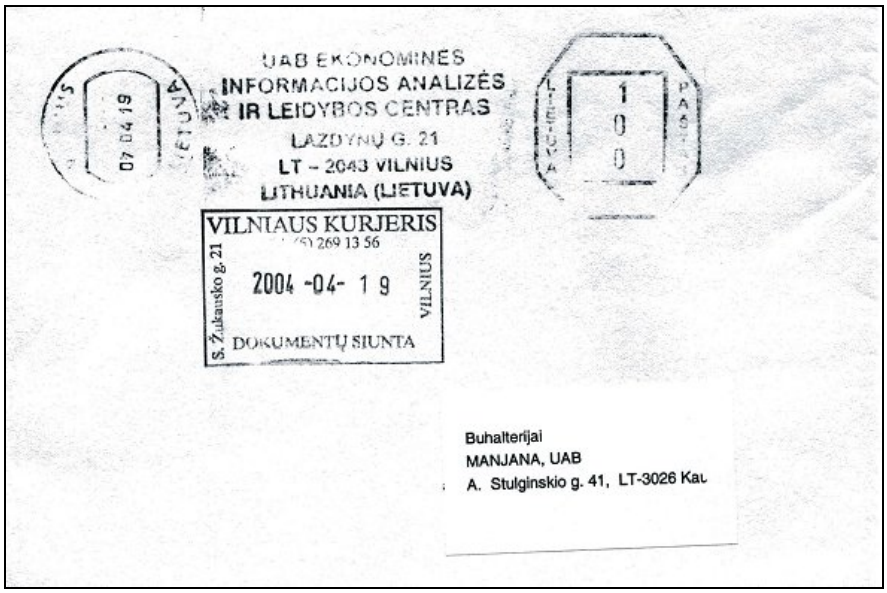

Afb. 1
Brief, verzonden per private koerierspost. Er bestaat ook een catalogus: Lietuvos privačių paštų antspaudai = Cancels of Lithuanian private post offices / Zenonas Žebrauskas. – 2003. – 28 p.

Verder blijkt opnieuw geld te zijn verdwenen voor betaling naar Litouwen via de post. Het betrof een zending naar de bekende heer Ozolins. Thomas Löbbering toonde mooie boeken met poststukken die voor weinig geld te koop zijn, eigen werk van de auteurs. Peter Feustel heeft zijn chirurgische analyse van een Päts postzegel in druk zien verschijnen. De keurmeesters van Estland (6) zullen gegevens verzamelen en digitaal standaard opnemen in een bestand. Daaruit zullen zij gaan publiceren. Het bestand is niet openbaar omdat er juridische kanten aan de zaak zitten, bijv. persoonlijke gegevens over vervalsers.

Lezing

Bernd Fels liet zien wat er momenteel met koerierdiensten gebeurt in Litouwen. Onbekend terrein, leuk pionierswerk! Stempels van vertrek en aankomst, geen zegels, diverse firma's, meestal bedrijfspost, ook samenwerkende bedrijven, interlokaal en lokaal. Een luid applaus volgde op Bernds verhaal.

Na de lunch veilde voorzitter Ruud van Wijnen op verkoopbevorderende manier de kavels. Er was voor elk wat wils, zelfs een Afrikavlucht, gekeurd en wel. De kavels gingen bijna allemaal naar een nieuwe eigenaar. Het vliegtuig naar Afrika is ondanks de gereduceerde prijs nog niet vertrokken. Misschien was men overrompeld door dit moois...

2006:
23 september 2006
in Geldermalsen

ESTLAND : POSTWAARDESTUKKEN UIT DE SOVJET-PERIODE 2

Jan Kaptein,

Hieronder ziet u een postwaardestuk uit de jaren vijftig. De afbeelding is alleen nog in oudere reisgidsen van Tallinn te vinden.

Op de envelop is het monument voor M. Kalinin in Tallinn te zien.
Maar de plaats is volgens het onderschrift Stalingradi väljak, Stalingradplein.
In de Sovjet periode was 'Kalinin' ook één van de districten van Tallinn.

In een reisgids uit 1978 is ook nog een foto ***(afb. 2)*** van het standbeeld te vinden en wordt er kort iets over het leven van Michail Kalinin vermeld.
Deze 'Marxist und Revolutionär' werkte van 1901-1904 in een elektrotechnische fabriek in Tallinn, die later ook zijn naam zou dragen. Hij organiseerde de marxistische Arbeidersverenigingen en richtte een illegale drukkerij op.

Het standbeeld van M. Kalinin staat op het postwaardestuk nog op het Stalingrad-plein.
Ook op een postzegel van de Sovjet-Unie, Mi. 1503, is er nog sprake van het Stalingrad-plein. Met het einde van de Stalin-verheerlijking 1956-, en bij 'de-stalinisatie in 1961, worden allerlei plaatsen met zijn naam omgedoopt.

M. Kalinin komt dan aan het 'Tornide Väljak' –Plein van de Torens- te staan. Het plein hette zo ook voor de Tweede Wereldoorlog.

Ook andere bekende Sovjet-helden kregen in Tallinn een standbeeld: Lenin en Kingissepp.
In het begin van de jaren negentig zijn al deze standbeelden verdwenen uit Tallinn.

Afb. 1 *(74 %)*
Postwaardestuk, uitgegeven 19-11-1959, catalogusnummer 1079.

◂

Literatuur

Tallinn : Stadtführer / H. Taliste. – Tallinn : Verlag Perioodika, 1978. – Op omslag: Tallinn : Hauptstadt der Estnischen SSR

Afb. 2
Foto uit de reisgids, 1978, met Michail Kalinin. Op de achtergrond de Oleviste kerk, ofwel St. Olav.

DE LETSE GRAFICUS RIHARDS ZARIŅŠ

Olav Petri

Om met het begin te beginnen: de spelling van de naam in deze titel is de Letse. Uiteraard kom je de naam op andere manieren gespeld tegen, Richard als voornaam is dan gebruikelijk, de spelling van de achternaam in het Duits (Sarrinsch) beoogt de gewenste uitspraak te benaderen.

Iets opvallends

Het begon met niet Baltische postzegels. Mijn nieuwsgierigheid werd gewekt door enkele Witrussische zegels die een boerenechtpaar afbeelden en die als aanduiding hebben: “Asobny Atrad B.N.R.”, uiteraard in Cyrillisch schrift. Michel maakt melding van deze zegels onder Rusland en noemt de zegels “Mache”. Ik kom later op de status van deze zegels terug.

Kijkend naar deze zegels vielen een paar zaken op, bijvoorbeeld de tekening van de lijnen in de achtergrond, de vorm van de tabletten met de waardeaanduiding, het formaat. Ook de algemene indruk van de zegels die voor mij een enigszins melancholieke zo niet donkere uitstraling hebben, was als het ware vertrouwd. Er leken overeenkomsten te zijn met Letse zegels, bijvoorbeeld met uitgave Mi 32, de eerste verjaardag van de onafhankelijkheid, en zeker ook qua formaat met Mi 36-39, de bevrijding van Koerland. Toen ik ergens las dat genoemde BNR zegels uit Riga kwamen en door “Prof. R. Sarrinsch” waren ontworpen, ervoer ik deze mededeling als een beloning.

Mi 32

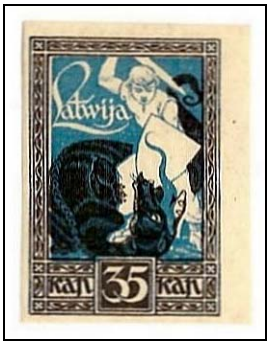

Mi. 38

Mi. 41

Normaal gesproken let je niet zo op de namen van ontwerpers, maar Michel meldde deze naam bij vrijwel alle vooroorlogse Letse zegels. Je gaat wat verder bladeren. Waar was die professor actief voordat de republiek Letland bestond? Dat bleek Rusland te zijn, waar zijn naam uiteraard in het Cyrillisch werd genoteerd: “Р. Зарриньш”. U ziet meteen al dat we weer met de gebruikelijke transcriptieproblemen te maken hebben. Dat levert voer voor linguïsten op: In het Duits geef je een Cyrillische beginletter Z weer met een S om uitspraakproblemen te voorkomen. Aardig is weer dat het Russische Cyrillisch de Letse palatale N weergeeft met een Cyrillisch zacht teken achter de N.

De zegels van Zariņš

Bladeren in de Michel en een Russische catalogus leverde het volgende beeld. Zariņš ontwierp zegels voor tsaristisch Rusland, voor de Letse Republiek, voor de Sovjetunie en ook nog voor bovengenoemde BNR. Voor tsaristisch Rusland ontwierp hij de oorlogswezenzegels van 1904 (Russisch-Japanse oorlog) en in samenwerkingsverband de tsarenportretten van de Romanov jubileumserie van 1913, 300 jaar Romanov dynastie.

Een collega uit dat collectief was de Jugenstil ontwerper Narboet, die later de eerste zegels van Oekraïne ontwierp met o.a. het meisjeskopje, een ontwerp dat in 1992 tot mijn vreugde en opwinding in het nieuwe Oekraïne weer uit de kast werd gehaald en opeens opdook op een enveloppe uit Kiev.

Een derde ontwerper was Bilibin, die groot bekendheid kreeg door zijn illustraties van sprookjesboeken, waarbij hij de “klare lijn” gebruikt.

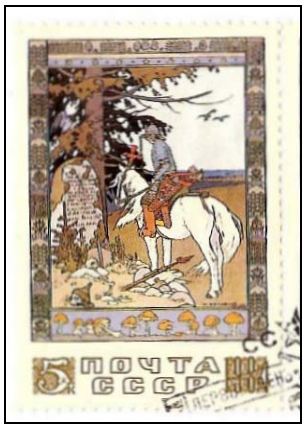

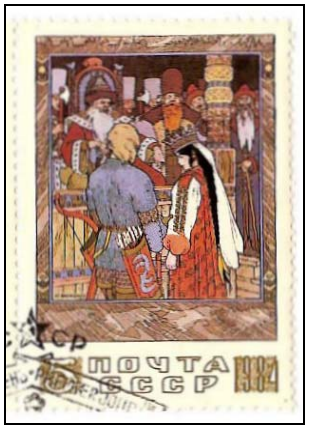

Iets van zijn stijl zien we terug bij de Nederlandse illustrator van vooroorlogse kinderboeken, Rie Cramer..

Een van de ontwerpen van Zariņš uit de jubileumserie was een ovaal met daarin een tsarenportret, Nikolaas II, met twee waardetabletten onderin. Hij gebruikte dit ontwerp opnieuw in 1918, maar nu werd het ovaal gevuld met een zwaard dat een ketting breekt.

Deze zegels kwamen in omloop omstreeks de Oktoberrevolutie en moeten nog tijdens het Kerenskybewind ontworpen zijn. Wegens de verschijningsdatum beschouwt men ze veelal als de eerste zegels van het communistische bewind in de Russische Federatie. Het ontwerp werd zo ijzersterk gevonden, dat het in de jaren ’20 in de Sovjetunie opnieuw werd gebruikt, nu met het portret van de “rode tsaar” in het ovaal, Lenin!.

Zijn schitterende toeslagzegels van 1914, voor de hulp aan militairen en hun gezinnen, met afbeeldingen van een historisch symbool, de Varjagenstrijder uit de begintijd van Rusland, moeder en kind, de kozak die afscheid neemt van zijn gezin en Sint Joris en de draak, brengen een sfeer over die duidelijk terugkomt in eerdergenoemde Letse en BNR zegels. De overheersende bruine tinten dragen daartoe bij.

De vorm van de cijfers en het regelmatig gebruiken van twee waardetabletten in de zegels zijn een vast element van Zariņš . Ik ben geen kunstkenner en beperk me verder tot deze observaties.
Verrassend voor mij was de vondst van latere ontwerpen voor de Sovjetunie. Men had daar de oude meester blijkbaar niet vergeten. De serie van vier zegels zonder waardeaanduiding

van 1922, Mi 197-200, met een schip, vliegtuig, trein en auto, blijken door Zariņš te zijn ontworpen, evenals de luchtpostzegels met een Fokker F III uit 1923, die overigens alleen met opdruk in gebruik zijn geweest.

Alle Letse zegels behoren tot zijn werk, behalve de eerste (zon en sterren) en de zegels, uitgegeven ter herdenking van de bevrijding van Riga, want toen zat hij nog in Rusland. Zariņš is daarnaast nog de ontwerper van de Letse bankbiljetten en ex libris. Een van zijn ontwerpen buiten het postzegelgebied kennen we allemaal: het staatswapen van Letland is door Zariņš is ontworpen. Hij leverde illustraties voor boeken, schetsen, karikaturen, etsen en litho's, terreinen die buiten het kader van HBG vallen. Helaas had ik tijdens mijn bezoek aan Riga geen tijd meer om het kunstmuseum te bezoeken, want daar verwachtte ik werk van hem aan te treffen.

Het leven van Zariņš (1864-1939)

Rihards Zariņš is geboren op het landgoed Kegeln in Lijfland (Baltikum-Sammler), Vilkeni (Letland) en overleden in Riga. Na zijn schooltijd ging hij in de leer als graveur in Sint Petersburg op de school van baron Stiglitz/Stieglitz. In die periode was hij actief als lid van de artiestengroep van Rukis en van de Letse Associatie ter Promotie van Kunst. Na zijn studie werd hij op reis gestuurd naar Duitsland, Oostenrijk (prof. Unger), Italië en Frankrijk. Hij werd "meestergraveur" en docent. Regelmatig stuurde hij werk op naar Rusland en dat leidde in 1899 tot de uitnodiging om grafisch ontwerper te worden bij de prestigieuze Russische Staatsdrukkerij. Hij maakte daar snel promotie en werd in 1905 directeur. Door de eerste Wereldoorlog en de daarop volgende revolutionaire periode van 1917-1919, met in korte tijd de februarirevolutie, oktoberrevolutie, het oprukken van de Duitsers tot Narva, het begin van de Russische Burgeroorlog, de ineenstorting van Duitsland en het uitroepen van de onafhankelijkheid van de Baltische landen met meteen ook daar weer oorlog, was de belangstelling van overheidswege voor grafisch werk miniem en was de positie van een oude leidinggevende ook niet veilig. In de herfst van 1919 waagde hij het naar Letland te vluchten, over land, door gebieden met oorlog, al zijn bezittingen achterlatend. In Riga werd hij directeur van de Staatsdrukkerij en kon meteen aan de slag. Tijdens de jaren van de onafhankelijke republiek was hij zeer actief in tal van organisaties. En ook strijdbaar, want hij poogde de moderne kunst van de expressionisten belachelijk te maken.

De BNR-zegels

Jarenlang werden deze zegels door verzamelaars graag weggewerkt, aangezien het maakwerk was. Na het uiteenvallen van de Sovjetunie zijn overal archieven opengegaan. En wat blijkt? De zegels zijn wel degelijk officieel besteld door een in Minsk zetelende regering die daadwerkelijk gezag uitoefende over een deel van het gebied van Wit-Rusland en dat over een strijdmacht beschikte die op haar gebied de betreffende zegels heeft verspreid. Deze strijdmacht stond onder leiding van hetman, generaal-majoor Bulak-Balachovitsj, die op 14 november 1919 schriftelijk, in het Witrussisch, zijn troepen in dienst stelde van de Witrussische Volksrepubliek, aan de Rada van Ministers van de Belorussische Volksrepubliek. De bestelling werd gedaan in Riga, waarbij leden van de Witrussische militaire missie in Riga een rol speelden. De troepen van de hetman waren deels ook actief op wat heden Lets grondgebied is, dus de weg was kort. Bovendien betrof het zegels voor de troepen of het grondgebied waar deze de macht in handen hadden. De tekst op de zegels, Asoby Atrad, betekent "speciale eenheid". BNR staat voor Belorussische Volksrepubliek. De troepen, waaronder veel cavaleristen, lagen aanvankelijk bij Marienburg, tussen het Estse en Letse leger en opereerden nominaal onder Ests gezag. Wel was het zo dat de handel een vinger in de pap had en mede hielp de zegels te verspreiden tegen uitbetaling in natura. Genoemd worden Georg Jaeger en A. Lipschtitz. De zegels zijn postaal gebruikt bekend, o.a. op een aangetekend stuk uit Leepaja van 15 maart 1920. Er zijn aanwijzingen dat Riga het gebruik van de zegels op haar territoir had toegestaan.
De oorspronkelijke platen zijn vernietigd. Er bestaan diverse vervalsingen.

Alles staat in detail beschreven in Mitteilungen der Arge Belarus, 2004, Heft 4. Het internet meldde de archiefvondsten eveneens.

◂

Bronnen

Michel catalogus
Katalog potsjtovych marok Rossii 1857-1995, Moskou 1995
Zariņš op internet
www.culture.lv/classic
Valentin Batievsky in Mitteilungen der Arge Belarus, 2004, Heft 4.
Baltikum-Sammler nummer 2, 1964
What did the tsar collect, YaBB, 2000-2003, internet
Marcilger en Jakimovs, The Postal and Monetary History of Latvia, 1918-1945
Monetary History of Latvia, internet
MARKA, 2000-2005, internet

BLADEREN MET ANDRÉ : OVER ESTLAND EN CENSUUR

Olav Petri en André de Bruin

Hurt en Ojaste wijden een aantal pagina's aan censuurstempels die op Ests gebied in gebruik zijn geweest, variërend van tsaristisch Russische tot Hitler Duitse. Mooie pagina's boordenvol stempels in zwart wit, maar het is wel zo aardig om de stempels eens "in het wild" tegen te komen. Samen met André bekeek ik poststukken uit de periode 1919-1922, de woelige eerste jaren van de republiek. Vervolgens kwamen de eerste maanden van de Tweede Wereldoorlog aan de beurt..

De censuurstempels uit Hurt en Ojaste zijn bij André allemaal terug te vinden, meestal driehoekjes met letters en cijfers die dan aangeven in welke plaats een stempel gebruikt is. Soms is er een tekst, maar doorgaans alleen de letters S en K, die "Soja Kontrol" betekenen, militaire censuur.
De gebruikte inkt is meestal lila van kleur. We gaan Hurt en Ojaste hier niet herhalen. Een aantal poststukken nodigde ons uit om wat méér te vertellen.

Twee poststukken hebben als censuurstempeltje een rozerood driehoekje, echter niet voorzien van lettertjes of cijfertjes. Hurt en Ojaste melden dat deze waarschijnlijk gebruikt werden op de scheepslijn Tallinn-Helsinki, voor post naar het buitenland. Eén brief gaat naar Engeland, verzonden op 8 dec. 1919 uit Tartu. De andere, met een iets kleiner "leeg" driehoekig stempeltje in rozerood gaat van Tartu naar Eydkuhnen, 30 sept. 1919. In beide gevallen is Tartu het vertrekpunt, maar waarom zou een brief naar Eydkuhnen, het laatste station in

Afb. 1 (%)
Oost Pruisen, gelegen bij de grens met Litouwen, reizen over zee?

Waarschijnlijk was de route over land nog te onveilig doordat de oorlog in Letland nog voortwoedde en de route door Litouwen evenmin veilig werd bevonden. Doorgangsstempels en aankomststempel ontbreken. Wie het weet, mag het zeggen, reacties zijn welkom. Of zou het stempel toch een Tartu-stempel zijn i.p.v. genoemd "scheepsstempel"?

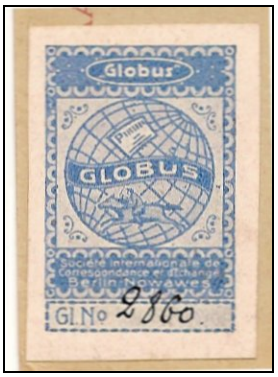

Twee poststukken uit Pärnu hebben een lilapaars driehoekscensuurstempeltje met de letters P ä plus het

cijfer 75, keurig volgens Hurt en Ojaste. Het aantrekkelijke van deze stukken is de bestemming: Dordrecht resp. Soergej Poetih, Sumatra. Met name de laatste bestemming is wel erg ongebruikelijk ***(afb. 2)***. Wat zoekt de afzender daar? Wel, beide stukken hebben de aanduiding "Globus", met een nummer, eenmaal op een sticker,. De wereld wordt in 1920 weer normaal na alle oorlogen: de afzenders zijn lid van een vereniging van ansichtkaartverzamelaars en ze willen graag Estse postzegels ruilen voor "ansichten met landschappen, steden, volkstypen". Het Globusnummer zal waarschijnlijk bedoeld zijn om aan te geven dat de afzender als correspondent betrouwbaar was
Op 18 juni passeerde de ene kaart blijkens een afstempeling op de achterzijde Medan na een reis die op 8 mei was begonnen. Of het tot ruilcontact kwam, is uiteraard niet bekend.

Afb. 2 (%)

Bij een volgend poststuk werd een schaar gehanteerd. De brief liep van Tallinn naar Engeland, 11-4-1920, censuurstempel paarse driehoek met de letters S. en K. (=censuur Tallinn). De schaar is gebruikt om aan de achterzijde iets weg te knippen op het kruispunt waar de delen van de enveloppe elkaar kruisen. Zat daar een hele mooie postzegel? Was daar een mooie afdruk van een zegelring in rode zegellak te vinden? André meldt hierover dat hij een artikel las – "even weggelegd en dus onvindbaar" – waarin staat dat hier een censor aan het werk was! Je ziet het paarse binnenwerk van de enveloppe met DAAROP ten tweede male het zojuist genoemde censuurstempel. Nee, niet doorgedrukt van buitenaf, maar duidelijk in inkt.

Afb. 3 (%)

Mogelijk controleerde men of tussen de enveloppe en het binnenwerk iets verborgen zat, want het was een enveloppe met binnenwerk.

De brief ging naar Engeland maar heeft niet het "lege" driehoekje dat verwijst naar de scheepsverbinding als censuurstempel. Aardig is verder dat dit stuk, zoals veel andere, onderweg ook in Finland is gecensureerd. Tot slot is de enveloppe door de Britse censuur geopend en weer gesloten met een censuurstrook.

Enigszins problematisch is een lilapaarse enveloppe, op 13 april 1919, voorzien van een oud Russisch stempel Wezenberg, verzonden naar Dresden. Er is een half leesbaar Duits stempel 15 (?) mei 1919 Dresden (?). Op deze enveloppe staat een groot, onregelmatig driehoeksstempel met onder in de censuurletters S K. Er lijken kraalrandjes te zijn, hetgeen op een stempelafdruk duidt, maar het is mogelijk dat we met een handgetekende aanduiding in stempelvorm te doen hebben. De driehoek heeft dubbele lijnen, Hurt en Ojaste meldden dit stempel niet. De brief was aangetekend, met handgeschreven aanduiding i.p.v. een stempel of etiket.
Een juweeltje, schrijver dezes kan zijn ogen er niet afhouden, is een enveloppe die uit Tallinn werd verzonden op 26 juli 1921 naar Pécs, door de afzender nader aangeduid als liggende in de Baranya in Joegoslavië ***(afb. 3)***. Aankomststempel: vage aanduiding van augustus). Het bekende kleine driehoekje met de letters SK plus TI 36 als

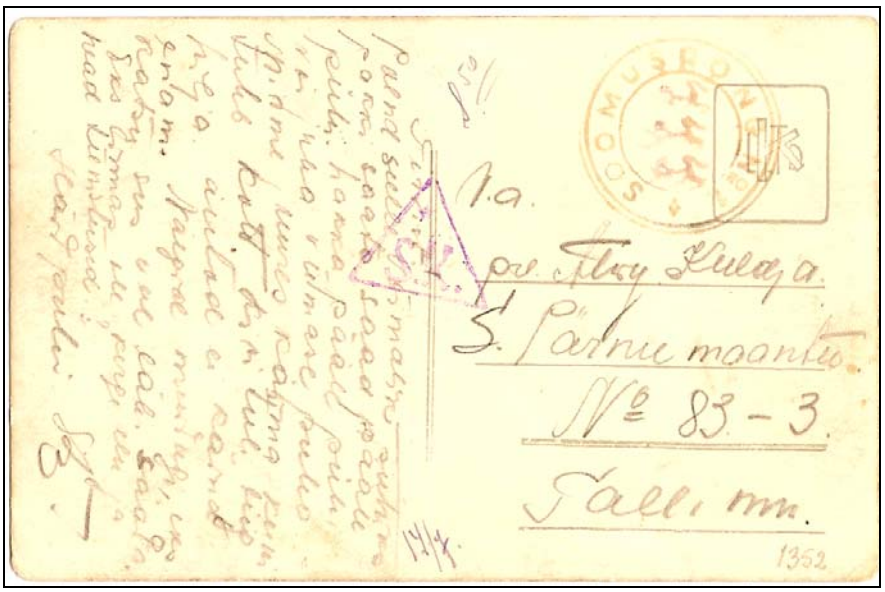

Afb. 4 (%)

Afb. 5 (%)

censuuraanduiding is al interessant, maar nog aardiger is het primitief aandoende Joegoslavische censuurstempel, dat sterk lijkt op een Nederlands rijwielbelastingplaatje, (met schroefgat in het midden!). Tussen de inktvegen door valt te lezen “krl vo..... censura” = koninklijke militaire censuur, plus nog de plaatsaanduiding “in Pécs” (alles in cyrillisch schrift). De Baranya was Hongaars gebied geweest en was na de wapenstilstand tijdelijk bezet door o.a. het Servische leger.

Militairen genoten postvrijdom. Hun poststukken kregen een stempel van het betreffende legeronderdeel, zodat de post wist dat men met veldpost te doen had, Ook op veldpoststukken tref je nog wel censuur aan, bijv. het stempel in lilapaars, Soja Kontrol punkt, zoals waarschijnlijk in gebruik in Tartu..
De veldpoststempels zijn doorgaans dubbelringsstempels met in de tekst termen als “rood”, “polk”, “polk”, polgu”, “pataljon”, waar we termen in herkennen als “compagnie”, “regiment”. De legeronderdelen kennen voor ons soms ongebruikelijke benamingen, zoals “Soomusrong” gevolgd door een nummer ***(afb. 4)***. Dat verwijst naar (genummerde) pantsertreinen, uitgerust met geschut en verdere bewapening. Zij vormden een veelgebruikt strijdmiddel in Rusland, o.a. tijdens de Burgeroorlog in Siberië en bij het Tsjechische Legioen aldaar. De pantsertreinen nummer 1, 2 en 3 speelden in de winter van 1919 een rol bij het verdrijven van de bolsjewieken uit Estland. Getoond stempel is van pantsertrein nummer 1.

Het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog in 1939 leidde tot een nieuwe periode van censuurmarkeringen op post uit Estland. Het is erg moeilijk om post uit de beginperiode te verwerven. We beschrijven chronologisch wat we ter tafel hebben.
Hurt en Ojaste hebben alles weer keurig beschreven.

brief 1
15 november 1939: een brief van Narva naar Bloemendaal Nederland, dus een brief tussen twee neutrale

staten, is in Estland geopend en weer dichtgeplakt, waarbij de plakstrook het woord KONTROLL in rood gestempeld kreeg.

brief 2
7 feb 1940: een expressebrief van Tallinn naar Finland heeft de volgende censuurkenmerken:
een controlestrook met rood kastjesstempel KONTROLL (Ests); nog een controlestrook met tweetalig: KRIGSCENSUREN / SOTASENSUURI (Fins); 2 lila kastjesstempels, eenmaal met een paraaf, eenmaal met een cijfer in potlood, beide keren met de gedrukte tekst: Sotasosuuria tarkastama / Granskat av krigscensuren, Fins en Zweeds voor militaire censuur. De winteroorlog tussen de Sovjetunie en Finland was in volle gang.

brief 3
21 februari 1940: brief van Pärnu naar Napels, Italië, voorzien van plakstrook en stempel KONTROLL (Ests), er kwamen geen Finnen aan te pas, de brief reisde waarschijnlijk per trein.

brief 4
9 maart 1940: een gewone brief ***(afb. 5)*** van Tallinn naar Finland, voorzien van een plakstrook met tweemaal het kastjesstempel "Avatud tsensuuri poolt", Ests voor "geopend door de censor". Opnieuw het Finse kastjesstempel Sotasensuuri tarkastama / Granskat av krigscensuren zonder potloodparaaf of cijfer, maar wel een extra lilarood kastjesstempel met Tsensor 5". Dat laatste stempel is weer Ests.

brief 5
13 maart 1940: een briefkaart van Tallinn naar Finland heeft het Finse tweetalige kastjesstempel, maar in plaats van potloodmarkeringen er nu

Afb. 6 (%)

gestempelde letters in het stempel te zien: "VR" en "RK". Het valt te betwijfelen dat RK verwijst naar een kerkgenootschap.

brief 6
10 mei (sic!) 1940: een expressebrief van Tallinn naar Finland, strook met SOTASENSUURI / KRIGSCENSUREN, plus onleesbaar kastjestempel van het paraaftype. Die parafen en getallen in potlood waren blijkbaar niet meer nodig. De hokjes zijn leeg.

brief 7
23 december 1940: een brief ***(afb. 6)*** naar Nijkerk, Nederland, voorzien van een gemengde frankering voor liefhebbers van postzegels: een Estse zegel van 10, type duif, een president Päts van 2 cent, verder Sovjetzegels plus een zegel van de tuberculosebestrijding, 18 kopeken en 12 centen. Wat was de frankeerwaarde van deze Estse zegels? Ze bleven geldig tot 31 december 1940, maar zijn na die datum nog getolereerd. Op 25 november werd de kroon vervangen door de roebel, 1 kroon = 1,25 roebel. Golden de 12 centen als 15 kopeken? Dan is de totale frankering 33 kopeken. Telden ze niet mee, dan is het 18 kopeken. De afstempeling Tallin Sadam in het cyrillisch, met Tallin gespeld met één "n", laat zien dat de situatie politiek gezien erg veranderd is. Estland is een sovjetrepubliek geworden. Op de enveloppe is geen afzender te lezen. Waarschijnlijk wilde deze wel aan de geadresseerde, een zakenrelatie, een teken van leven geven, maar dan zonder teveel risico te lopen. Vreemd genoeg censureerden de sovjets de brief niet, er zijn geen stempels te zien, evenmin sporen van lijm, maar de Duitsers censureerden ijverig, want Nederland was bezet. De achterzijde toont de bekende plakstrook met swastika's en stempels "geprüft".

◂

HET STEMPEL DER BEZETTING : RIGA 1941-1944

A.J. van Oosten

Alles waar je je in verdiept, blijkt complexer dan je had gedacht. Dat geldt in de filatelie evenzeer als op elk ander levensterrein. Als voorbeeld neem ik voor dit artikel de Duitse bezetting van Letland in de Tweede Wereldoorlog, en die dan nog weer toegespitst op de hoofdstad Riga. We praten dan over de periode die begon op 1 juli 1941 met de Duitse intocht en eindigde op 14 oktober 1944, toen de stad weer ontruimd werd.

Om aan te duiden dat, wat verzamelaars ook mogen denken, de filatelie niet de enige werkelijkheid is, treft u als eerste illustratie bij dit artikel een – helaas onbeschreven en ongefrankeerde - ansichtkaart uit 1941 aan, die de ruïne van de St.Peterskerk in Riga laat zien. Deze kerk, met zijn bijzonder fraaie, 123 meter hoge toren werd tijdens beschietingen voorafgaand aan de Duitse intocht in brand geschoten, en totaal verwoest[1].

De postgeschiedenis van deze drie jaar en bijna drie maanden is uitvoerig beschreven in een boekwerk in de reeks *Lettland Handbuch Philatelie und Postgeschichte*[2]. Alleen al het feit dat dit deel 448 bladzijden omvat, geeft aan dat er met het onderwerp niet te spotten valt. Natuurlijk heb ik bij het schrijven dankbaar gebruik gemaakt van de kennis van Harry von Hofmann en de Letlandverzamelaars die hij bij het bijeenbrengen van het benodigde materiaal en het schrijven van het boek om zich heen verzameld heeft, en me daarbij voortdurend gerealiseerd dat dit artikel hoogstens gelezen kan worden als smaakmaker, en niet als nieuwe bijdrage aan deze exclusieve tak van wetenschap. De

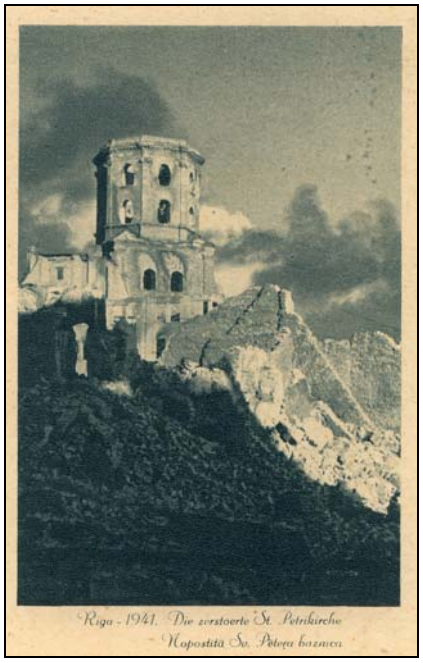

erbij getoonde illustraties zijn zelfs voor een verzamelaar met weinig geld, maar des te meer geduld, wel bij elkaar te brengen.

Het vroegste document uit de boven omschreven periode dat ik bezit is een briefstuk van 22 juli 1941 ***(afb. 1)***. Een Lets stempel op een zegel van de Sovjet-Unie. De achterkant van het stukje is beschreven, dus ik vermoed dat het niet om een *Gefälligkeits*-afstempeling gaat, maar om een deel van een echt gelopen briefkaart. Tot en met 20 september mochten Russische zegels voor binnenlandse post gewoon gebruikt worden.

Afb. 1

Afb. 2

Nog langer, tot en met 30 september, kon gefrankeerd worden met de zegels die Michel noemt onder het hoofdje *Landespost während der deutschen Besetzung*. Hoewel ze vallen onder het hoofdstuk *Deutsche Besetzungsausgaben 1939/45*, is dat eigenlijk geen correcte betiteling. De zegels van het type dat is afgebeeld in ***afb. 2***, sovjetzegels met opdruk, werden, zoals Von Hofmann aantoont en zoals recente uitgaven van de *Deutschland-spezial* ook overnemen, op eigen initiatief van de Letse

[1] In 1973 werd de toren weer in volle luister hersteld, zij het dat de middeleeuwse houtconstructie was vervangen door staal en beton.
[2] De titel van het betreffende deel van het handboek luidt: Lettland vor dem und als Teil vom Generalkommissariat Ostland en is uitgegeven -in 2001- en te bestellen bij Harry von Hofmann Verlag, Postfach 560156, 22551Hamburg. Prijs 54 euro + Porto

posterijen uitgebracht[3],. Ze horen dan ook eigenlijk niet thuis in de Duitsland catalogus. Een briefstukje met een compleet stempel (10.9.41) is fijn, maar nog veel mooier is natuurlijk een complete enveloppe.

Die toon ik u in ***afb. 3***. Een brief, afgestempeld op 2 IX 41, van een financiële overheidsinstantie naar het Staatselectriciteitsbedrijf. Het lokale tarief van 15 kopeken is terecht[4]. Wat eruit ziet als "Šeil", maar gelezen moet worden als *Šeit*, betekent "Hier". Het electriciteitsbedrijf was natuurlijk ook gevestigd in Riga.

Uit deze eerste drie afbeeldingen valt af te leiden dat de Duitse postorganisatie nog niet direct op orde was. Het duurde even voor er stempels van de *Deutsche Dienstpost Ostland (DDO)* beschikbaar waren, en pas vanaf midden 1942 waren er andere dan oorspronkelijk Letse of Russische stempels voor de binnenlandse post. Ook de bekende Hitlerzegels met opdruk Ostland verschenen pas vanaf 4 november 1941. Natuurlijk had de bezettingsmacht zijn *Feldpost* ter beschikking, en andere Duitse instanties en individuele personen konden gebruik maken van de Hindenburg-frankeerzegels.

Afb. 4 laat op een enveloppe die op 10 april 1942 verzonden werd van Riga naar de *Ostbahn Bezirksdirektion* in Lemberg in Galicië het meest gangbare type frankering en afstempeling zien, dat u zult tegenkomen als u zich gaat verdiepen in het Ostland. Omdat na 1 oktober 1941 andere zegels dan de Hindenburg- en Hitlerfrankeerzegels niet toegestaan waren in het gebied, en ook inderdaad vrijwel niet anders voorkomen dan als illegale gunsten aan filatelisten in Duitsland, hoeft u aan de postzegels van deze periode weinig aandacht te besteden.

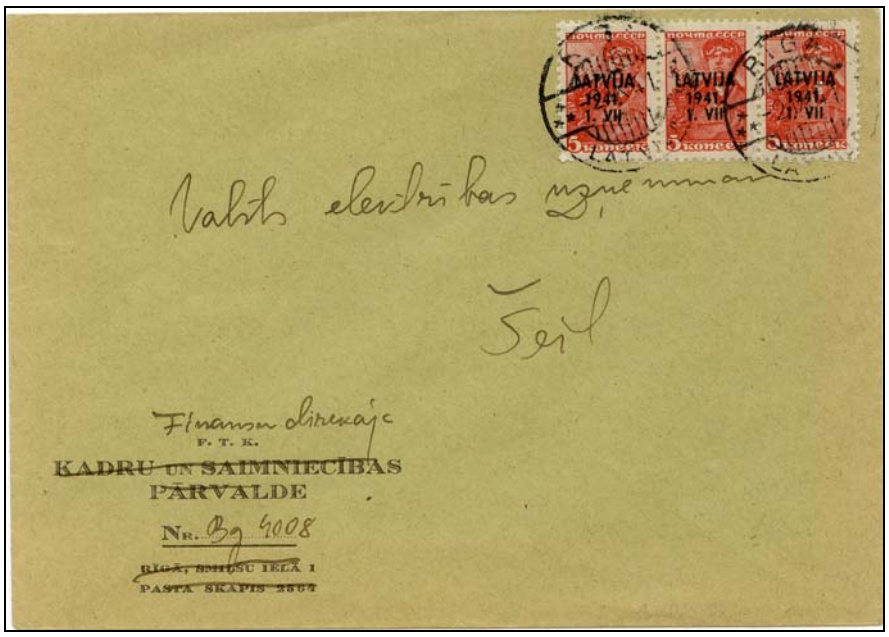

Afb. 3

Afb. 4

---

[3] Hij beargumenteert ook dat de in de opdruk vermelde datum van 1 juli niet te maken heeft met de Duitse inval, maar met de "doorstart" van de Letse posterijen op diezelfde datum.
[4] Van specifieke gegevens als dit kan de lezer, tenzij anders is vermeld, aannemen dat ze afkomstig zijn uit het in noot 1 genoemde handboek.

Afb. 6a

Afb. 5

Ook de Dienstpost-stempels zijn niet erg opwindend: weliswaar lopen hun kenletters van a tot z, en werden in 1944 zelfs de exemplaren aa en ab bereikt, toch loopt niet iedere verzamelaar daar warm voor. En wellicht geldt hetzelfde voor de *Bahnpost*-stempels van de *DDO*, zoals dat voor de lijn Riga-Reval op ***afb. 5***, of dat van het *Bahnpostamt Riga* op een krantenwikkel van de *Deutsche Zeitung im Ostland* ***(afb. 6)***.

Afb. 6b

Afb. 7a

Reguliere binnenlandse Letse post werd in principe via de *Landespost* afgewikkeld. Een voorbeeld is de aangetekende lokale brief in ***afb. 7***, die regulier voorzien werd van een vooroorlogs aantekenstempel en een dito poststempel.

Afb. 7b

Op het eerste gezicht een overzichtelijke functieverdeling. Maar gelukkig waren de kantoren van de gewone posterijen, de *DDO* en de *Feldpost* in één gebouw, het hoofdpostkantoor van Riga, gevestigd. Dus even gelukkigvoor de filatelist liep er nog wel eens iets mis, bij de brief in ***afb. 8***, bij voorbeeld.

Aangetekend verzonden per *DDO* van Riga naar München, correct gefrankeerd, maar afgestempeld met een vooroorlogs Lets stempel.

Afb. 8b

Vrij uitzonderlijk, want de Duitse postale instanties deden hun best om, zeker voor verkeer buitenslands, de herinnering aan de onafhankelijke republiek Letland zoveel mogelijk uit te wissen. Hoe dat ging tonen de beide volgende afbeeldingen. ***Afb. 9*** laat een lokale brief zien, die als dienstbrief moet worden beschouwd van de *Hauptabteilung Wirtschaft* naar de *Oberabschnitt Riga* van de *Organisation Todt*[5], en die op 19 januari 1942 voorzien werd van een vooroorlogs Lets stempel met de kenletter R.

Afb. 9b

Interessant is nu ***afb. 10***, waarin u een vermoedelijk particuliere brief binnen Riga ziet, afgestempeld op 22 juni 1942. Uit hetzelfde stempel met kenletter R[6] zijn inmiddels de drie sterren van Letland en de naam Latvija verwijderd.

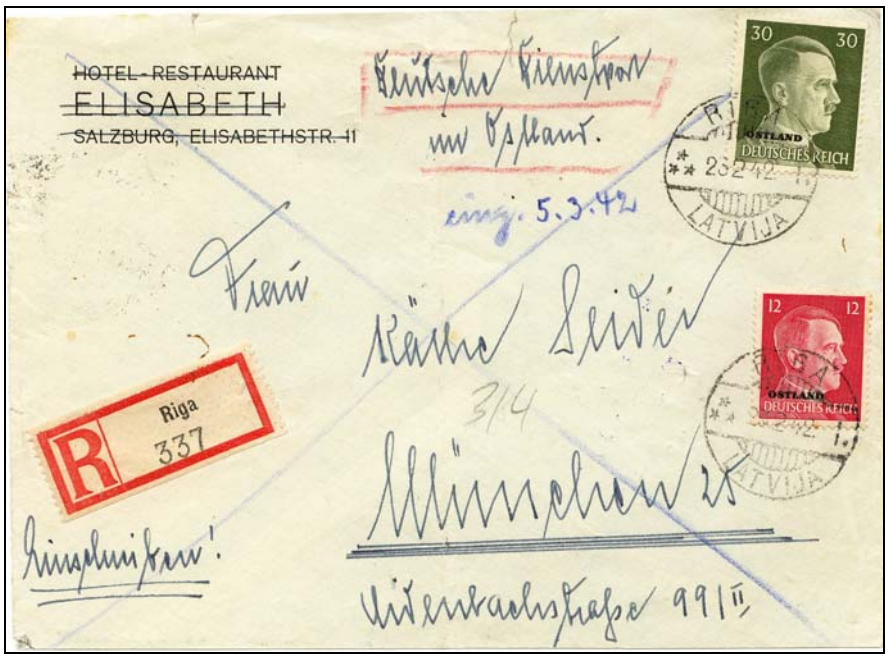

Afb. 8a

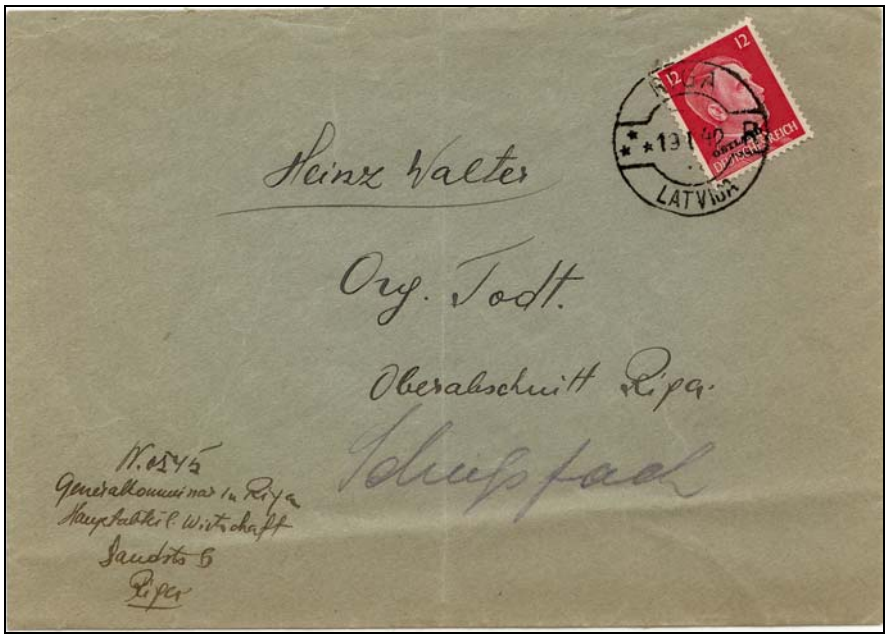

Afb. 9a

Afb. 10a

---

[5] Deze organisatie was iets minder sinister dan de naam suggereert. Genoemd naar haar leider, Fritz Todt, hield zij zich vooral bezig met de bouwprogramma's van het Derde Rijk. Als "staatsbouwbedrijf" was de organisatie tijdens de oorlog uitsluitend verantwoording schuldig aan Hitler zelf.
[6] Volgens Von Hofmann is dit R-stempel het enige dat in de beschreven periode zowel ongekapt als gekapt voorkomt.

Een ander voorbeeld van een gekapt stempel vindt u in ***afb. 11***. Ditmaal op een echte dienstbrief, met briefstempel van de *Generalkommissar in Riga* en een dienstpostzegel. Het gebruik daarvan in het Ostland is betrekkelijk zeldzaam; de zogenaamde *Dienstmarken der Partei* kwamen er in het geheel niet voor. Interessant aan het gebruik van de postzegel is, dat hij laat zien dat in het Ostland inmiddels (sinds 1 juli 1943) het lokale briefta-rief van 8 Rpf was ingevoerd.

Datzelfde tarief zien we geïllustreerd op ***afb. 12***. De zegel is zorgvuldig geplakt over het ruitvormige logo van Dinamo-Riga (wat dat ook maar was), en blijkbaar verstuurd door iets als het "Liquidatiebureau van het departement van handel", aan de Keramische Fabriek van Riga. Wat ook het doel van het schrijven geweest mag zijn, ons houdt slechts het stempel bezig. Dat is opnieuw een gekapt exemplaar, maar nu van een sovjetstempel, zoals die tussen juli 1940 en juni 1941, tijdens de eerste Russische bezetting, geïntroduceerd werden. Een compleet exemplaar van 18 januari 1941 vindt u in ***afb. 13***, op een van de zegels van de Letse SSR als fragment van een brief van Riga naar Kopenhagen.

Afb. 13

De ster met hamer en sikkel, de letters CCCP en de Russische versie van de naam Riga zijn verwijderd. Ook zulke stempels komen op post afkomstig uit het door de Duitsers bezette Riga regelmatig voor.

Nog rigoureuzer waren de instanties omgegaan met het stempel in ***afb. 14***, zodat we hier in de buurt komen van de filatelistische versie van *minimal art*.

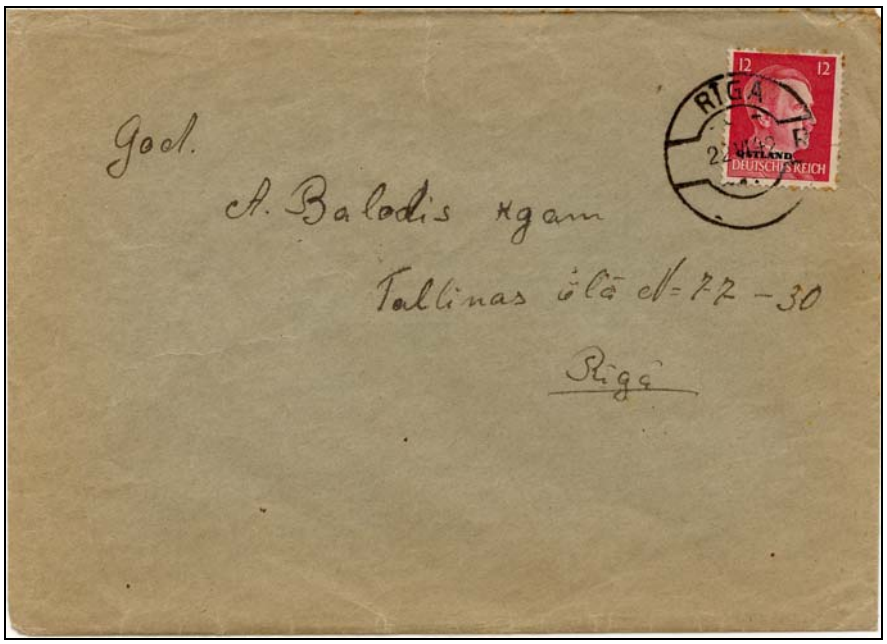

Afb. 10b

Afb. 11

Uit dit stempel is alles gekapt behalve de datum en de Russische kenletter Ч. Het is louter aan Von Hofmann[7], - en aan de afzender, die achter op het briefje de naam Riga vermeldt -, te danken dat dit stempel met zekerheid geïdentificeerd kan worden. Of deze brief nu via de *Landespost* of via de *DDO* werd behandeld is niet zonder meer duidelijk. De praktijk schijnt te zijn geweest, dat brieven voor Duitsland, zoals deze, naar de *DDO* werden doorgespeeld, die dan voor de verdere verzending zorg droeg.

Dan zijn er nog de beide frankeermachines, handzaam genaamd A en B. Het B stempel toont twee kwieke wandelaars op een landkaart van Letland ***(afb. 15)***.

Afb. 12

Afb. 14

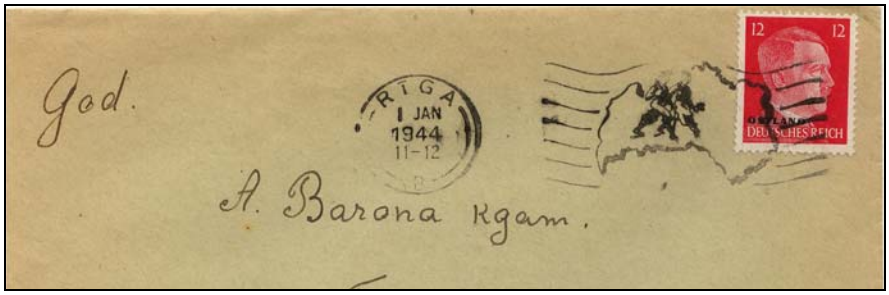

Afb. 15

[7] *Die meldt dat dit Ч-stempel het enige sovjetstempel is dat zo radicaal is mishandeld.*

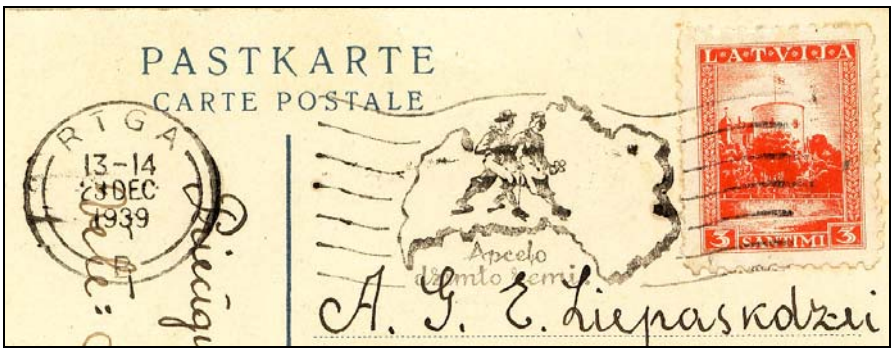

Afb. 16

Afb. 17

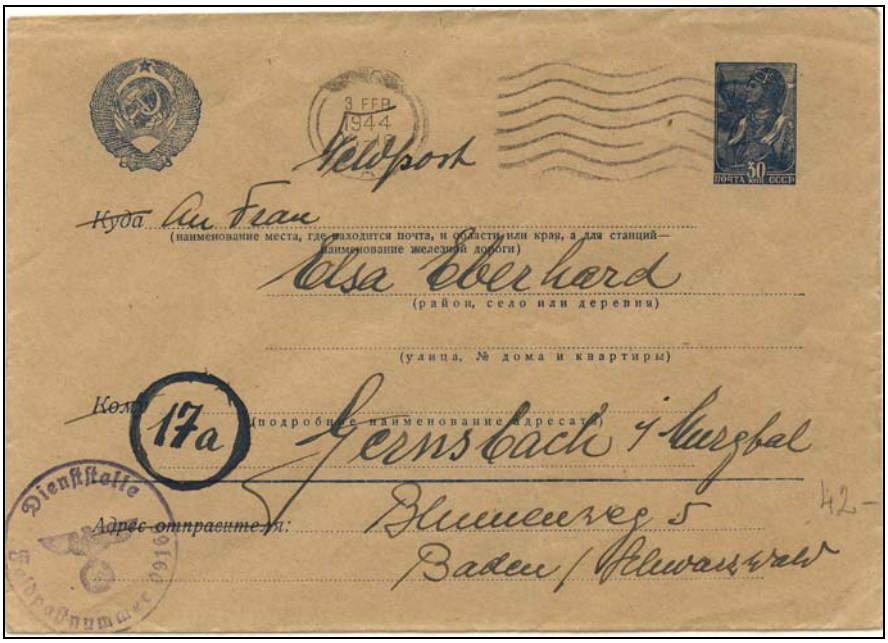

Stempel 185 %: met kenletter A

Afb. 18

Toch is ook dit stempel gekapt. De oorspronkelijke versie ziet u op een fragment van een vóór de bezettingen lokaal verzonden kerstkaart ***(afb. 16)***. De Letse tekst betekent zoveel als "Leer je eigen land kennen", - en werd door de Duitsers verwijderd. Bovendien werd in de stempels A en B de volgorde van tijd, datum en maand aangepast aan het Duitse gebruik Dit B-stempel werd behalve voor de *Landespost* ook wel voor de *DDO* gebruikt.

Het A-stempel (voor het oorspronkelijk uiterlijk zie ***afb. 17***, een fragment van een tijdens de Russische bezetting verzonden lokale brief) kom ik vooral tegen als stempel voor de *Feldpost*. In het eerste voorbeeld ***(afb .18)*** is alleen de plaatsnaam Riga – min of meer – onleesbaar gemaakt[8]. De enveloppe is een (buitgemaakte?) Russische *Ganzsache*. Een variatie op het stemel is te zien in ***afb. 19***, waarin ook de kenletter A is uitgewist[9]. Daar staat dan weer tegenover dat het gebruikte briefstempel er geen twijfel over laat bestaan dat de brief afkomstig is van de *Kommandant des Sicherungsgebietes Lettland* in *Riga*.

Afb. 19b *(125 %)*

Op die manier heeft zo'n *Tarnstempel* weinig zin, zou de leek zeggen. Tenslotte nog een late afdruk (3 augustus 1944) van een A-stempel, waaruit de naam Riga geheel is verwijderd ***(afb. 20)***. Gezien het briefstempel

---

[8] Volgens Von Hofmann is dit stempel zo slechts in gebruik geweest van 10 januari tot en met 4 februari 1944.
[9] Deze variant van het A-stempel vind ik in het Boek niet terug. Toch nog een bijdrage aan de wetenschap?

(van dezelfde *Kommandant* als in het vorige voorbeeld) moet dit een *Feldpost*-brief zijn. Toch heeft de afzender er een postzegel opgeplakt, - en nog wel een zonder Ostlandopdruk. Hoopte hij zo de verzending te bespoedigen?

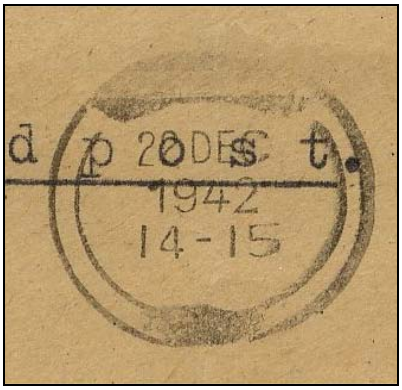

Afb. 19b
Stempel 185 %: zonder kenletter A

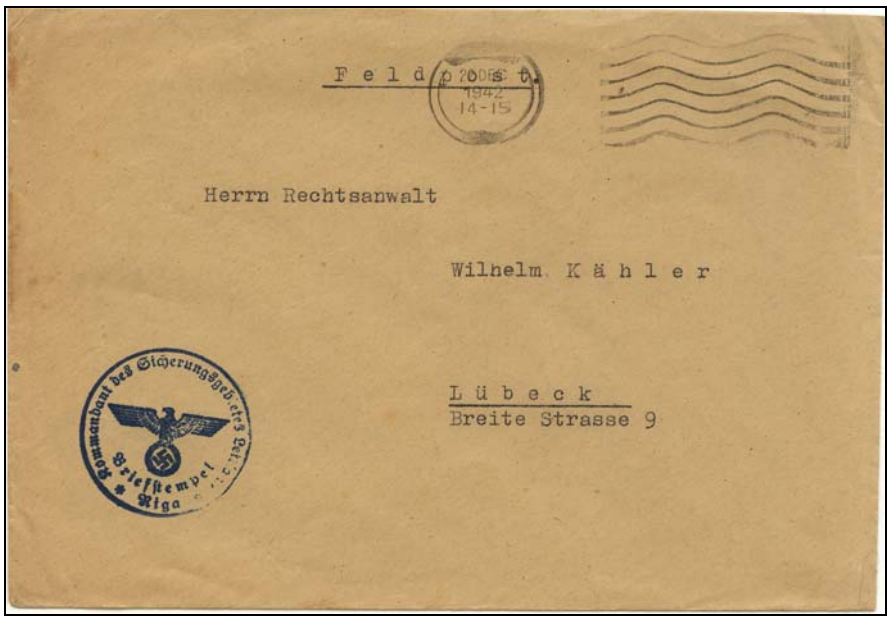

Afb. 19a

Zoals hierboven al aangeduid, het gebeurde nogal eens dat Duitse filatelisten iets aardigs bedachten, en daar met behulp van de Dienstpost Ostland vorm aan wisten te geven. Van een aanzienlijk aantal stempels zijn alleen langs deze weg afdrukken bekend. Iets complexer ligt het met het stempel dat op 11 januari 1942 werd gebruikt ter ere van de Dag van de Postzegel. Volgens Michel[10] werd dit stempel, dat behalve van Riga ook bekend is van Kauen (Kaunas in Litouwen) en Dorpat (Tartu in Estland), uitsluitend als *Gefälligkeitsentwertung* gebruikt op het postkantoor Berlin-Charlottenburg 9. Von Hofmann nuanceert dit enigszins door op te merken dat er in elk geval voor Riga ook aangetekend verzonden stukken bekend zijn. Als de aantekenstrookjes niet óók geleverd konden worden in Charlottenburg, wijzen ze op daadwerkelijke afstempelingen uit Riga

Stempel 185 %

Afb. 20

[10] *In de Bildpostkarten- und Motivganzsachen-Katalog Deutschland onder Ostland. Ik gebruik de uitgave van 1999.*

Afb. 21

Afb. 22

Afb. 24

Afb. 21 toont een dergelijk, nogal feestelijk aandoend, stuk: een correct gefrankeerde aangetekende briefkaart vanuit Riga, uitgerekend naar Berlin-Charlottenburg 9, waar hij ook keurig voorzien werd van een aankomststempel. Toeval? In elk geval een filatelistisch product, maar dan toch wel een waar zorg aan is besteed! De kaart is beschreven en ademt ook aan de achterzijde een authentieke sfeer.

Tot slot van deze excursie door de postgeschiedenis van Riga onder de Duitse bezetting, voer ik u nog langs de tweetalige stempels van de *Landespost*, die het model van de Duitse normstempels hadden. Ofschoon ook deze stempels in vele varianten aangemaakt en gebruikt zijn, komt zelfs de gedreven verzamelaar ze maar zelden tegen. Het stempel met kenletter t was het eerste tweetalige dat in Riga gebruikt werd. De vroegst bekende gebruiksdatum is 29 oktober 1942. Ik toon u in ***afb .22*** een brief uit oktober 1943 met een fraai dienststempel van de *Landesfilmstelle* bij de *Landesleitung Ostland* van de NSDAP. Partijdienstpost dus. Men huivert bij de gedachte aan de films die in die dagen door deze organisatie vertoond werden. Niettemin, de brief is interessant.

Aangetekend, correct gefrankeerd met o.a. de relatief "moeilijke" 24 Rpf zegel, een aankomststempel in Libau (een vooroorlogs Lets stempel van Liepaja van 5.10.43), en waarop het in het kader van dit artikel vooral aankomt, twee fraaie afdrukken van het tweetalige[11] t-stempel.

De laatste brief uit de Duitse bezetting van Riga is er een die op 4 juli 1944 aangetekend verzonden werd van Riga naar Kauen (Kaunas) in Litouwen ***(afb. 23)***. In het Dienstpoststempel is de routeaanduiding *Leitweg Eydtkau* (= Eydtkuhnen in Oost-Pruisen) doorgehaald. De brief ging per luchtpost, en arriveerde, blijkens het aankomststempel (een tweetalig stempel van Kauen/Kaunas) op 5 juli.

---

[11] De tweetaligheid van dit stempel is wellicht niet zonder meer duidelijk. Strikt genomen is de correcte Letse spelling niet RiGA, maar RĪGA, - zoals ook zichtbaar wordt in het later te beschrijven y-stempel.

De frankering vereist enige aandacht. Die lijkt, met de niet-afgescheurde velranden, nogal filatelistisch, en ook het totaalbedrag van 59 Rpf is wat raadselachtig.
Een aangetekende brief in de tweede gewichtsklasse komt op 24 + 30 = 54 Rpf, en de luchtpost ging in het Ostland met 5 Rpf per 20 gram. Als niet-expert zou ik zeggen dat het correcte tarief dus niet 59 maar 64 Rpf had moeten zijn. Aan de andere kant wekt de brief een gewone zakelijke indruck. De vermelding van het *Gebietsleitzahl* 5c[12] voor het Ostland past in de tijd, en dat geldt ook voor het gebruikte stempel. Het y-stempel was in gebruik sinds juli 1943, maar ook dat is, in mijn ervaring, bijzonder schaars. Een prachtige afdruk ervan trof ik ooit eens op een briefstukje aan ***(afb.24)***, - het stempel schijnt nog niet geleden te hebben onder 9 maanden gebruik.

Overigens werden de vluchten op Kaunas op 28 juli 1944 *ab sofort* beeindigd, en met recht, want enkele dagen later werd die stad door het Rode Leger ingenomen.

En zo komen we aan het eind van de beschreven periode. Zoals dit artikel begon met de afbeelding van een sovjetzegel, zo eindigt het. De ansichtkaart waarvan de adreszijde is afgedrukt in *afb.25*, werd in Riga afgestempeld op 19 december 1944, en kwam, gecensureerd en wel, op 23 december aan in Tallinn in Estland. Het vertrekstempel is in sovjetstijl, het aankomststempel is er nog een van de vooroorlogse Estse republiek, - dat inmiddels ook vlijtig door de Duitse bezetters was gebruikt. De ansichtkaart toont het traditionele stadsbeeld van Riga, gezien vanaf de overkant van de Daugava, - met uiterst rechts puntgaaf de toren van de St.Peterskerk. Alsof er niets gebeurd was.

◂

Afb. 23

Afb. 25

[12] *Stempels met 5c van Riga zijn extreem schaars. Bekende afdrukken (van het postkantoor Riga 4) zijn alleen bekend als Gefälligkeitsstempel.*

SPOORPOST IN LITOUWEN 5 : LIJN 5-6 en 17-18

Jan Kaptein
Eugenijus Uspuras

Met deze aflevering Gaan we verder met de spoorpost van het onafhankelijke Litouwen. In het vorige nummer werden bij de beschrijving van lijn1-2 en 3-4 is al de indeling van typen stempels gegeven. Deze typen stempels komen we ook hier bij de andere lijnen tegen.

De typen stempels van de vorige aflevering nog eens op een rij:

1. Groot-rond doorsnede 30 mm)
   met trajectnummer onderin
2. Klein-rond (doorsnede 25 mm)
   met drie sub-typen
   a. trajektnummer onderin
   b.trajectnummer bovenin en kenletter onderin
   c.beide plaatsnamen
3. Ovaalstempel

Trajekt 5-6

Lijn 5 was de aanduiding voor het trajekt Šiauliai - Klaipėda, en lijn 6 dus voor de andere richting Klaipėda – Šiauliai.
In het vorige nummer van HBG zagen we al dat de directe verbinding vanuit Šiauliai met Klaipėda liep via het Letse Priekulė. De lijn tussen Telšiai en Kretinga wordt mede daarom aangelegd tussen 1930-1932.

Met betrekking tot de route van lijn 3-4 nog een aanvulling op ons vorige artikel[1].
Lijn 3-4 bleef ook na 1932 toch de route via Letland volgen: Kybartai-Klaipėda via Kaunas, Šiauliai, Priekulė. Deze route werd gereden vanaf herfst 1923 tot 22 maart 1939. Daarna dus de ingekorte route tot de nieuwe grens (Kretinga).
Lijn 5-6 volgde een heel andere route naar Klaipėda: via Pagegiai, en volgde vandaar dezelfde route als de Duitse spoorpost Insterburg – Memel. Zoals we op het detail van de spoorkaart uit die periode kunnen zien: via het zuiden van het Memel-gebied.

Afb. 1a *(81 %) (ex. Eugenijus Uspuras*
Briefkaart, verzonden 3-7-1927, naar München in Duitsland via route no. 5-6 Šiauliai – Klaipėda.

Afb. 2 *(61 %) (ex. Eugenijus Uspuras*
Brief, verzonden 9-2-1927, naar Klaipėda via route no. 5-6 Šiauliai – Klaipėda. De postzegel is beschadigd en er is daarom 50 cent strafport berekend Dit is het dubbele tarief voor een binnenlandse brief.

[1] *Zie: Russian Travelling Post Offices through Lithuania – Lithuania The Travelling Post Offices / J.P. Visser en Cyril Kidd in TPO 37 (1983) ; 2. – p. 27-38:*

Omdat het Memel-gebied en de hoofdstad Memel/Klaipėda 22 maart 1939 weer bij Duitsland komt, wijzigt ook de route van lijn 5-6. Lijn 5 is dan het trajekt Šiauliai – Tauragė en lijn 6 voor de omgekeerde richting.

Lijn 17-18 Šiauliai – Telšiai werd – toen de nieuwe verbinding er was, via Kretinga verlengd tot Klaipėda. Toen Klaipeda/Memel weer Duits werd, is ook deze lijn ingekort tot Kretinga.

Ook op de lijn 5-6 vinden we de bekende stempeltypes.

Afb. 1b *(100 %)*
Stempeltype 1.

Afb. 2b *(100 %)*
Stempeltype 2a, maar zonder kenletter.

Bijzonder is natuurlijk het ovale treinportstempel van deze lijn met de tekst: 'PRIMOKĖTI PAŠTO VAG. 5-6'.

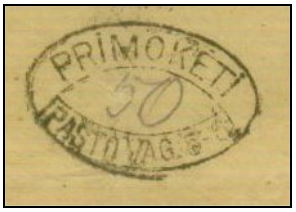

Afb. 2c *(100 %)*
Het ovale portstempel.

In Litouwen komen in 1927 de ovale treinstempels in gebruik, met verschillende stempels voor heen en terug. Op de kaart hierboven ***(afb. 3)*** is het trajekt Šiauliai – Klaipėda nog

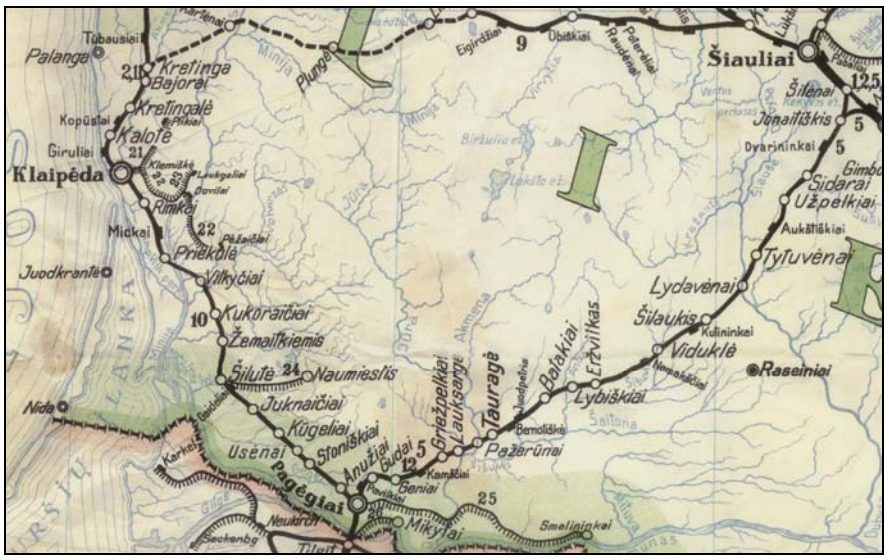

Detail van een spoorkaart uit de jaren dertig (ex. Eugenijus Uspuras)

Afb. 3a *(81 %) (ex. Eugenijus Uspuras)*
Kaart, verzonden aan de 'Memeler Dampfboot' , 26-5-1933, via route no. 5 Šiauliai – Klaipėda

duidelijk leesbaar, het routenummer '5' is alleen met de loup of de computervergroting leesbaar:

De kenletter is ook na vergroten niet leesbaar, maar volgens Fugalewitsch komen de kenletters 'a' en 'b' in dit stempel voor. Men moet nog wel wennen aan de nieuwe naam Klaipėda: de kaart heeft als adressering nog 'Memel'

Afb. 3b *(100 %)*

Ook de andere richting, lijn 6 Klaipėda – Šiauliai heeft dit type stempel met de kenletters 'a' en 'b'. Na inkorten van de route tot Tauragė worden de kenletters 'A' en 'B'.

Afb. 4a *(84 %) (ex. Eugenijus Uspuras Prentbriefkaart, verzonden 16-3-1937 naar Leningrad, aankomst 23-3-1937, via route no. 5 Šiauliai - Klaipėda, kenletter 'b'.*
De beeldzijde is 'bildseitig frankiert', ook met spoorpoststempel en toont –in kleur- een stadsbeeld van Memel.

Afb. 4b *(100 %)*

Afb. 4c *(84 %) (ex. Eugenijus Uspuras Prentbriefkaart, beeldzijde.*

Afb. 5a *(74 %) (ex. Eugenijus Uspuras Brief, verzonden 5-9-1935 naar Königsberg in Duitsland, via route no. 6 Klaipėda – Šiauliai, kenletter 'b'.*

Afb. 5b (100 %)

Afb. 6b *(100 %)*
Ook na vergroten wordt de datum niet duidelijk. Uit deze brief is wel duidelijk dat er geen directe (post)verbinding was tussen Klaipėda en Duitsland. Ook de andere brief, ***afb. 5****, ging blijkbaar via een omweg.*

Afb. 6a *(73 %) (ex. Eugenijus Uspuras*
Firmabrief, verzonden naar Berlijn, via route no. 6 Klaipėda – Šiauliai, kenletter 'a'.

Afb. 7b *(100 %)*

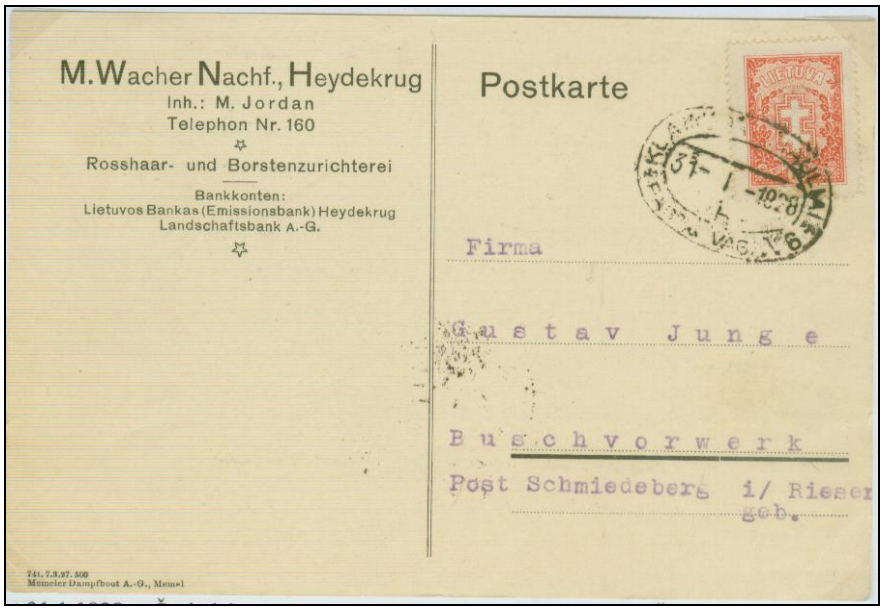

Afb. 7a *(75 %) (ex. Eugenijus Uspuras*

Afb. 8 *(uit het stempelboek van V. Fugalewitsch)*
De stempels, type 3, na de overgang van het Memelgebied naar Duitsland in 1939. De lijn is ingekort tot Tauragė (zie detail van de spoorkaart hiervoor).

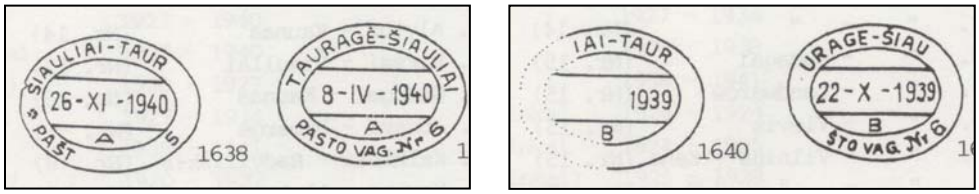

Kaart, verzonden 31-1-1928 naar Schmiedeberg in Duitsland via route no. 6 Klaipėda – Šiauliai, kenletter 'b'.

STEMPELTYPES ROUTE 5-6 MET DATA
U = collectie Uspuras F = stempelboek Fugalewitsch K = Kaptein H = artikel in HBG 1

Trajectnr	Trajekt	Stempeltype	Kenletter	vroegste		laatste
5-6	Šiauliai - Klaipėda v.v.	1	---	25-8-1925 (F)	31-5-1927 (H)	3-7-1927 (U)
		2a	---	7-2-1927 (H)	9-2-1927 (U)	16-11-1927 (F)
5	Šiauliai - Klaipėda	3	?			26-5-1933 (U)
		3	a	22-10-1928 (F)		15-5-1933 (H)
		3	b	8-11-1930 (F)	7-10-1932 (H)	16-3-1937 (U)
	Šiauliai - Taurage	3	A	25-11-1940 (F)		26-11-1940 (H)
		3	B	- - 1939 (F)		
6	Klaipėda - Šiauliai	3	a	24-9-1928 (H)	?-?-? (U)	26-10-1928 (F)
		3	b	31-1-1928 (U)	8-11-1928 (H) 28-2-1929 (F)	5-9-1935 (U)
	Taurage - Šiauliai	3	A	8-4-1940 (F)		
		3	B	22-10-1939 (F)		

De stempeltypes met data nog eens op een rij in de tabel hieronder:
1. Groot-rond doorsnede 30 mm) met trajectnummer onderin
2. Klein-rond (doorsnede 25 mm) met drie sub-typen
   a. trajektnummer onderin
   b.trajectnummer bovenin en kenletter onderin
   c.beide plaatsnamen
3. Ovaalstempel

Als het om stempels gaat is natuurlijk het stempelboek van Witold Fugalewitsch het standaardwerk: Pašto antspaudai Lietuvoj = Post-stempel in Litauen = P.O. cancels in Lithuania / V. Fugalevičius. – ed. 1990
De stempels in HBG zijn ook gebaseerd op gegevens van W. Fugalewitsch.

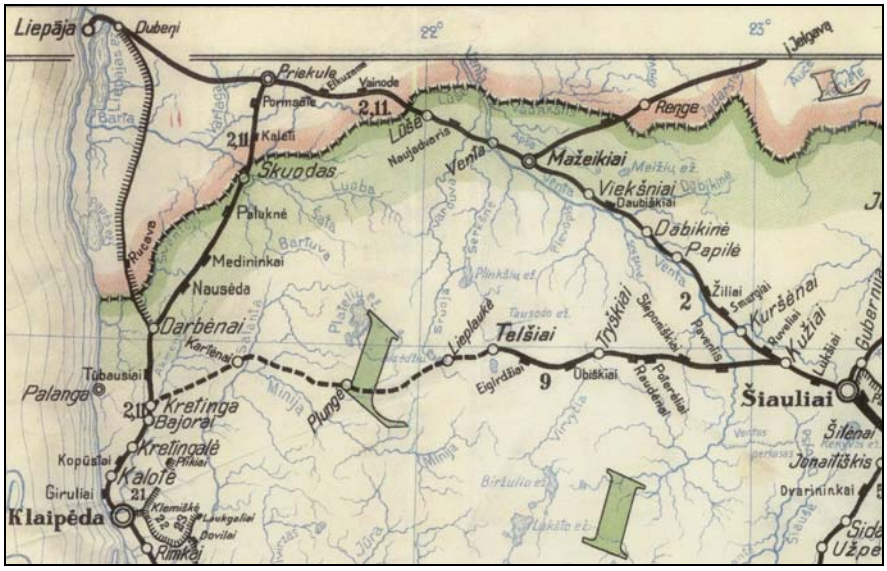

Trajekt 17-18

Op de spoorkaart hiernaast is de spoorlijn tussen Telšiai en Kretinga nog als geprojekteerd aangegeven. Nadat deze lijn in 1932 voltooid was, kon het spoorposttrajekt 17-18 verlengd worden: Šiauliai – Telšiai - Kretinga - Klaipėda.
Lijn 3-4 bleef ook na 1932 de route via het Letse Priekulė volgen, maar men was hiervan nu dus minder afhankelijk.
Toen Klaipeda/Memel weer Duits werd, is de lijn 17 - 18 ingekort tot Kretinga.

***Afb. 9** (73 %)*
Drukwerk, 6-4-1928, naar Praag, via lijn 18, Telšiai –Šiauliai.

Voordat de lijn was doorgetrokken naar Kretinga, reed de postwagon tot Telšiai ***(afb. 9, 10 en 11)***.
We zien deze periode (1923 – 1934) twee stempeltypes, type 2c (klein-rond met de plaatsnamen bovenin) en 3 (ovaal).
Stempeltype 2, subtype c, klein-rond, werd in het begin gebruikt en het stempel van lijn 18 is afgebeeld in het stempelboek van W. Fugalewitch: de plaatsnamen van lijn 18, Telšiai – Šiauliai, bovenin het stempel, en de kenletter is 'a'.

18-6-1927

Hetzelfde stempel van lijn 17, Šiauliai – Telšiai is (nog) niet gesignaleerd, maar zal ook bestaan.

Stempeltype 3, het ovale stempel.zien we in ***afb. 9***.
Dit stempel werd op dezelfde route gebruikt in de periode 1927-1934. Beide richtingen hebben in het stempel de kenletter 'a'.

Lijn 17 uit het boek van Witold Fugalewitch:

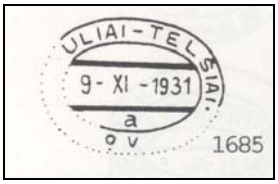

Lijn 18:

Afb. 11b *(100 %)*

Afb. 10a *(82 %) (ex. Eugenijus Uspuras*
Kaart, verzonden 29-12-1929 naar Šiaulėnus, via route 18 Telšiai - Šiauliai en terug naar D. Radviliškis. Maar 10 cent was onvoldoende frankering voor een kaart binnenland en er kwan dus 10 cent bij in postwagon 18.

Afb. 10b *(100 %)*
Bijzonder is natuurlijk het poststempel van de postwagon:
PRIMOKĖTI Telšiai – Šiauliai P.V. 18
Dit stempel is verder nergens gesignaleerd en ontdekt door Eugenijus Uspuras.

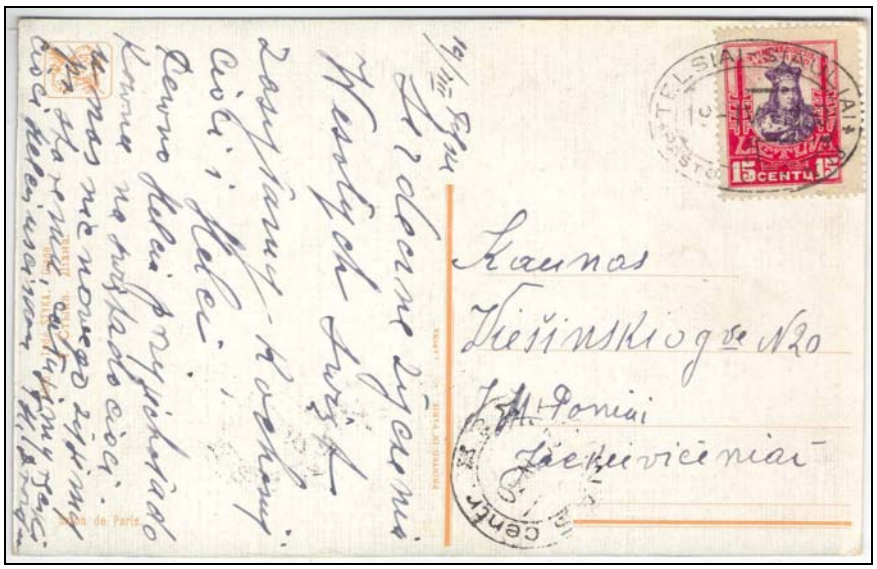

Afb. 11a *(82 %) (ex. Eugenijus Uspuras*
Kaart, verzonden 19-4-1930 vanuit Telšiai naar Kaunas via route 18, Telšiai – Šiauliai, kenletter 'a'.

Van 1934 tot 1940 wordt het nieuwe stempel met de aanduiding van de plaatsnamen Šiauliai en Klaipėda gebruikt. Deze namen zijn te vinden bovenin het kleine ronde stempel (type 2c) met de kenletters ‘a’ en ‘b’ voor beide richtingen.

In ***afb. 12*** zien we een kaart met dit type stempel van lijn 17, Šiauliai – Klaipėda, met kenletter ‘b’. De kaart is verzonden 4-8-1937 naar Helsingfors in Finland en zal via de haven van Klaipėda verder zijn gegaan.

Afb. 12b *(100 %)*

Van lijn 18, Klaipėda – Šiauliai zijn meer afbeeldingen te zien uit de collectie van Eugenijus Uspuras. Waarschijnlijk verdween een groot deel van de post in deze periode met het stempel van lijn 17 richting de wijde wereld via de haven van Klaipėda.

Afb. 13b *(100 %)*

Afb. 13a *(72 %) (ex. Eugenijus Uspuras*
Brief met het spoorpoststempel van lijn 18, Klaipėda – Šiauliai, 14-3-1938 naar Silalė. Kenletter ‘a’.

Afb. 12a *(82 %) (ex. Eugenijus Uspuras*
Kaart, verzonden 4-8-1937 naar Helsingfors.

Afb. 14 *(77 %) (ex. Eugenijus Uspuras Kaart, 12-2-1939 verzonden naar Kaunas via lijn 18, Klaipėda – Šiauliai, kenletter 'a'.*

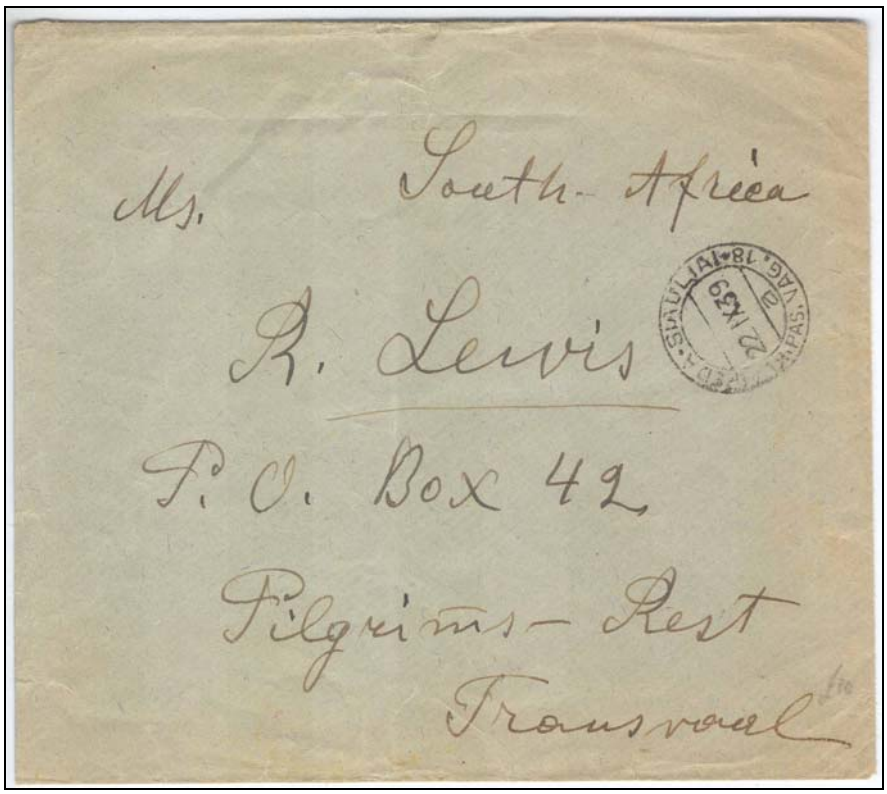

Afb. 15a *(80 %) (ex. Eugenijus Uspuras*
Brief, verzonden 22-9-1939 via lijn 18, Klaipėda – Šiauliai, kenletter 'a'.
De postzegels zijn te vinden op de achterzijde: 4 x 15 = 60 cent, het tarief voor een brief naar het buitenland.

Afb. 15b *(100 %)*

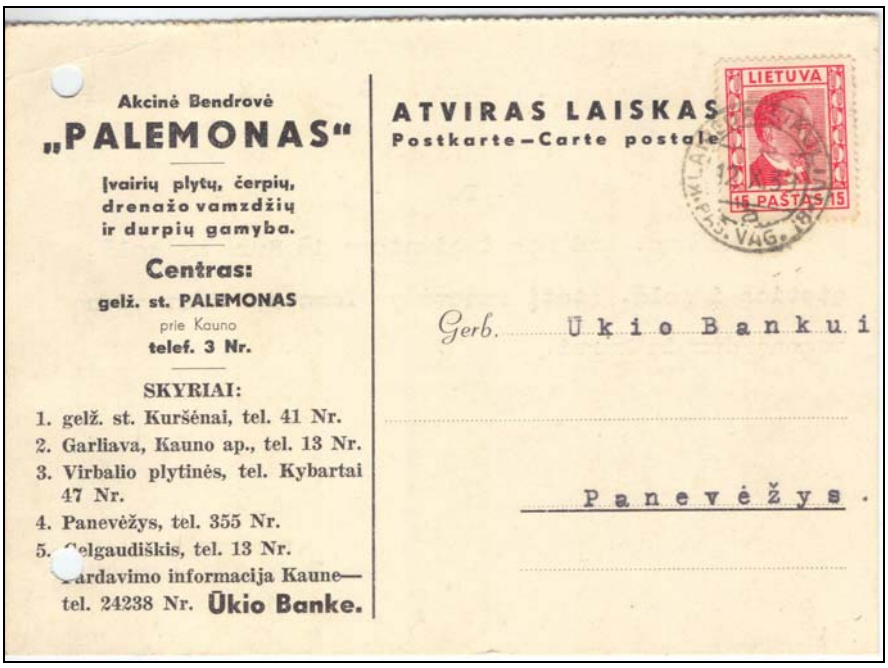

Afb. 16a *(80 %) (ex. Eugenijus Uspuras*
Kaart via lijn 18, Klaipėda - Šiauliai, 12-10-1939, type 2c, kenletter 'a'.
Maatschappij "Palemonas", Productie van stenen, tegels, buizen en turf.
Centrum: spoorstation Palemonas bij Kaunas, telefoon 3 Nr. Afdelingen: 1. spoorstation Kursenai, telefoon 41; 2. Garliava, Kaunas distr., telefoon 13; 3. Virbalis steenwerken, telefoon. Kybartai 47; 4 Panevezys, telefoon 355; 5. Gelgaudiskes, telefoon 13.
Verkopp informatie in Kaunas - telefoon 24238 in Ukio bank.

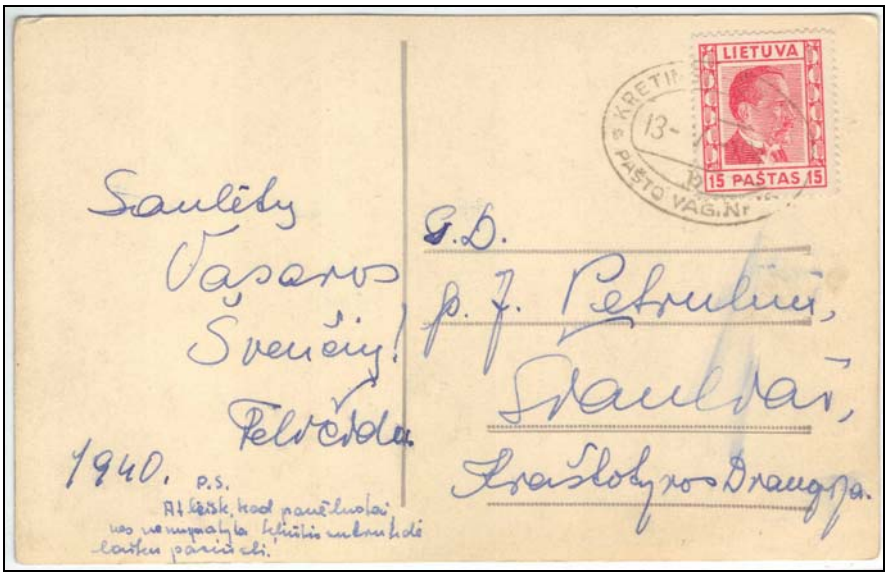

Afb. 17a *(82 %) (ex. Eugenijus Uspuras*
Kaart, verzonden 13-5-1940, naar Šiauliai via de ingekorte lijn 18 Kretinga – Šiauliai, kenletter 'b'(?).

De getoonde afbeeldingen van lijn 18 Klaipėda – Šiauliai met het stempeltype 2c, hebben alle kenletter 'a' ***(afb. 13, 14, 15 en 16)***. In het stempelboek van W. Fugalewitsch is het stempel ook met kenletter 'b'te vinden.

Afb. 16b *(100 %)*

Voorjaar 1939 wordt onder druk van Duitsland het Memelgebied afgestaan en 23-3-1939 werden de spoorlijnen – 134 km standaard spoor- overgedragen aan de Duitse Reichsbahn. Tegelijkertijd werd materieel overgedragen. Wel kreeg Litouwen bij het Verdrag van 20-5-1939 recht op een 'Vijhandelszone' in de haven van Memel. Deze zone was bereikbaar met Litouwse –afgesloten- goederentreinen. Litouwen had wel plannen om de vissershaven Sventoji uit te breiden, maar met de oorlog kwam hier een einde aan.

Hoelang de postwagon nog doorreed tot Klaipėda / Memel is niet duidelijk. Ook is niet duidelijk hoelang het stempel nog gebruikt werd. De lijn werd ingekort tot Kretinga en in het begin kan hiervoor ook het oude stempel gebruikt zijn.

We zien in elk geval in 1940 het nieuwe ovale stempel van lijn 18 Kretinga – Šiauliai verschijnen, type 3 dus ***(afb. 17)***. Kenletters á' en 'b' komen voor.

Afb. 17b *(100 %)*

Ook de andere richting, lijn 17 krijgt waarschijnlijk in 1940 een nieuw stempel, maar hier zijn –ook bij Witold Fugalewitsch- geen gegevens over.

In 1941 wijzige de route van lijn 17 opnieuw en ging rijden van Šiauliai naar Riga. Lijn 18 reed dus de omgekeerde richting. Deze wijziging wordt wel genoemd door Witold Fugalewitsch, maar er zijn geen verdere gegevens over. In 1942 kwam er door de oorlog een einde aan deze spoorpostroutes.

◂

Literatuur, die niet eerder genoemd is

Visser, J.P.
Russian travelling post offices through Lithuania / by J.P. Visser and Cyril Kidd. – In: T.P.O 37 (1983) 2. – p. 27 - 38.

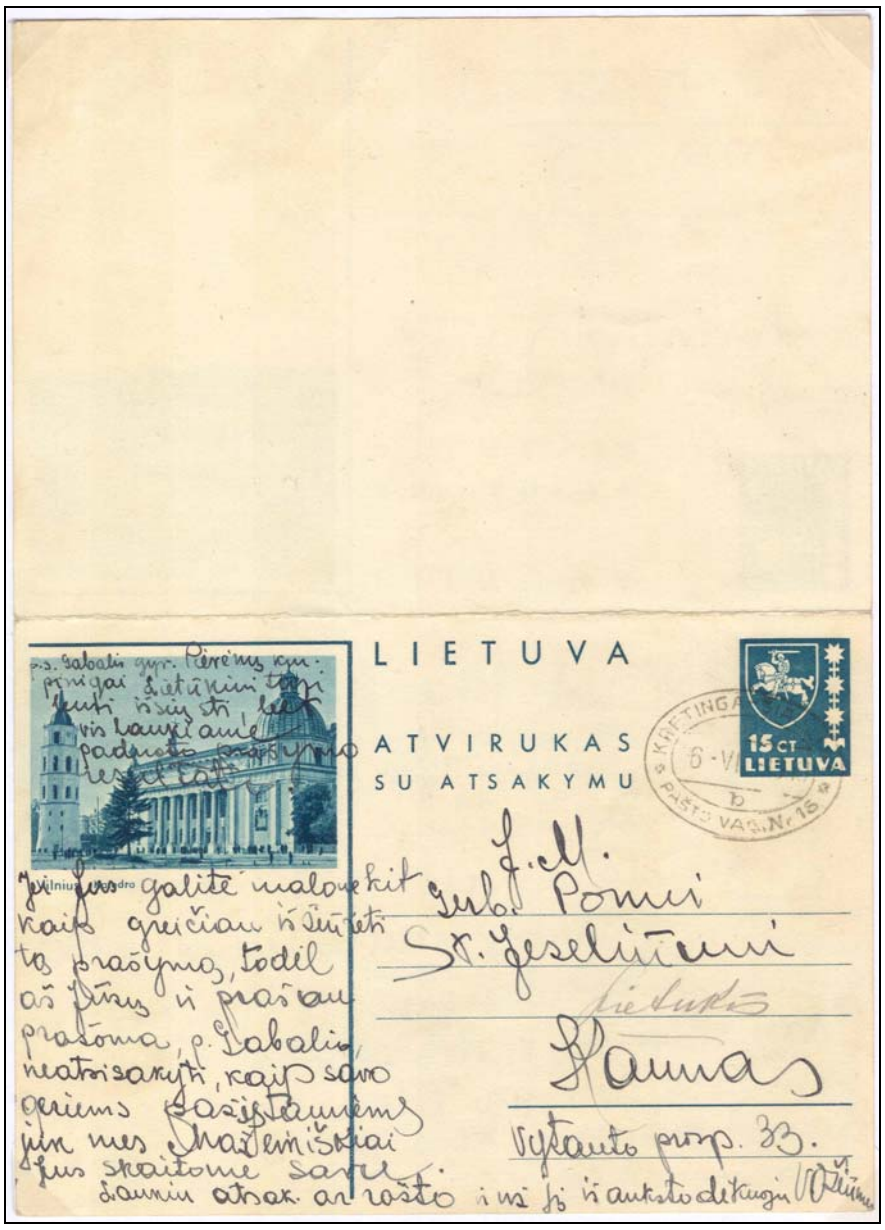

***Afb. 18** (76 %) (ex. Eugenijus Uspuras Dubbele kaart, verzonden 5-6-1940 naar Kaunas via de –nu ingekorte lijn 18, Kretinga – Šiauliai.*

STEMPELTYPES ROUTE 17-18 MET DATA
U = collectie Uspuras F = stempelboek Fugalewitsch H = HBG 1-2 V = Visser

Trajectnr	Trajekt	Stempeltype	Kenletter	vroegste		laatste
17	Šiaulia – Telšiai 1924-27	2c	a			
	1927-34	3	a		9-11-1931 (F)	
	Šiauliai – Klaipėda 1934-40	2c	a		15-7-1938 (F)	
		2c	b		4-8-1937 (U)	
	Šiauliai – Kretinga 1940-41	3	a			
		3	b			
	Šiauliai – Riga 1941-42					
18	Telšiai – Šiauliai 1924-27	2c	a			18-6-1927 (F)
	1927-34	3	a	19-12-1927(F)	6-4-1928 (U) 29-12-1929 (U)	19-4-1930 (U)
	Klaipėda – Šiauliai 1934-40	2c	a	11-9-1934 (V) 14-3-1938 (F) 14-3-1938 (U)	12-2-1939 (U) 22-9-1939 (U)	12-10-1939 (U)
		2c	b	17-11-1937 (F)		
	Kretinga – Šiauliai 1940-41	3	a		11-4-1939 (F)	
		3	b	13-5-1940 (U)	5-6-1940 (U)	2-3-1941 (F)
	Riga – Šiauliai 1941-42		b			

RETOUR / NON ADMIS

Harry von Hofmann

Op een aangetekende brief van Tallinn naar Riga, afgestempeld op 27 november 1940, bevindt zich het tweeregelige stempel "RETOUR / NON ADMIS", "Terug / Niet toegestaan".

Op de voorzijde is een strookje van de Estse post geplakt. Volgens de drukgegevens stamt het uit juli 1939 en de postbode vermeldt erop dat de ontvanger (in dit geval de afzender van de geretourneerde brief) "*ei olnud kodus*" was: hij werd niet thuis aangetroffen. Ter aanvulling is er nog een geschreven opmerking, maar die is niet of nauwelijks te lezen.
Navraag bij enige filatelisten uit Estland maakte duidelijk dat het gaat om een ontbrekende kwitantie.

Op het eerste gezicht lijkt het er op dat de brief van Estland naar Letland verzonden werd en van daar om de een of andere onduidelijke reden, voorzien van het gebruikelijke Franstalige stempel voor internationale post, als niet toegestaan werd teruggezonden.
De datum op het strookje van de postbode en in het dagtekeningstempel op de achterzijde van de brief, TALLINN 30 XI 40, roept echter twijfels op. Binnen twee tot drie dagen kan de brief onmogelijk in Tallinn aangeboden en verzonden zijn, naar Riga vervoerd, daar behandeld en geretourneerd zijn en tenslotte weer in Tallinn (overigens te vergeefs) weer aan de afzender zijn aangeboden.
Bovendien ontbreken zowel het voor aangetekende brieven gebruikelijke aankomststempel, in dit geval van Riga, en het stempel dat geplaatst had moeten worden bij de terugzending uit de Letse hoofdstad. Hierdoor is het voor mij eigenlijk wel duidelijk dat de brief nooit in Letland is aangekomen en dat hij Estland, en waarschijnlijk ook de hoofdstad van het land, nooit heeft verlaten. Ik geloof eerder dat de brief al in Tallinn niet voor verzending werd toegelaten.

In dit verband verdient de achterzijde van de brief bijzondere aandacht. Het valt op dat de brief zeer waarschijnlijk

Afb. 1 *(57 %)*

geopend werd en met een bruine plakstrook weer gesloten.
Dit gebeurde zeer zorgvuldig en op een manier die niet veel voorkwam.
Deze wijze van dichtplakken herinnert me sterk aan brieven die door de (sovjet-)censuur in Estland werden behandeld. Daarvan heb ik er in de loop van de tijd vele gezien en het spijt me nu dat ik er geen aandacht aan geschonken heb.

In november 1940 maakten Estland als "Eesti NSV" (sinds 06.08.40) en Letland als "Latvijas PSR"(sinds 05.08.40) deel uit van de Unie van Socialistische Sovjetrepublieken. Daardoor was ook een einde gekomen aan de Estse en Letse postcensuur die na het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog in beide landen werd uitgevoerd op correspondentie naar het buitenland. Hun kantoren werden gesloten en de stroken voor het weer dichtplakken van de geopende post konden niet verder gebruikt worden.
Ik heb nog niet onderzocht of er, en zo ja, wanneer en hoe, er in de periode 1940-1941, vóór het uitbreken van de oorlog met Duitsland, sovjet censuurdiensten functioneerden in Estland en Letland.

Het is echter goed denkbaar dat de vroegere censuurdiensten in Estland en Letland, na de inlijving van de nationale staten in de USSR, met nieuw personeel hun werkzaamheden weer hervatten en daarbij ook de post van de ene naar de andere sovjetrepubliek, in het bijzonder de Baltische, in de gaten moesten houden.
Het is tevens denkbaar dat, vooral in de begintijd, neutrale materialen en stempels in gebruik bleven. Daaronder ook dit, oorspronkelijk voor buitenlandse correspondentie bestemde en volgens de voorschriften van de Wereldpostunie, Franstalige stempel "RETOUR / NON ADMIS".
De inhoud van de brief is jammer genoeg niet bewaard gebleven en daardoor is het onmogelijk om iets te zeggen over de redenen waarom de brief werd teruggezonden.

Mogelijk gebeurde dat niet op postale, maar op politieke gronden.
Deze boeiende brief bevindt zich in de collectie van Ruud van Wijnen en het doet me plezier er hier iets over te kunnen vertellen.

Hier zou mooi zijn, als onze vrienden in de Baltische staten ons gefundeerde verdere informatie zouden kunnen verstrekken. Voor alle opmerkingen betreffende vergelijkbare post van en naar Estland, Letland en Litouwen in de jaren 1940-1941, houd ik me van harte aanbevolen.

Uw reacties gaarne aan Harry von Hofmann, Postfach 560156, 22551 Hamburg, Duitsland.

DE 10 TYPEN VAN DE PÄTS ZEGEL VAN 1 SENT

De bestudering van deze postzegel heeft een voorgeschiedenis: het onderzoek van de 10 senti zegel toonde, zeer verrassend, aan dat deze waarde in tien verschillende typen werd gedrukt en dat die altijd naast elkaar in een horizontale rij voorkwamen.
De beschrijving van mijn onderzoek is opgenomen in de jubileumuitgave van "het Baltische Gebied" (nr. 41, pag. 52 e.v., 2002).

Dr. Peter Feustel

Het lag voor de hand om te vermoeden dat een dergelijke systematiek ook bij een andere waarde van deze permanente serie zou kunnen voorkomen. Het onderzoek van bijna 6.500 exemplaren van de 1 sent zegel (blokken van 4 en losse zegels) maakte de reconstructie van meerdere complete vellen mogelijk. Ook nu kon vastgesteld worden dat iedere verticale zegelrij in het vel een definieerbaar zegeltype vertegenwoordigde en dat deze typen zich onderscheiden van die van de 10 senti zegel.

Het doel van dit artikel is om 'in woord en beeld" een overzicht te geven van de wezenlijke kenmerken van iedere verticale rij zegels. Hierdoor is het mogelijk om typen vast te stellen. Wie verder in de materie wil duiken kan tot 19 kenmerken van een bepaald type vinden en de auteur van dit artikel volgen in het platen van een compleet loketvel.
Voor op één na alle zegels kunnen de posities in het vel, vaak op grond van meerdere specifieke kenmerken, eenduidig en uniek vastgesteld worden.

De zegel van 1 sent onderscheidt zich van de andere waarden van deze permanente serie door een aantal kenmerken. Ze zijn weergegeven in de eerste twee illustraties:
- Inkeping in het linker buitenkader ter hoogte van de bovenste dwarsstreep van de E van E(ESTI) ***(afb. 1).***

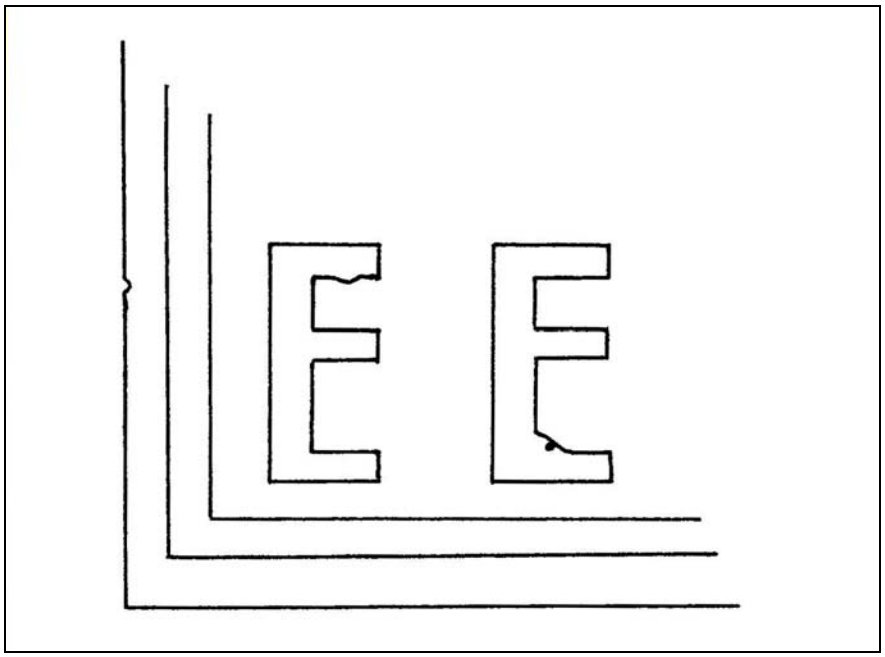

Afb. 1

- Kleine uitstulping aan de onderzijde van de bovenste dwarsstreep van deze E ***(afb.1)***.
- Kleine verdikking in de hoek van de onderste dwarsstreep en de staande lijn bij de tweede E van (E)E(STI): vaak bevindt zich in de verdikking een kleine punt ***(afb.1)***.
- Volledige brede breuk in de lange streep van de rechter punt van de kraag ***(afb.2)***.

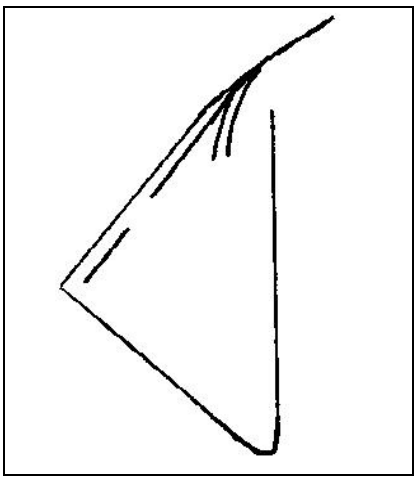

Afb. 2

Belangrijkste kenmerk van de 1ste verticale zegelrij ***(afb.3)***.
Duidelijke, gekleurde streep, in drie te onderscheiden delen, aan de buitenzijde van het kader rechtsboven: deze streep begint net onder de rechter bovenhoek van het kader en loopt naar beneden door tot op de hoogte van de 1.

Belangrijkste kenmerk van de 2de verticale zegelrij ***(afb.4)***.
Breuk in een gekleurde lijn recht boven het linker oog halverwege de hoogte van het voorhoofd. In plaats van een echte "witte" breuk kan ook een - gelijkwaardige – gekleurde streep in de lijn op het voorhoofd voorkomen.

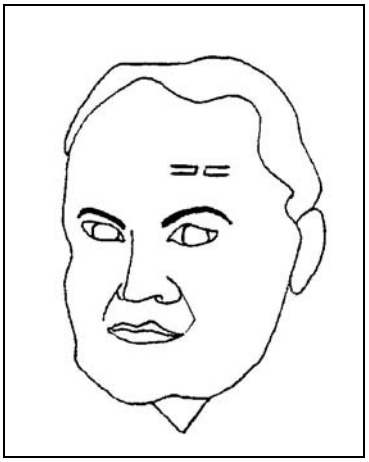

Afb. 4

Belangrijkste kenmerk van de 3de verticale zegelrij ***(afb.5)***.
Smalle, aan de bovenkant enigszins rondlopende figuur in de kaderhoek rechtsboven: rechts en/of links van een sterk gekleurde zone kunnen minder sterk gekleurde zones voorkomen, maar een omgekeerde kleurverdeling is echter ook mogelijk.
Soms kan het verschil met het kenmerk van de 10de verticale zegelrij alleen vastgesteld worden aan de hand van aanvullende kenmerken daarvan.

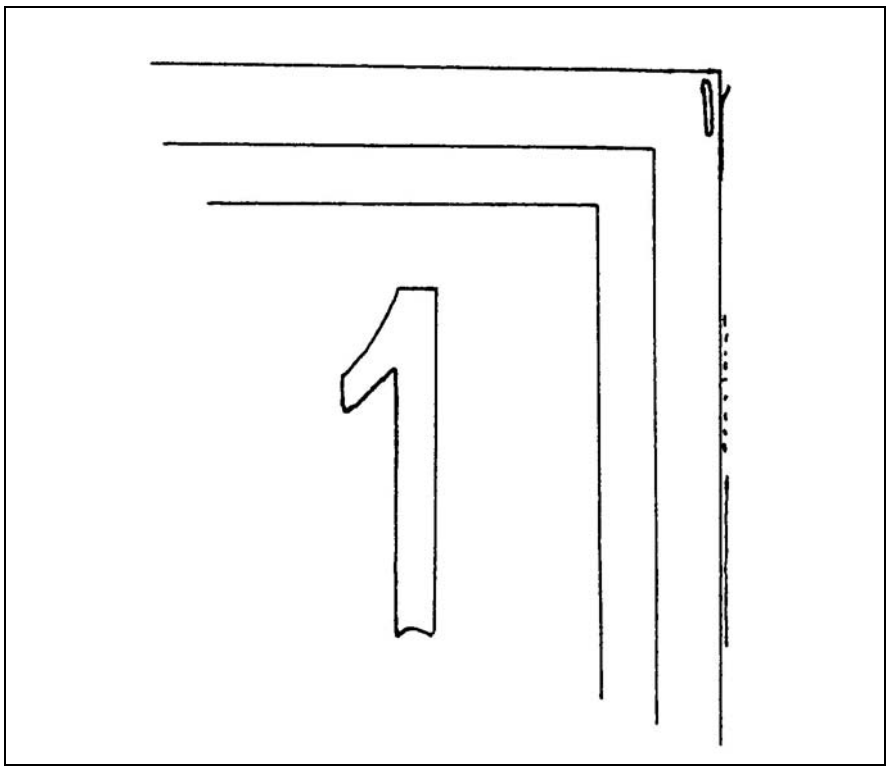

Afb. 3

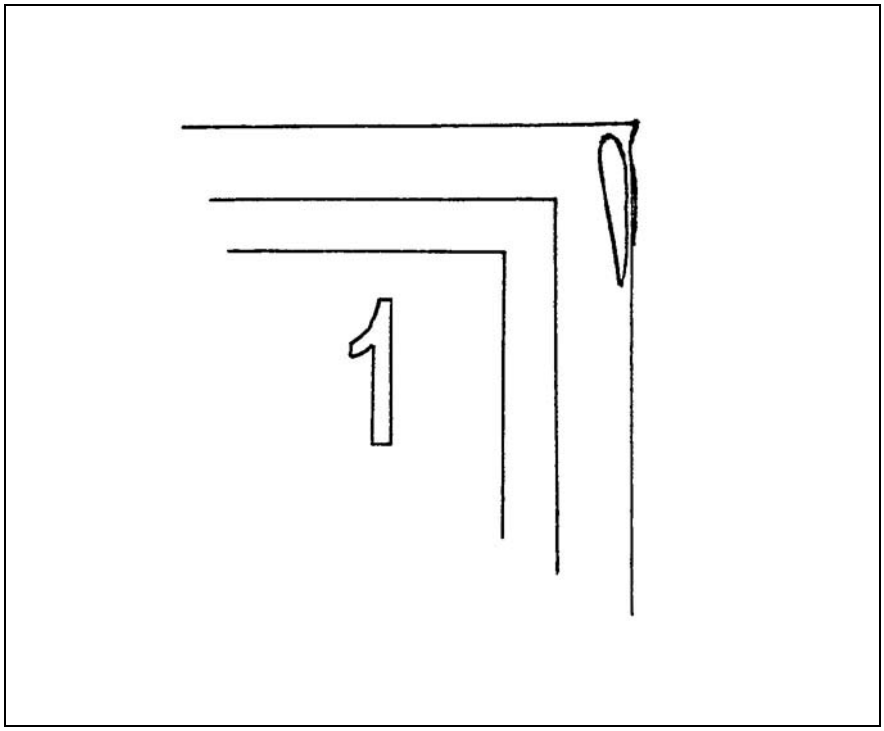

Afb. 5

Belangrijkste kenmerken van de 4de verticale zegelrij.
- Beschadigde hoek van het kader rechtsboven: onregelmatige, op spleet of druppel lijkende,
  halfronde of laguneachtige witte beschadiging. Variatie: alleen een wit vlekje vlak bij de
  buitenrand in het kader, de eigenlijke kaderhoek ziet er iets minder sterk gekleurd uit ***(afb.6)***.
- Breuk in een gekleurde lijn in het gezicht onder het linker oog ***(afb.7)***.
- Trapvormige knik in de buitenkant van het rechter kader, iets boven de hoogte van het oor ***(afb.7)***.

Belangrijkste kenmerk van de 5de verticale zegelrij ***(afb. 8 en 9)***.
Beschadiging in een gekleurde lijn op de kin onder de rechter mondhoek: de derde gekleurde lijn onder de onderlip bestaat, met uitzondering van de 9de verticale zegelrij, steeds uit twee delen.
In de 5de verticale zegelrij is het rechter deel van deze lijn met de gezichtslijn versmolten en het linker del ontbreekt. Hierdoor bevindt zich in deze kinlijn een duidelijk waarneembare opening..

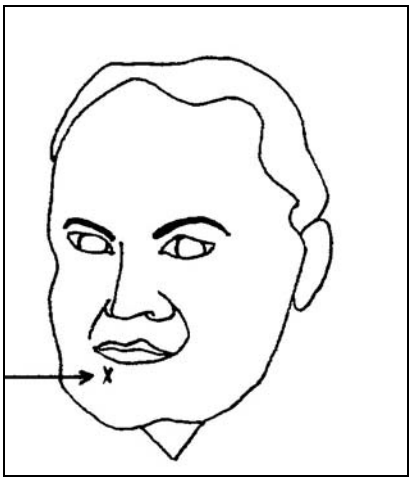

Afb. 8

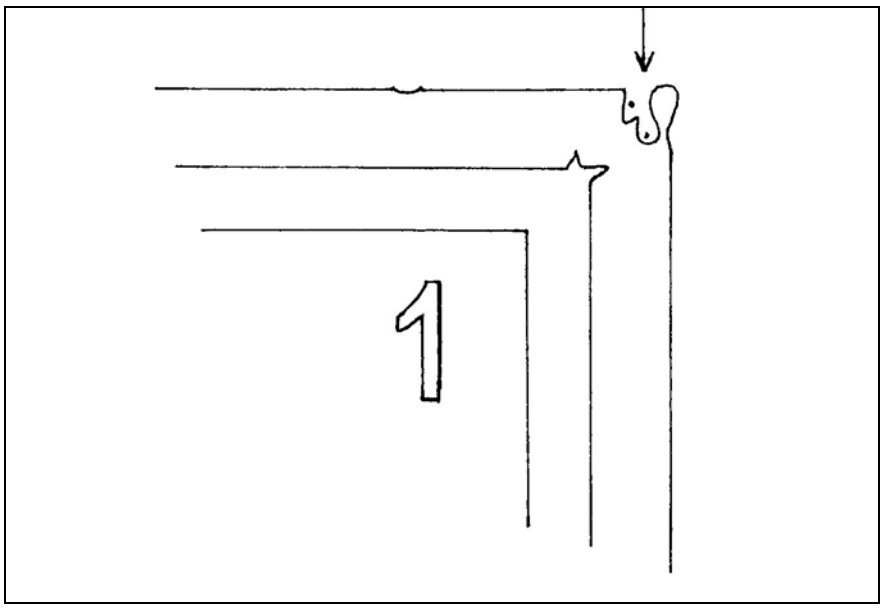

Afb. 6

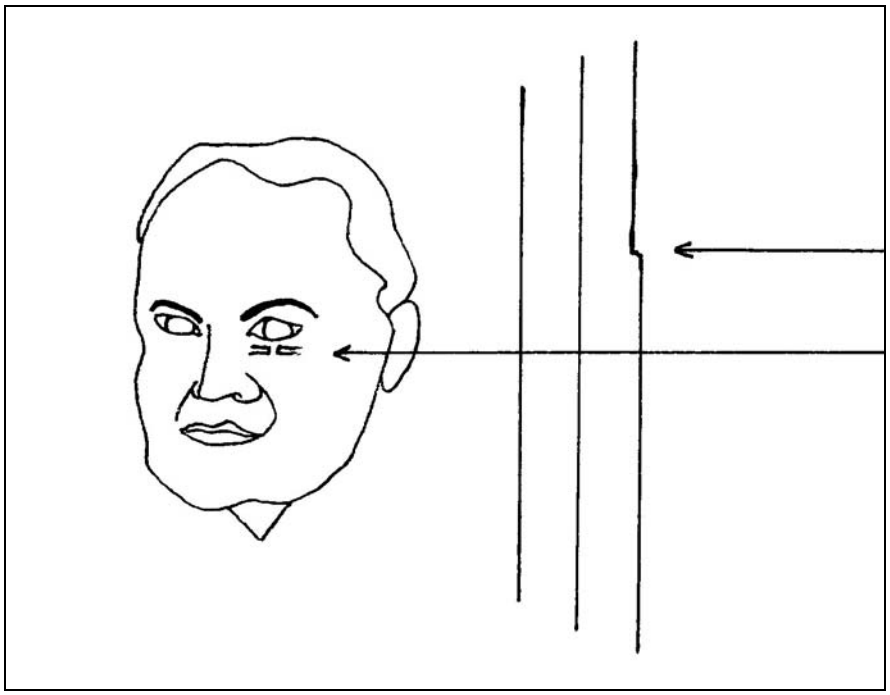

Afb. 7

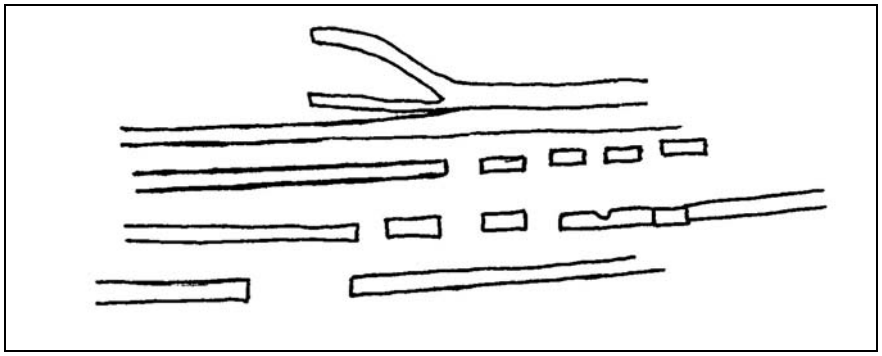

Afb. 9

Belangrijkste kenmerken van de 6de verticale zegelrij.
- asymmetrische inkeping aan de buitenzijde van het linker kader ter hoogte van de neuspunt ***(afb.10)***.
- symmetrische kleine inkeping in het linker buitenkader ter hoogte van de ophaal van de 1 ***(afb.10)***.
- witte kerven, respectievelijk hun sterker gekleurde equivalenten, in twee parallel lopende lijnen op het voorhoofd, midden boven het linker oog ***(afb.11)***.
- facultatief kenmerk op 5 posities: breuk/grote kerf in een lijn op de rechter wang tussen de neuspunt en de bovenste lip ***(afb.12)***.

Belangrijkste kenmerken van de 7de verticale zegelrij.
- dubbele verbreding aan de buitenkant van het rechter kader.
- kerf of opvallende gekleurde vlek rechts in het bovenste buitenkader, rechts boven het midden van het oor.
- wigvormige versmalling in de, van bovenaf getelde, derde gekleurde lijn links op de kin (vgl. de identieke lijn in de 5de verticale zegelrij) ***(afb.13)***.

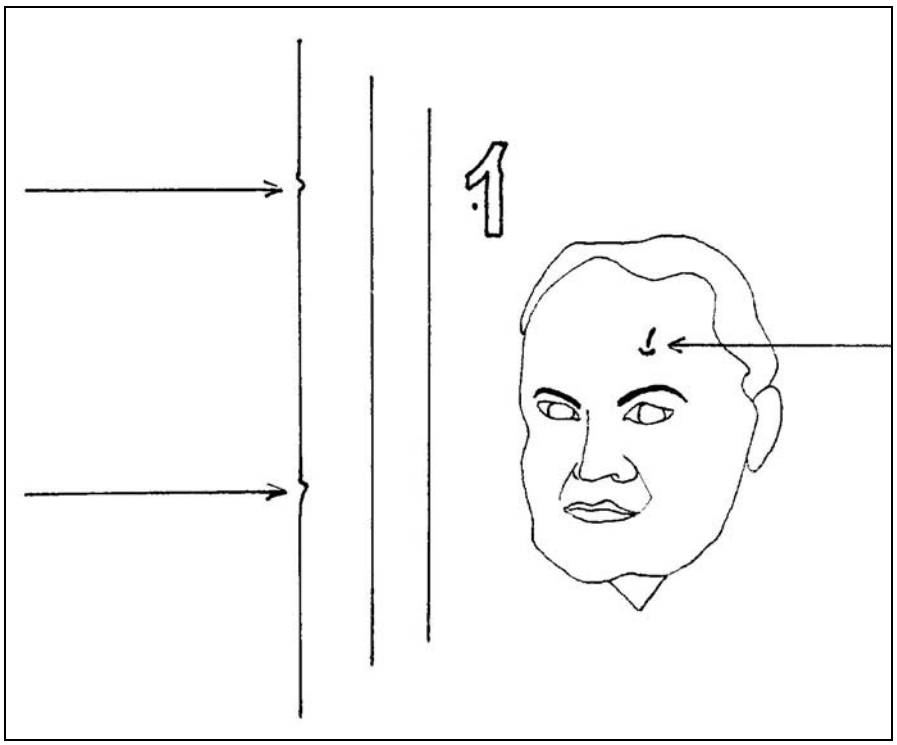

Afb. 10

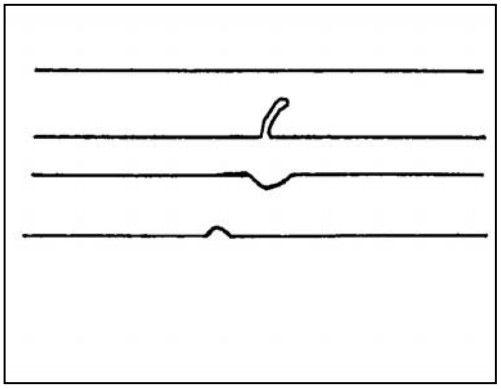

Afb. 11

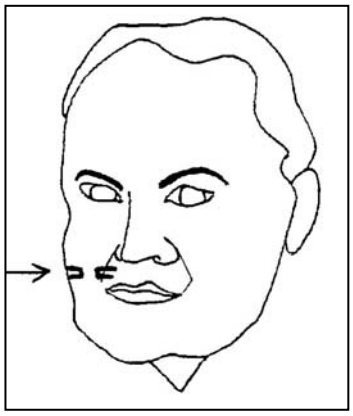

Afb. 12

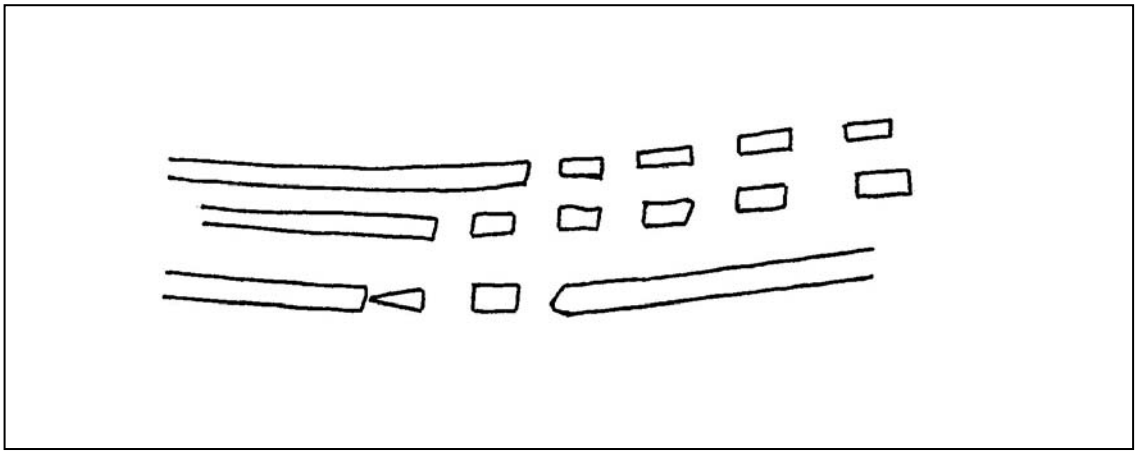

Afb. 13

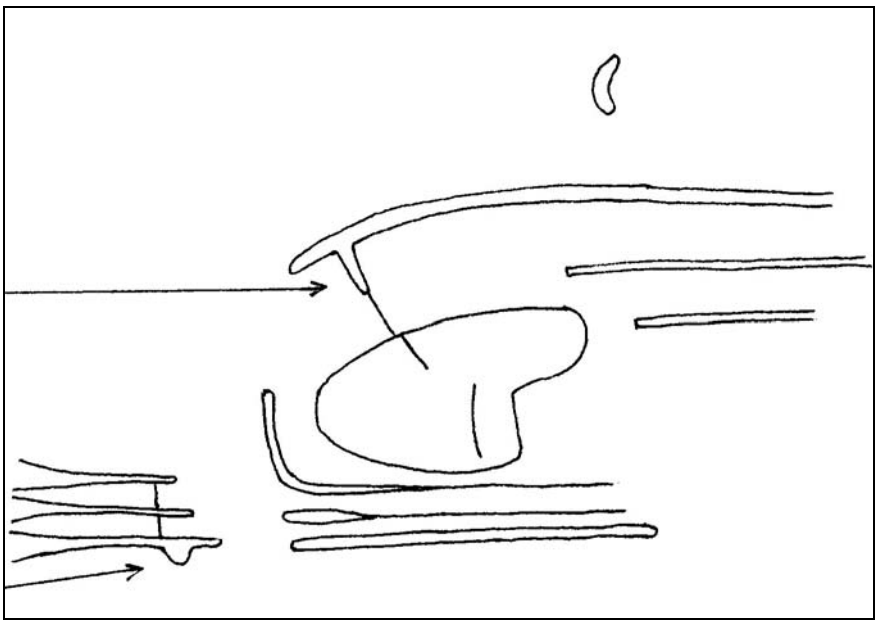

Afb. 14

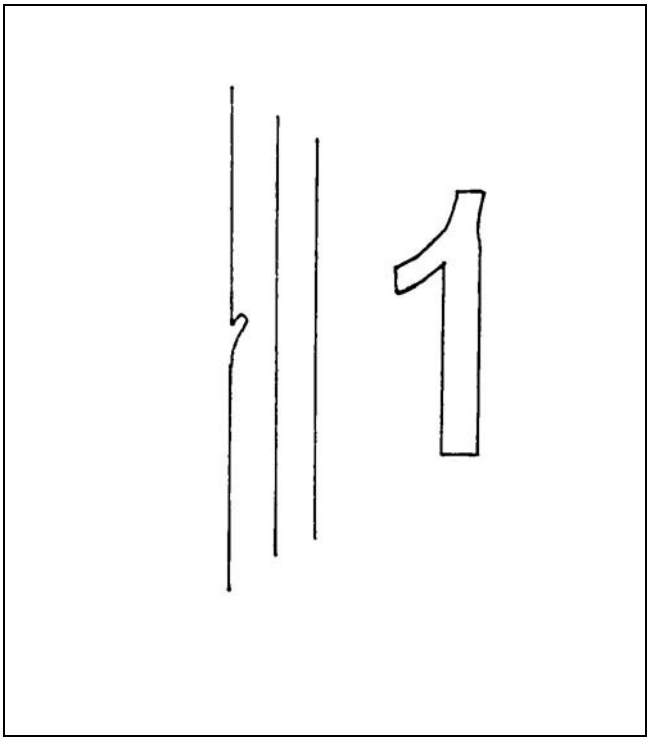

Afb. 15

Belangrijkste kenmerken van de 8ste verticale zegelrij ***(afb.14)***.
- grote, aan de bovenzijde gelegen inkeping in een gekleurde gezichtslijn links naast de neusrug.
- breuk in het ooglid van het linker oog.
- beschadiging in de naar de neus lopende streep in het "wit" van het linker oog.
- duidelijk, kort ondergeschikt streepje aan de kaderhoek rechtsboven.
- de onderste deelstreep van de lange streep in de punt van de kraag eindigt met een kleine punt.

Belangrijkste kenmerken van de 9de verticale zegelrij.
- naar boven wijzende inkeping in de buitenzijde van het linker kader, net niet ter hoogte van de ophaal van de 1 ***(afb.15)***.
- breuk in de gekleurde gezichtslijn ter hoogte van de neusvleugel, recht onder de pupil van het linkeroog ***(afb.16)***.
- de derde kinlijn onder de rechter mondhoek komt slechts gedeeltelijk voor ***(afb.16)***.
- gespleten buitenkant van het rechter kader ter hoogte van, of iets er onder, de strepen van het pak.

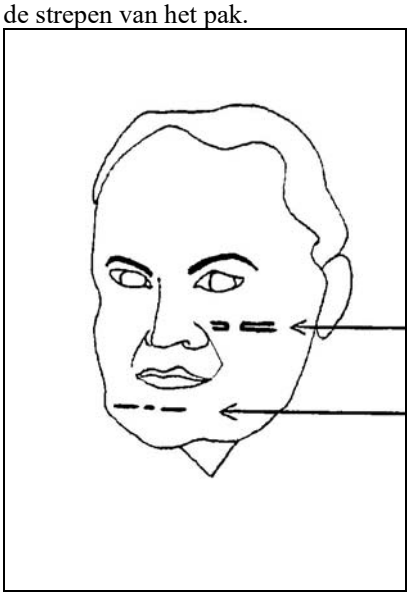

Afb. 16

Belangrijkste kenmerken van de 10de verticale zegelrij.
- lange kleuronderbreking in de kaderhoek rechtsboven met deels grotere, witte beschadigingen (vgl. de 3de verticale zegelrij) ***(afb.17)***.
- een vage, dunne breuk in het onderste deel van de lange streep van de rechter kraaghoek ***(afb.18)***.
- rafels aan de buitenzijde van het rechter kader net iets onder de hoogte van de oorlel ***(afb.19)***.

P.S.
"Rechts" en "links" kunnen in dit artikel gemakkelijk door elkaar gegooid worden.
Waar het gaat om delen van het hoofd worden "links"en "rechts" anatomisch gebruikt: het linker oor van Päts zit voor de kijker rechts. In de overige delen van het zegelbeeld worden "links" en "rechts" gebruikt zoals de kijker ze ziet. Het rechter kader bevindt zich dus naast het linker oor….

◂

Literatuur

Dr. Feustel, Peter:
EESTI-Estland 10-Sent-Päts,
Druckabarten und Plattenfehler
Bahruth Verlag + Druckerzeugnisse
D- 21465 Reinbek 2002
Prijs: 45 Euro + porto.

Dr. Feustel, Peter:
EESTI-Estland 1-Sent-Päts
Bogenmontage, Typen, Feldbestimmungen, Feldmerkmale
Uitgeverij: zie hierboven. 2005
Prijs: 35 Euro + porto.

Beide boeken zijn te bestellen bij de auteur: Lerchenweg 14, D-22885 Barsbüttel, Duitsland.

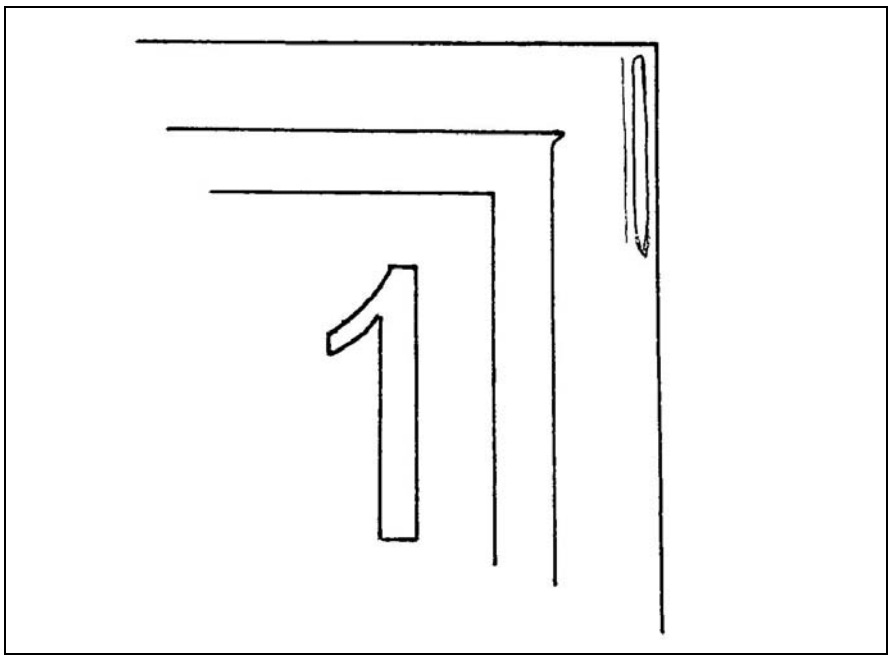

Afb. 17

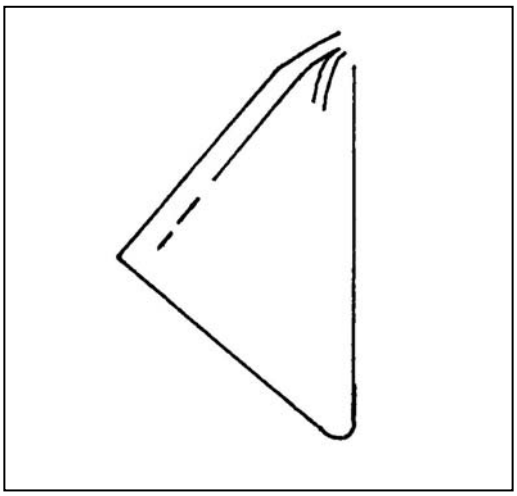

Afb. 18

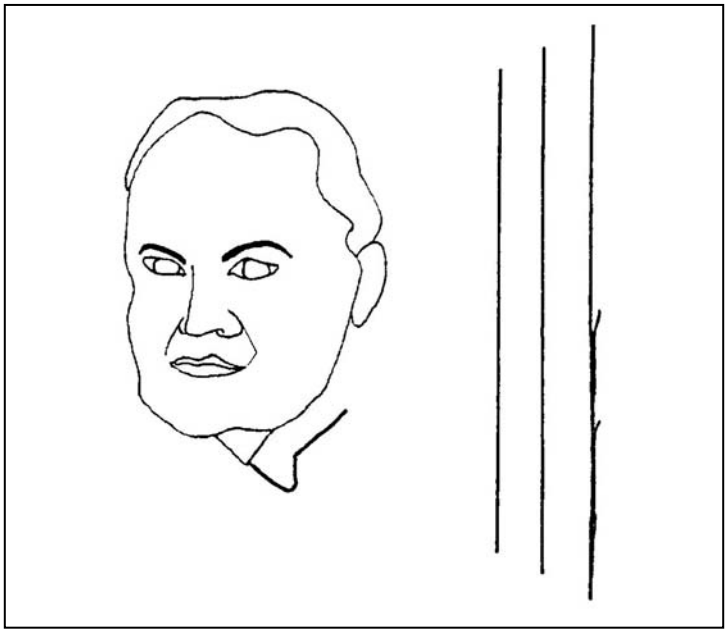

Afb. 19

FRANCOTYP ADMINISTRATIEKAARTEN

Ruud van Wijnen

Frankeermachinestempels worden door veel verzamelaars als buitenbeentjes gezien: grote rode, vaak saaie, stempels. Er komt weliswaar een waardeaanduiding in voor, maar het is geen postzegel.

Onder verzamelaars zijn ze daarom nooit populair geweest. Bovendien waren ze lastig op te bergen in een album, afweken kon immers niet. Er waren verzamelaars die de stempels uitknipten….. af en toe vind je nog wel eens van die treurige reepjes papier met een “roodstempel” er op.

Frankeermachines werden vooral gebruikt door afzenders die veel post te verzenden hadden en die het handig vonden om hun post gefrankeerd aan te leveren op het postkantoor.
In de Baltische landen waren het vooral banken en verzekeringsmaatschappijen die zich een frankeermachine aanschaften, maar ook handelsondernemingen, fabrieken en een enkele coöperatie. De ontvangers van hun post waren over het algemeen geen verzamelaars…..

Langzaamaan is onder verzamelaars het besef doorgedrongen dat frankeermachinestempels serieus te nemen zijn. “Maakwerk” zul je er niet bij aantreffen en de bedrijven die ze gebruikten zullen er zeker op gelet hebben dat ze hun post volgens de geldende tarieven correct frankeerden. En hoewel veel stempels er niet bepaald opwindend uitzien, zijn er ook die typografisch mooi vormgegeven zijn. Men bladere maar eens door de afbeeldingen in de diverse handboeken.

Door verzamelaars lange tijd genegeerd en door de ontvangers van post veelal in de prullenbak gegooid: tegenwoordig zijn de frankeermachinestempels van Estland, Letland en Litouwen niet gemakkelijk te vinden. Van een enkele bank, zoals G. Scheel & Co in Tallinn, de Latvijas Banka in Riga of de Lietuvos Bankas in Kaunas, kom je ze nog wel eens tegen, maar het stempel van een melkcoöperatie is zeldzaam.

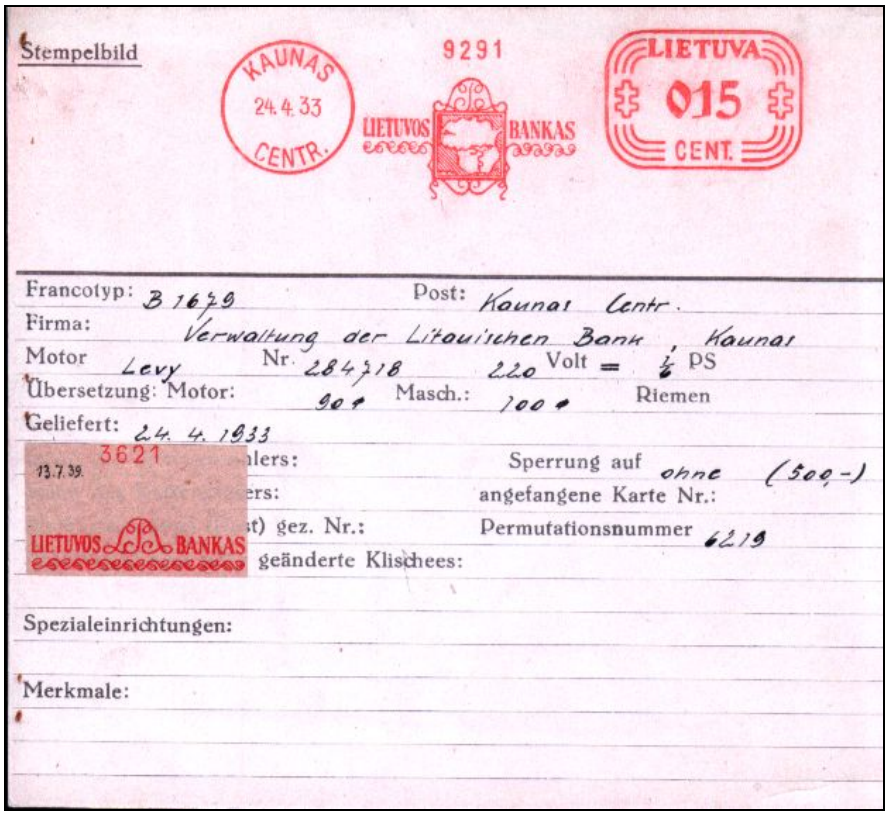

Afb. 1 *(73 %)*

Des te opvallender is de vondst van 10 administratiekaarten ***(afb. 1)*** van de firma Francotyp uit Duitsland. Dit bedrijf ontwikkelde en bouwde frankeermachines en bouwde in de jaren 20 en 30 van de vorige eeuw een sterke marktpositie op in de drie Baltische landen. Alle bekende frankeermachines in Estland zijn geleverd door de firma Francotyp en hoewel in Letland ook andere leveranciers actief waren, was Francotyp “marktleider” (zoals dat tegenwoordig heet).

Voor een frankeermachine de fabriek verliet werden de gegevens ervan op een kartonnen kaart genoteerd en een afdruk van het stempel geplaatst.
De afbeeldingen spreken voor zich.
Interessant is dat de firma op iedere kaart als eerste
een serienummer vermeldde, beginnend met een B of C.
Deze letters zouden kunnen verwijzen naar de modellen die de firma verkocht.

Modell A ***(afb. 2)*** is vooral geschikt voor banken, verzekeringsmaatschappijen, uitgeverijen en ondernemingen in handel en industrie die dagelijks veel post te verzenden hebben, "speciaal ook firma's die zich op de export richten en hun post vaak met hoge luchtpostbrieven moeten frankeren". De instelbare waarden reiken van DM 0,01 tot DM 99,99.

Modell B is meer voor "Overheidsinstellingen en ondernemingen die dagelijks een flinke hoeveelheid post verzenden". Het apparaat is uiterst solide gebouwd, is zeer betrouwbaar en vooral ook geschikt voor dikkere zendingen met een onregelmatige inhoud. Ieder waarde tussen DM 0,01 en DM 9,99 kan ingesteld worden.

Modell C heeft zijn waarde alle vele jaren bewezen aan tienduizenden tevreden gebruikers.
Het is een handmachine die tot DM 9,99, zelfs tot DM 99,99 instelbaar is. Poststukken van alle soort en iedere grootte kunnen er mee worden gefrankeerd, maar ook betaalkaarten en postaanwijzingen. Zelfs kaarten en brieven met betaald antwoord kan de machine aan.

Bij de beschrijving van het laatste model wordt vermeld dat "de verrekening van de zonder postzegels gefrankeerde poststukken plaatsvindt met het betreffende postkantoor door middel van een gemakkelijke en veilige waardekaart. Deze kaart vervangt het grote aantal postzegels van diverse waarden dat anders nodig zou zijn geweest".

De afbeeldingen bij dit artikel en de informatie over de Francotyp machines werden me ter beschikking gesteld door Rainer en Andreas Lehr. Daarvoor oprechte dank.

Afb. 2

Afb. 3
Model B

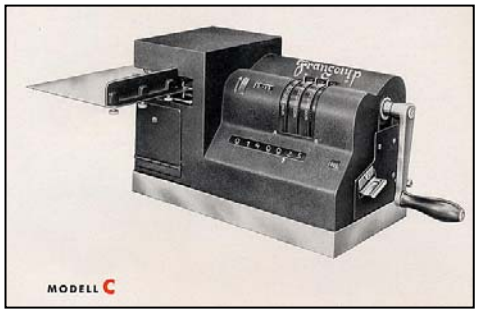

Afb. 4
Model C

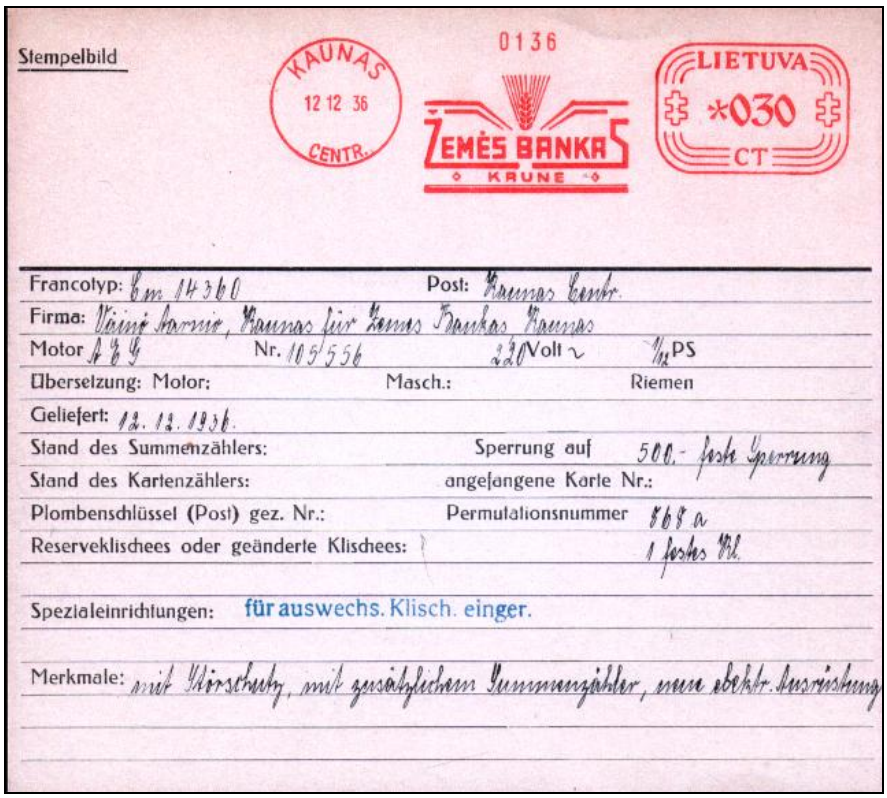

Stempelbild

KAUNAS 12 12 36 CENTR.

0136

ŽEMĖS BANKAS KAUNE

LIETUVA *030 CT

Francotyp: Em 14360 Post: Kaunas Centr.

Firma: Vaino Sarnio, Kaunas für Žemės Bankas Kaunas

Motor A B G Nr. 105556 220 Volt ~ 1/12 PS

Übersetzung: Motor: Masch.: Riemen

Geliefert: 12. 12. 1936.

Stand des Summenzählers: Sperrung auf 500.- feste Sperrung

Stand des Kartenzählers: angefangene Karte Nr.:

Plombenschlüssel (Post) gez. Nr.: Permutationsnummer 868 a

Reserveklischees oder geänderte Klischees: 1 festes Kl.

Spezialeinrichtungen: für auswechs. Klisch. einger.

Merkmale: mit Türschutz, mit zusätzlichem Summenzähler, neue elektr. Ausrüstung

Afb. 5 *(71 %)*

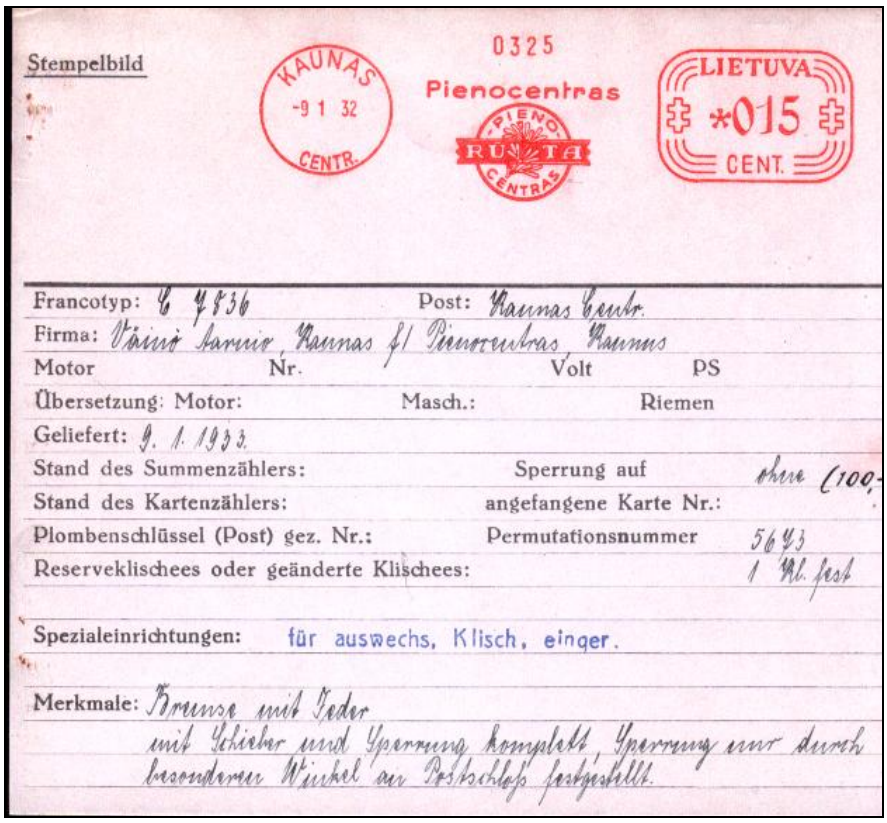

Stempelbild

KAUNAS -9 1 32 CENTR.

0325

Pienocentras PIENO RŪMAI CENTRAS

LIETUVA *015 CENT.

Francotyp: E 7836 Post: Kaunas Centr.

Firma: Vaino Sarnio, Kaunas f/ Pienocentras, Kaunas

Motor Nr. Volt PS

Übersetzung: Motor: Masch.: Riemen

Geliefert: 9. 1. 1933.

Stand des Summenzählers: Sperrung auf ohne (100,-

Stand des Kartenzählers: angefangene Karte Nr.:

Plombenschlüssel (Post) gez. Nr.: Permutationsnummer 5693

Reserveklischees oder geänderte Klischees: 1 Kl. fest

Spezialeinrichtungen: für auswechs, Klisch, einger.

Merkmale: Kreuze mit Feder
mit Schieber und Sperrung komplett, Sperrung nur durch besonderen Winkel an Postschloß festgestellt.

Afb. 6 *(73 %)*

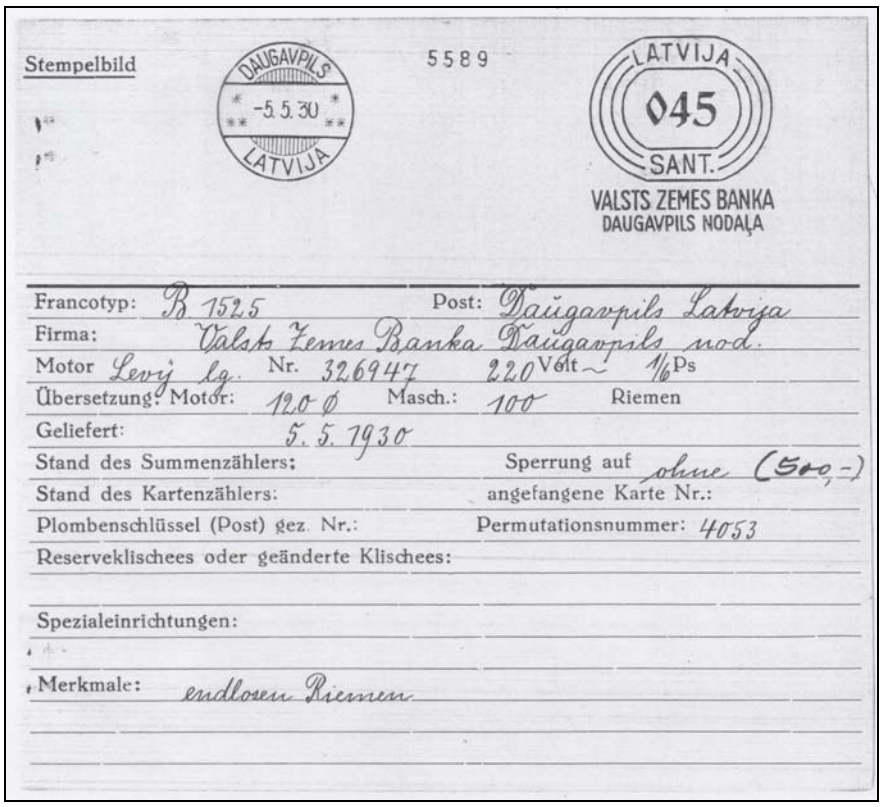

Stempelbild

DAUGAVPILS -5.5.30 LATVIJA

5589

LATVIJA 045 SANT.

VALSTS ZEMES BANKA
DAUGAVPILS NODAĻA

Francotyp: B 1525 Post: Daugavpils Latvija
Firma: Valsts Zemes Banka Daugavpils nod.
Motor Levy lg. Nr. 326947 220 Volt ~ 1/6 Ps
Übersetzung: Motor: 120 Ø Masch.: 100 Riemen
Geliefert: 5. 5. 1930
Stand des Summenzählers: Sperrung auf ohne (500,-)
Stand des Kartenzählers: angefangene Karte Nr.:
Plombenschlüssel (Post) gez. Nr.: Permutationsnummer: 4053
Reserveklischees oder geänderte Klischees:
Spezialeinrichtungen:
Merkmale: endlosen Riemen

Afb. 7 *(70 %)*

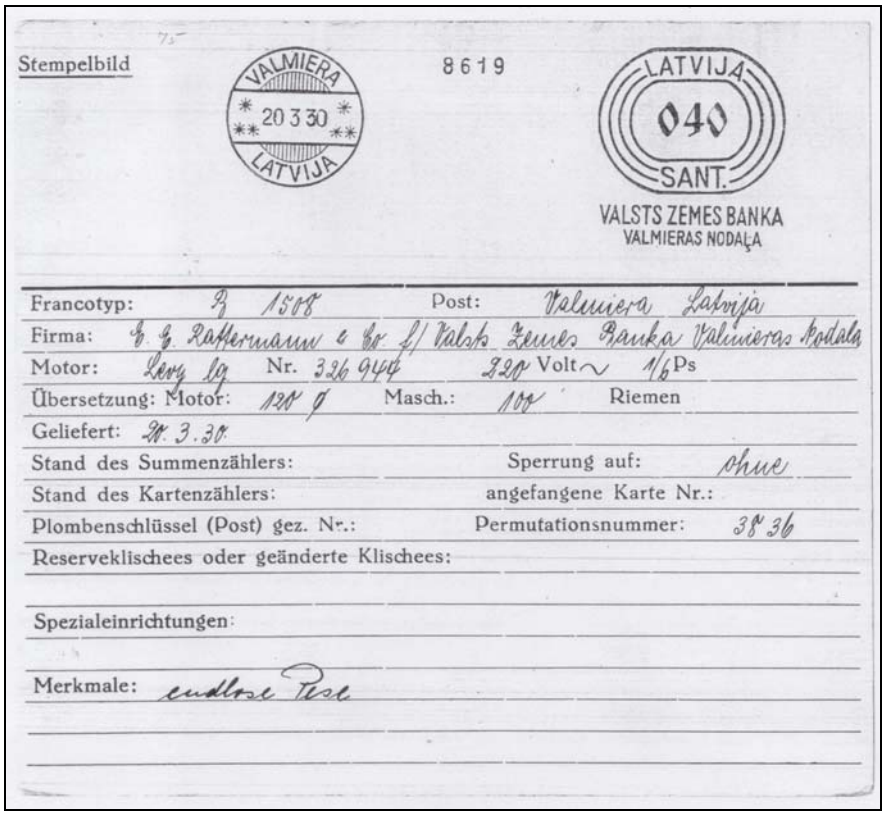

Stempelbild

VALMIERA 20 3 30 LATVIJA

8619

LATVIJA 040 SANT.

VALSTS ZEMES BANKA
VALMIERAS NODAĻA

Francotyp: B 1508 Post: Valmiera Latvija
Firma: H. G. Rattermann & Co. f/ Valsts Zemes Banka Valmieras Nodala
Motor: Levy lg Nr. 326944 220 Volt ~ 1/6 Ps
Übersetzung: Motor: 120 Ø Masch.: 100 Riemen
Geliefert: 20. 3. 30
Stand des Summenzählers: Sperrung auf: ohne
Stand des Kartenzählers: angefangene Karte Nr.:
Plombenschlüssel (Post) gez. Nr.: Permutationsnummer: 3836
Reserveklischees oder geänderte Klischees:
Spezialeinrichtungen:
Merkmale: endlose Riemen

Afb. 8 *(70 %)*

”TE-RUG-BLIK” : DUBBEL GERIBBELD PAPIER BIJ DE WEEFSTER-EN-SMID UITGAVE

Dr. Peter Feustel

Om de vijf papiersoorten waarop de Weefster-en-Smid uitgave werd gedrukt te kunnen onderscheiden, moet men –het kan niet anders – de “achtersten” bekijken.

Het 2de, horizontaal geribbelde papier en het 4de, verticaal geribbelde papier kunnen eenvoudig herkend worden (lit.1). Bij het onderzoeken van bundelwaar kan men zich juist bij deze papiersoorten ergeren aan dunne plekken in het papier of andere defecten door het onoordeelkundig afweken van de zegels. Deze beschadigingen werden veroorzaakt door de sterkere hechting van de gom aan het papier.

Mc Donald schrijft, vrij vertaald, over het 2de papier het volgende: „na het avontuur met het gommen van het 1ste papier, besloten de Estse postautoriteiten het wat rustiger aan te doen („to seek a quieter life“) door kant en klaar gegomd papier in te voeren.....

De gom is dun en wit en is volgens een Duitse techniek, die sinds 1921 in gebruik was, van een ribbeling voorzien om het golven van de vellen te voorkomen. Het lijkt erop dat hiervoor een soort wals is gebruikt, die niet alleen de gom, maar de hele zegel bewerkte. Dit is zichtbaar bij gebruikte, ongegomde zegels“.

Dit reeds gegomde, uit Duitsland geïmporteerde papier (2de papier) werd in maart 1924 als eerste voor de 3 Mk waarde gebruikt, later ook voor andere waarden.
Hetzelfde, iets dunnere en hardere 4de papier werd begin 1926 in gebruik genomen (volgens het handboek van Hurt/Ojaste).
Mc Donald betoogt nog dat bij het 2de papier door de lijnen van de ribbeling, die minder dan een halve mm van elkaar lopen, het herkennen van het eveneens horizontale weefselpatroon in het papier bemoeilijkt wordt.

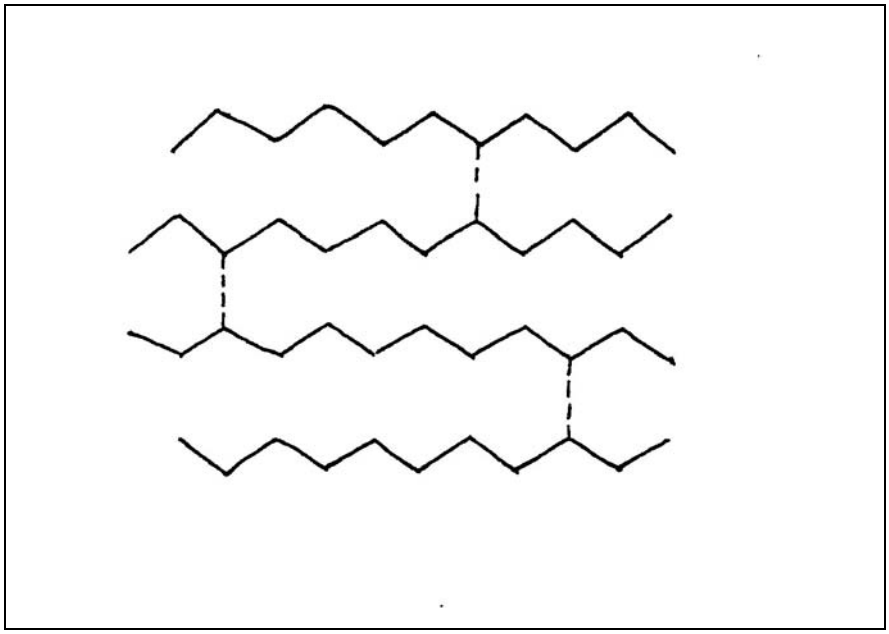

Afb. 1

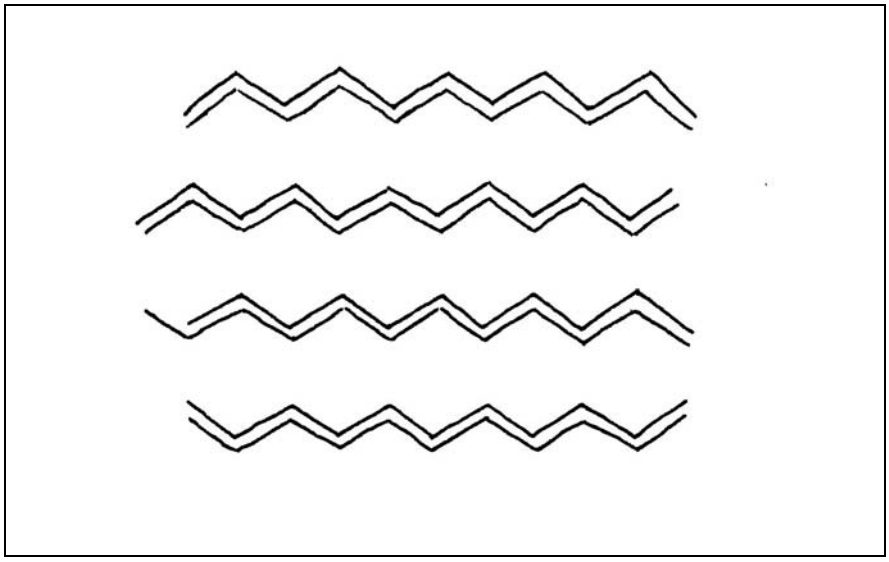

Afb. 2

Het volgende is me opgevallen: bij een aantal zegels met het 2de en 4de papier (voorzichtig geschat 1 op de 100-200 zegels) kan een dubbele ribbeling worden waargenomen. De normale ribbeling bestaat uit zeshoekige (hexagonale), gelijkvormige „honigraten“, waarvan de „tussenwanden“ bijna zonder uitzondering ontbreken. Af en toe is deze „tussenwand“ vaag zichtbaar; in de schets is het door een verticaal stippellijntje aangegeven ***(afb.1)***.
De „dubbele“ ribbeling kan er verschillend uitzien:

- De grondvorm valt het eenvoudigste waar te nemen als door de tweede ribbeling slechts een dubbele contour ontstaat ***(afb.2)***.
- Het onderscheiden ervan wordt moeilijker als er zowel verticaal als horizontaal een verschuiving heeft plaatsgevonden ***(afb.3)***.

Ik vermoed dat het gegomde papier tijdens het fabricageproces af en toe onopgemerkt twee maal gewalst werd. Dit blijft zichtbaar in het papier van gebruikte zegels.
Mijns inziens verdienen deze zegels speciale aandacht en waardering.
Ik houd me aanbevolen voor aanvullingen en commentaar.

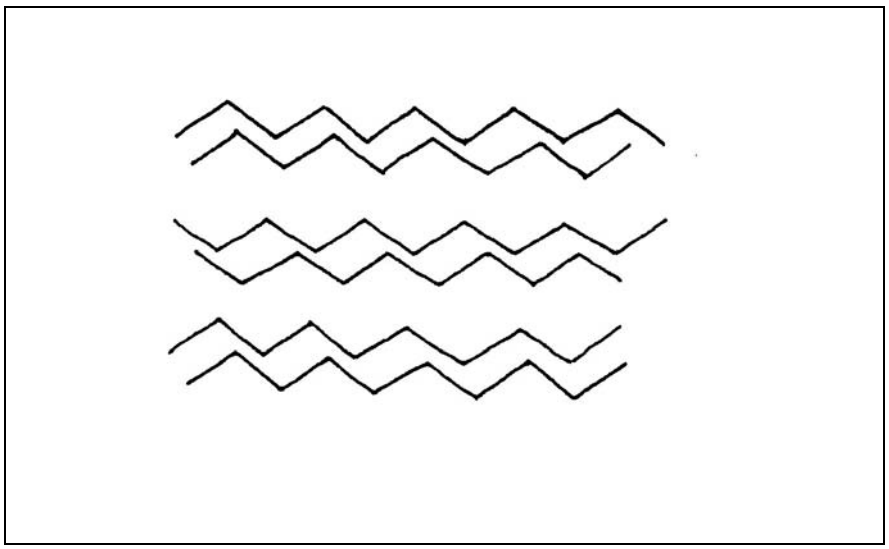

Afb. 3

Literatuur:

1. „Eesti“, handboek door V. Hurt en E. Ojaste. 1986.
2. Donald Mc. Donald: „The Smith and Weaver Stamps of 1922-1928 in Estonia“, The London Philatelist (1962-1963). Nadruk in “EESTI Filatelist”, aflevering 24/25, 1979

LETLAND : IN POSTWGONS AANGETEKENDE BRIEVEN - 3

Igor Irikov
Ruud van Wijnen

In ons vorige artikel beschreven we de drie verschillende typen Franstalige aantekenstrookjes met de gedrukte tekst "L'amb. №", met of zonder de toevoeging "(Lettonie)".
Nu geven we eerst een overzicht van de ons bekende strookjes in de Letse taal (type 4) en we besluiten onze bevindingen met een aantal opmerkelijke aantekenstempels.

Type 4

Bij de Letstalige aantekenstrookjes kunnen we slechts één type vaststellen: de R heeft een opwaarts gebogen voet (zoals in type 3) en de tekst luist: "Pasta vag. №".
Uit het er beschikking staande materiaal kunnen we vaststellen dat ze in gebruik waren in de periode 1936-1939:

17.10.1936	P.V. No. 10 ***(afb.1)***.
05.01.1937	P.V. No. 8
15.04	P.V. No. 8
09.06	P.V. No. 3
19.12.	P.V. No. 4
31.03.1938	P.V. No. 4
02.04	P.V. No. 2 ***(afb.2)***
31.07	P.V. No. 9
15.04.1939	P.V. No. 14
06.06	P.V. No. 10 *
30.06	P.V. No. 4
25.12	P.V. No. 4

❖ De zegels van deze brief werden in LIVANI afgestempeld; mogelijk was het ovale postwagenstempel tijdelijk niet beschikbaar vanwege het wisselen van het stempeltype.

De afbeeldingen 3 en 4 tonen de voor- en achterzijde van een met postwagon nr. 8 vervoerde brief. Kennelijk beschikte ook deze postbeambte in de trein tijdelijk niet over zijn dagtekeningstempel en was hij genoodzaakt de postzegels met pennenstreken te ontwaarden,. Het aankomststempel BALVI is gedateerd 15 jan. 1937.

Afb. 1

Afb. 2

Overzicht

In de overzichten van de 4 typen aantekenstrookjes zijn 41 brieven opgenomen. Als we deze strookjes, met jaartal, ordenen naar de postwagons waarin ze werden gebruikt, ziet dat totaal er zo uit:

	Type 1	Type 2	Type 3	Type 4	Totaal	Postwagons
1						
2	1929			1938	2	VALKA - RIGA
3		1930	1937 1938	1937	4	RIGA - ZILUPE
4		1932	1934 1937	1937 1938 1939 1939	7	ZILUPE - RIGA
5						
6						
7		1932	1935 1938		3	RIGA – RITUPE
8		1930 1933 1933	1934 1935 1936 1936	1937 1937	9	RITUPE – RIGA
9		1931 1933	1934 1936	1938	5	RIGA – ZEMGALE
10			1935 1937	1936 1939	4	ZEMGALE - RIGA
11			1935		1	
12						
13						
14				1939	1	VENTSPILS – RIGA
15	1929	1931			2	RIGA − KRUSTPILS
16	1929		1938		2	KRUSTPILS − RIGA
45			1940		1	RIGA − RUJIENA
	3	9	17	12	= 41	

Als eerste valt op dat 80% van de bekende aantekenstrookjes (ongeveer gelijkelijk verdeeld) werd gebruikt in de postwagons 3-4, 7-8 en 9-10.
Het overzicht maakt ook duidelijk dat de typen 1, 2 en 3 chronologisch na elkaar werden gebruikt. Hoewel de overgang naar type 4 eind 1936 begon, werden strookjes van type 3 nog tot in 1938 gebruikt.

Omdat de brieven waarop we onze artikelen baseren gericht zijn aan een beperkt aantal geadresseerden, namelijk de belastinginspecteurs in de districten Balvi, Bauska en Riga, kunnen we door deze lokale beperking geen algemeen geldende conclusies trekken voor wat betreft het gebruik van gedrukte aantekenstrookjes in de Letse postwagons in zijn algemeenheid. Wel blijkt uit het overzicht dat alle postwagons die beschikten over R−strookjes van en naar Riga reden. Mede daarom lijkt het erop dat niet alle postwagons in Letland er over beschikten.

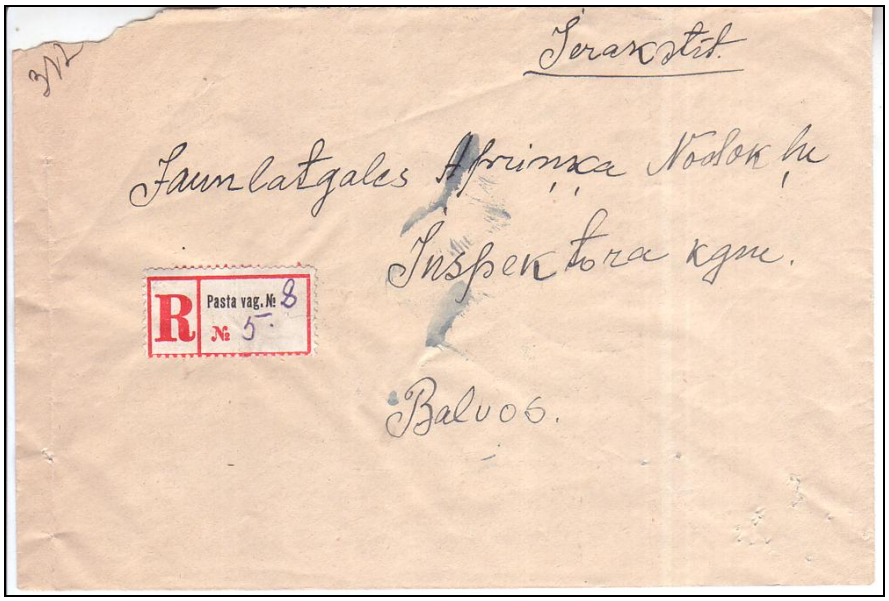

Afb. 3
Voorzijde.

Afb. 4
Achterzijde

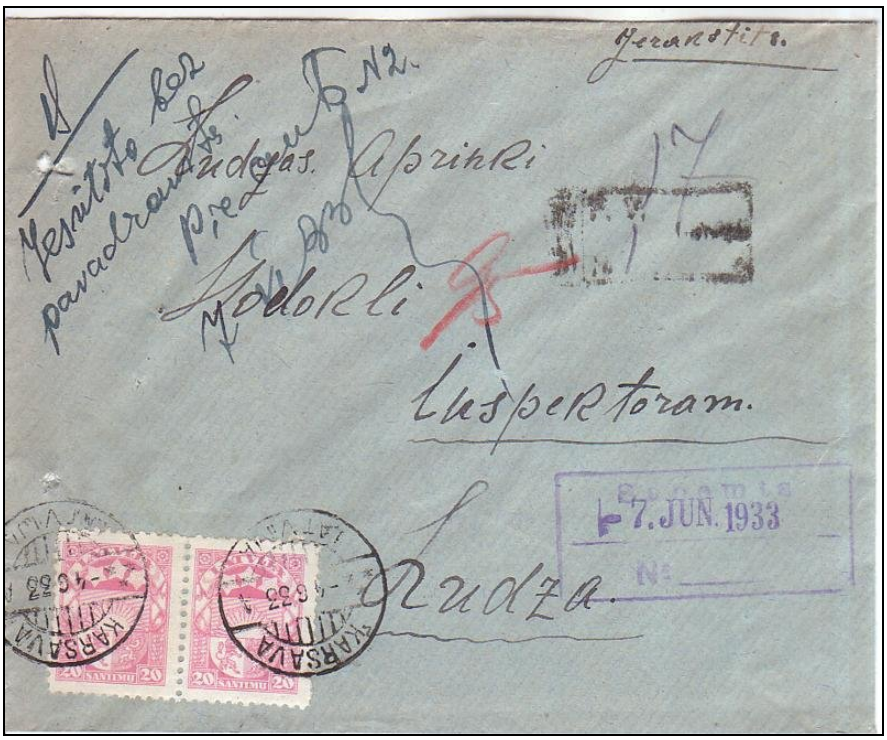

Afb. 5

Aantekenstempels in spoorwagons

Het vermoeden dat slechts in een beperkt aantal postwagons aantekenstrookjes beschikbaar waren, wordt ondersteund door de vondst van aantekenstempels.
Daarvan kennen we 2 typen:
type 1: P.V. / Latvija / №
type 2: P.V.N. / Latvija / №

Type 1 is bekend van de postwagons 17 en 18 die heen en weer reden tussen Daugavpils en Jaunlatgale/Abrene, de lange noord-zuid verbinding in Latgale:

- P.V. 17 04.06.1933
  Een interessante brief omdat dagtekening plaatsvond in KARSAVA ***(afb. 5)***.
- P.V. 17 26.02.1939
  DAUGAVPILS – ABRENE
  Na bijna zes jaar was het stempel dus nog in gebruik ***(afb. 6)***.
- P.V. 18 31.03.1934
  JAUNLATGALE – DAUGAVPILS ***(afb. 7)***
- P.V. 18 27.07.1940
  ABRENE / DAUGAVPILS.

Type 2 is bekend van de postwagons 41 en 42 die de post vervoerden tussen Daugavpils en Indra aan de Russische grens:

- P.V.N. 4 13.09.1931
  DAUGAVPILS − INDRA un OTRADI, P.V. NOD.
  De vroegst bekende datum van de R−stempels ***(afb. 8)***
- P.V.N. 42 06.01.1937 ***(afb. 9)***
- P.V.N. 42 03.07.1939

De geringe hoeveelheid materiaal (hoe interessant dan ook) laat ook hier het trekken van conclusies over niet toe, maar de vraag is natuurlijk of er andere dan de postwagons 17−18 en 41−42 beschikten over R−stempels. Het valt natuurlijk op dat beide postwagons vanuit Daugavpils opereerden. Mogelijk werden de aantekenstempels, bij gebrek aan strookjes, op lokaal initiatief vervaardigd.

Tot slot

Igor Irikov laat fraai materiaal zien. Materiaal dat we voor een deel nog niet kenden, maar ook materiaal dat vragen oproept. En dat is, mede, het mooie er van.
De tekst bij de artikelen werd verzorgd door Ruud van Wijnen.
Igor bedankt, en dat we nog maar vaak mogen samenwerken!

Afb. 6

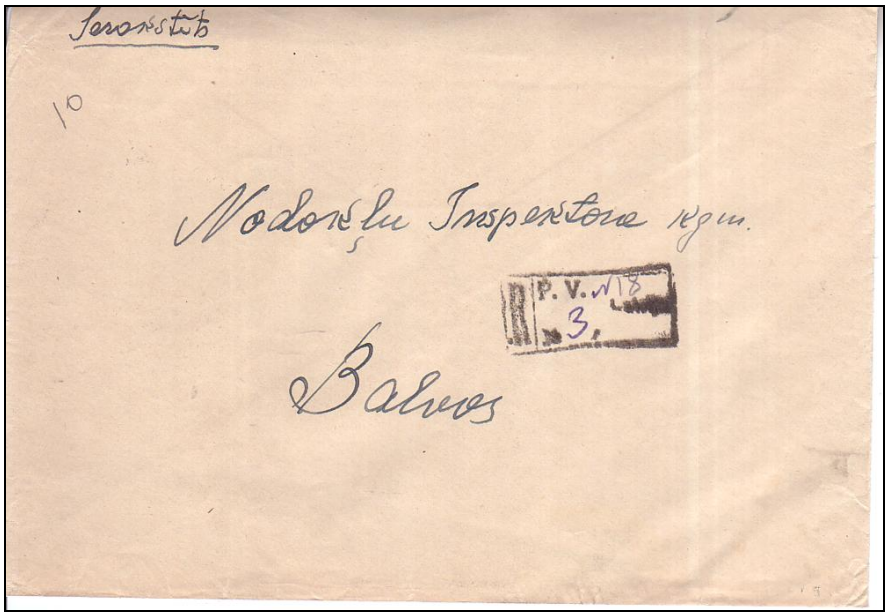

Afb. 7

Ierakstīta
Daugavpils apriņķa II iec.
Nodokļu Inspektora Rgā
P.V.N. 41
Krāslava

Afb. 8

KRĀSLAVAS NOTĀRS GEORGS BRĪVIŅŠ
Krāslavā, Rīgas ielā Nr. 52. Tālrunis Nr. 100.
Ierakstīt.
Bauskas apriņķa nodokļu komisijai
P.V.N.
Pils ielā I4.
BAUSKĀ.

Afb. 9

LETLAND : FRANKEERZEGELS, ONTWERP WAPENS

Samenstelling Joop van Heeswijk

naam Lets wapen	Michel nummer	waarde in santims	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	Michel-nummer
Kurzeme	371	1	21/6 FDC		30/1	5/2	21/1	20/1			6/2					371
Auce	421	2			12/4 FDC	5/2	11/2	20/1	26/4		6/2			10/9		421
Zemgale	372	3	21/6 FDC					16/3	26/4		6/2			10/9		372
Vidzeme	373	5	21/6 FDC		30/1			20/1	26/4							373
Smiltene	541	5								5/3 FDC	16/9			10/9		541
Ludza	562	5									29/1 FDC					562
Valka	604	5											17/2 FDC			604
Aizkraukle		7													11/1 FDC	
Līvāni	399	8		1/6 FDC	30/1											399
Latgale	374	10	21/6 FDC			28/8	4/8									374
Valmiera	463	10				6/9 FDC	21/1	20/1	26/4	12/9				10/9		463
Dobele	563	10									29/1 FDC					563
Balvi	584	10										15/2 FDC				584
Preiļi	422	13			12/4 FDC											422
Bauska	485	15					26/9 FDC									485
Daugavpils	521	15							6/7 FDC					5/8		521
Jūrmala	522	15							6/7 FDC	12/9	12/1			5/8		522
Ogre	495	15						12/2 FDC	25/2							495
Kuldiga	542	15								5/3 FDC	16/9					542
Sigulda	564	15									29/1 FDC					564
Gulbene	585	15										15/2 FDC				585
Cēsis	605	15											17/2 FDC			605
Alūksne	628	15												11/2 FDC		628
Talsi	629	15												11/2 FDC		629
Ainaži	400	16		1/6 FDC	8/4											400
Grobiņa	401	20		1/6 FDC	6/9											401
Rēzekne	464	20				6/9 FDC										464
Ventspils	586	20										15/2 FDC				586
Saldus	606	20											17/2 FDC			606
Krāslava		22													11/1 FDC	
Tukums	402	24		1/6 FDC	8/4											402
Madona	438	28			5/11 FDC											438
Rīga (klein)	389	30	21/12 FDC													389
Liepāja	486	30					26/9 FDC						7/9			486
Limbaži		31													11/1 FDC	
Priekule	439	36			5/11 FDC											439
Jelgava	498	40						10/4 FDC					7/9			498
Jēkabpils	630	40												11/2 FDC		630
rijkswapen (klein)	390	50	21/12 FDC													390
Rīga (groot)	391	100	21/12 FDC													391
rijkswapen (groot)	392	200	21/12 FDC													392
wapen	Michelnr	waarde	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004			Michelnr

FDC: officiële Eerstedagenvelop met stempel Eerste Dag van Uitgifte.

PRIJSVRAAG

Ruud van Wijnen

***In ons vorige blad startten uw bestuur en redactie een nieuw initiatief:
een prijsvraag.
Het doel ervan moge duidelijk zijn: "het prikkelen van ons aller fantasie aangaande onverklaarbare filatelistische en niet-filatelistische problemen" (artikel 7, lid 16 van het Reglement van de Prijsvraag).***

Het aantal inzendingen heeft de jury zeer verbaasd, maar één inzending stak er met kop en schouders bovenuit. Hoewel de verklaring van het probleem van het gefrankeerde Letse postwaardestuk uit Cēsis niet geheel volgens de voorschriften van het bovengenoemde Reglement was (artikel 9b, lid 12), was de jury unaniem van mening dat dhr Olav Petri uit Zeist met glans én lof de prijsvraag heeft gewonnen en dientengevolge nu de trotse eigenaar is van dit raadselachtige postwaardestuk.

De heer Petri zond ons het volgende verhaal:

"Het was nacht, stikdonkere nacht. Gutte sloop het huis uit om even naar de brievenbus te gaan.
Niemand zag haar de straat oversteken. De briefkaart gleed de bus in. Met een diepe zucht sloot Gutte de deur achter zich. Het wachten was begonnen.

Afb. 1 *(74 %)*

Ze had alles goed overwogen en hoopte dat Liesel de boodschap die ze geschreven had goed zou begrijpen. Immers, het kon gemakkelijk fout gaan

Een "amandeloperatie" had ze het genoemd. En ook repte ze van Eva die zich nu weer beter voelde. Natuurlijk, wanneer je de klus geklaard hebt, dan valt er een last van je schouders. Voorzichtig had ze nog verwezen naar haar gedachten over een vlucht naar het buitenland. Dat plan was niet van de baan, "geen zin meer in zwemmen" had ze het genoemd om duidelijk te maken dat er met water iets anders gedaan moest worden dan zwemmen.

Vreemd toch allemaal, want Letland was een vredig land en voor de Roden was ze wel bang, maar Cesis hadden die al jaren geleden verlaten. Toch spookten ze nog door haar gedachten. Ze was wantrouwig geworden. Die Ulmanis was maar een vreemde figuur. Niets was vast en zeker in dit leven. Daarom ook had ze haar plan bedacht om kapitaal op te bouwen in het buitenland. Familie in Charlottenburg had ze er afgelopen zomer nog over gesproken, tijdens de vakantie aan de mooie Oostzeekust. Stap één was nu gezet. In Duitsland ging het goed, daar was het leven veilig en zeker.

Het probleem was voor haar in eerste instantie geweest hoe ze kapitaal kon opbouwen in Duitsland zonder dat dit opviel.
Klaus had haar het idee gegeven. Van zijn grootvader had deze wat gekleurde snippers papier gekregen. Die schenen uit Wenden te komen. Misschien kon Gutte daar iets mee beginnen. Hij zou haar dan later naar Duitsland kunnen volgen. Gutte had een en ander met Liesel besproken, terwijl de barnstenen op het strand om haar voeten spoelden.
Een briefkaart zou voor de communicatie en transport de minste aandacht trekken.

Bij een brief kon men zich altijd afvragen wat daar eigenlijk in zat. Er was nog een stapeltje briefkaarten overgebleven. Als je die nou eens voorzag van een onschuldig lijkende tekst. En dan kwam het belangrijkste. Het postwaardestuk voorzag je van een echte postzegel. Een patriottische. Maar ook weer geen die de aandacht van verzamelaars kon trekken. En dan kon je je slag slaan. Keer op keer. Telkens weer.

En zo verdween, in het geniep, steeds onder een postzegel weggeplakt, een uitgebreide, volledige, gespecialiseerde collectie gestempeld Wenden in luttele maanden naar Duitsland".

Gesterkt door het succes van de eerste prijsvraag, leggen uw bestuur en uw redacteur u opnieuw een brandende onzekerheid voor.

Het gaat over de afgebeelde brief.

Die werd op 8 april 1938 door Burchards Kruško in Riga verzonden naar Vanves bij Parijs. Op de envelop bevinden zich geen transit- of aankomststempels, maar we nemen aan dat de brief ordentelijk werd bezorgd. Of niet?
Het tarief in interessant omdat het weinig voorkomt: 14 santimi, voldaan met twee zegels van 7 santimi. Dat was het drukwerktarief voor zendingen tussen de 50 en 100 gram. Daar kon de afzender een flinke prospectus of brochure voor verzenden, maar dat deed hij kennelijk niet. Op de enveloppe schreef hij namelijk "Echantillon" en "Sēklu paraugi", of te wel "Zaaigoed" of "Zaad". Dat is heel iets anders en bovendien werd zaad gewoonlijk verzonden als "monster zonder waarde". Dat was goedkoper en werd steviger verpakt in zakjes van kartonachtig papier met een gaatje voor een splitpensluiting.

De vraag aan u allen luidt: "Wat bezielde de afzender om zijn zaad als drukwerk te verzenden en niet als monster zonder (of juist mét) waarde ?"

Uw treffende verhalen kunt u weer mailen of per post doen toekomen aan Ruud van Wijnen.
De winnaar van deze prijsvraag wacht weer een fraaie prijs, uit te reiken tijdens onze volgende bijeenkomst in Geldermalsen.
Tot slot: over de beslissing van de jury kan noch worden gediscussieerd, noch gecorrespondeerd.

◂

TERUGKOMEN OP

In deze rubriek komen we terug op eerdere artikelen: aanvullingen, verbeteringen en nieuwe vondsten. Aarzelt niet de uwe te melden……

Ruud van Wijnen

In HBG 36, 39, 40, 44 en 47

Bedrukte Russische postwaardestukken (het aantal nummers van ons blad waarin we ze meldden duidt er op) worden sporadisch, maar regelmatig, gevonden. Als er maar verzamelaars zijn die alle postwaardestukken ook aan de achterzijde willen bekijken.
De nieuwste vondst is een hele aardige, nl. een kaart bedrukt door "Gottl. D. Meijer – Libau,
Buch- und Steindruckerei, Verlag der Libauschen Zeitung" ***(afb.1)***.
De kaart (Mi. P14) werd in 1902 verzonden van LIBAVA (Libau/Liepaja) naar Lübeck.

We kennen de drukkerij van Gottlieb D. Meijer in Libau/Liepaja natuurlijk allemaal van het drukken van een aantal Letse uitgaven in 1919 nadat het drukken van postzegels in Riga onmogelijk was geworden door bezetting van de stad door de bolsjewisten.
Als krantenwikkel ***(afb.2)*** heeft ook de "Libausche Zeitung" heeft een plekje in de filatelie gevonden . Jammer alleen dat die wikkels, begrijpelijk genoeg, meestal in de prullenbak verdwenen…….

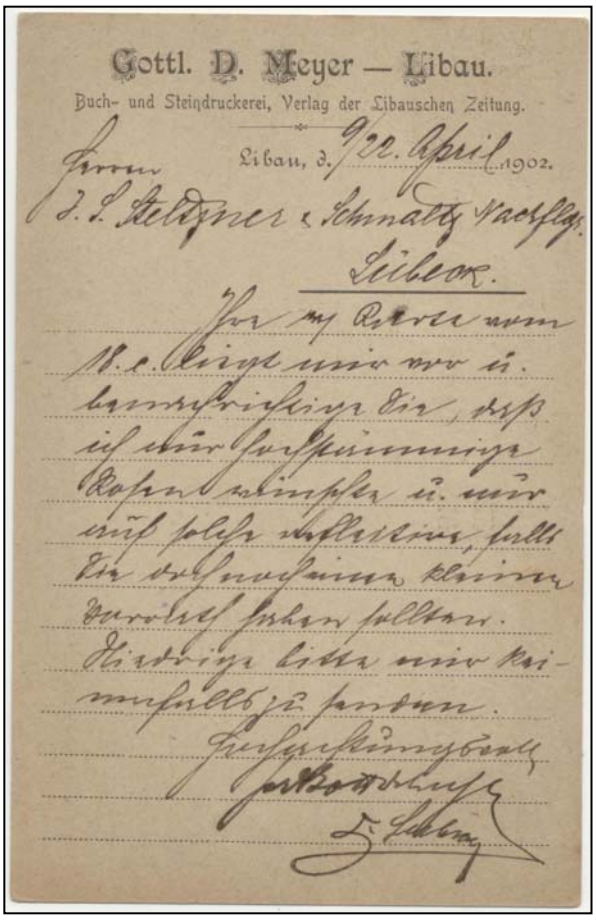

Afb. 1 *(83 %)*

In HBG 44 en 47

Keimpe Leenstra vond in zijn verzameling een Litouws zegel, Mi. 59 3 Auksinai met de firmaperforatie UBC / L ***(afb. 3)***. Mooie vondst !

Afb. 2 *(81 %)*

Afb. 3a *(100 %)*

Afb. 3b *(150 %)*

Afb. 4 *(76 %)*

In HBG 42

In het artikel over de standbeelden uit de Soviet-periode wordt ook een kaart, postwaardestuk, getoond met het standbeeld van Lenin voor het gebouw van het Centrale Comite van de Estlandse Communistische Partij in Tallinn ***(afb. 4)***. Het beeld van Lenin was gemaakt door Nikolai Tomsky in 1950 en bleef daar staan tot 1991. Daarna kwam het terecht in een tuin bij Tallinn, samen met andere helden als Kalinin en Kingissepp.

Via Internet is nog wat –curieuze- aanvullende informatie te vinden. Mark Soosaar, directeur van het Parnu Museum van Moderne Kunst zocht een passend ruiterstandbeeld van een totalitair leider om voor zijn museum te plaatsen. Het museum was zelf ook gebouwd in de Sovjet stijl en ook nog het oude hoofdkwartier van de Communisten in Parnu. Mark Soosaar vond het beeld, maar het hoofd en de rechterhand waren gestolen. Dit was echter ook wat hij zocht: een standbeeld zonder hoofd om een nieuw kunstwerk te maken. In 2003 maakte de Estse beeldhouwer Riho Kuld er eiets nieuws van door het hoofd van Georg Wilhelm Richmann, een beroemde wetenschapper uit Parnu, erop te zetten. Deze stierf in 1753 door met elektriciteit te experimenteren. Zijn hoofd en rechterhand op het beeld van Lenin zijn gemaakt van fiberslas, en als het donker is ziet u in het holle hoofd een oranje licht flitsen. Het trok veel bekijks, maar niet iedereen was er gelukkig mee.

Vanuit het stadsbestuur, met name Eino-Juri Laarmann, kwam de order het kunstwerk weg te halen en niet meer af te beelden in touristische folders. Soosaar vond het kunst en weigerde. Laarmann beval de verwijdering omdat de plaats nodig was voor een parkeerplaats.

Soosaar liet het beeld echter op een oude Sovjet-truck monteren, en zo stond het weer op z'n oude plek. Daarna kwam er dus een parkeerverbod voor trucks, maar Soosaar parkeerde de truck dus aan de andere zijde van het gebouw op eigen terrein. Het plan is om andere beroemde Esten als 'hoofd' te gebruiken.

http://www.dcestonian.com/estonews/articles/04/parnu041504.htm

MET 1 SANTIMS

Ruud van Wijnen

Tarieven zijn voor mij een boeiend onderdeel van de filatelie. Misschien is dat voor u moeilijk voor te stellen, omdat tarievenlijsten geen inspirerende literatuur vormen. Maar de opsomming van data, gewichten, bestemmingen, bijzondere diensten en daarbij behorende porti biedt mogelijkheden om een fraaie collectie op te bouwen en voortdurend te zoeken naar ontbrekende poststukken. In mijn geval van Letland, maar Estland en Litouwen bieden vanzelfsprekend dezelfde mogelijkheden.

Een tarievenverzameling kan uit diverse onderdelen bestaan:

- enkelfrankeringen: met één zegel wordt het totale port voor een poststuk verantwoord.
- meervoudige frankeringen: een poststuk is gefrankeerd met twee of meer dezelfde zegels.
- gecombineerde frankeringen: twee of meer verschillende zegels "sieren" het poststuk.

"Sieren" moet gelden voor alle frankeringen: correct volgens de geldende tarieven en op de meest voor de hand liggende manier.

Niet alle postzegels kunnen als enkelfrankering op een poststuk voorkomen. Dat geldt doorgaans voor de laagste waarde en de hoogste waarden van permanente uitgaven.
De hoogste waarden zijn bestemd voor pakketkaarten en overschrijvingen van grote sommen geld en de portoberekening daarvan leidt maar zelden tot een enkelfrankering.
De laagste waarde van een serie is meestal bedoeld om een ongebruikelijk port te kunnen samenstellen.

Afb. 1 *(81 %)*

Afb. 2 *(67 %)*

In dit artikeltje geef ik u een aantal voorbeelden van het gebruikt van het Letse1 santims-zegel. De eerste postzegel van 1 santims werd in 1923 uitgeven (Mi.89 met watermerk golflijnen), in 1929 volgde het evenbeeld (Mi.148 met watermerk hakenkruis). Tot slot verscheen in 1940 nog een 1 santims in de “kleine”wapenuitgave.

De postzegel van 1 santims kan niet als enkelfrankering voorkomen. Voor zover ik weet althans…… Misschien bestond er speciaal verlaagd tarief voor braillepost of schaakcorrespondentie, maar dat weet dus ik niet.

Meervoudige frankeringen komen natuurlijk wel voor ***(afb.1)***. Daar hoeft niets mis mee te zijn. De verzender van de wenskaart in VEJAVA had thuis nog een aantal zegels van 1 santims en plakte die op zijn kaart. Een andere verklaring is dat het postkantoortje in Vejava geen zegels van 3 santimi ter beschikking had en er daarom met 3 maal 1 santims gefrankeerd moest worden. Dezelfde overwegingen gelden voor het drukwerk uit JELGAVA van ***afbeelding 2***: geen enkelfrankering met een zegel van 3 santimi, maar in dit geval een gecombineerde frankering van 1 santims en 2 santimi.
Leuke frankeringen, maar ze hadden anders gekund.

Echt aardig zijn gecombineerde frankeringen waarin de zegel van 1 santims wel gebruikt moest worden of de meest voor de handliggende frankering tot stand bracht. Twee voorbeelden daarvan.
In de jaren 1925-1931 kostte een aangetekende lokale brief 21 santimi (6 voor de brief en 15 voor het aantekenen). Het gebruik van de 1 santims ligt voor de hand ***(afb.3)***.

Het tweede voorbeeld betreft een luchtpostbrief uit 1937 van RIGA naar HAUGESUND in Noorwegen. Het gewicht ervan lag tussen de 20 en 40 gram en daarom bedroeg het porto 56 santimi (35 s. standaard, plus een vreemde 21 s. voor de tweede gewichtsklasse). Vanwege het gewicht werd de luchtposttoeslag verdubbeld en bedroeg 30 santimu. Het toaal van 86 santimi werd op het luchtpostloket

Afb. 3 *(62 %)*

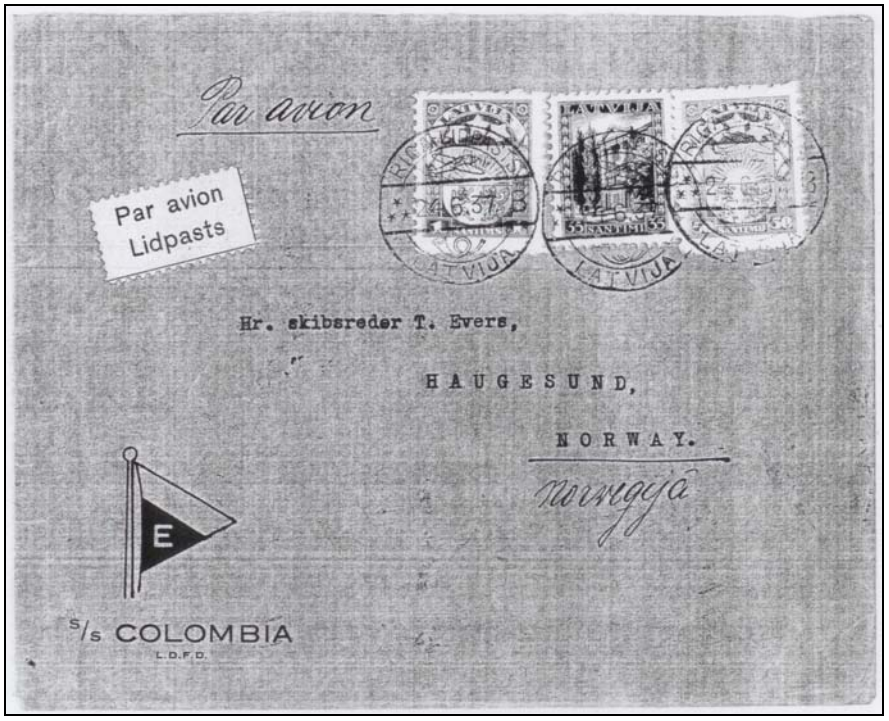

Afb. 4 *(73 %)*

in Riga “van hoog naar laag” op de brief geplakt: 50 s.– 35 s. en – 1 s. Een mooier gebruikt van de 1 santims kan haast niet ***(afb.4)***.
Deze brief naar Noorwegen is ook voor luchtpostliefhebbers interessant. Per 1 juli 1937 kwam voor de eerste maal een directe luchtpostverbinding tot stand tussen Riga en Stockholm. Daarvoor werd alle luchtpost naar Zweden (of naar bestemmingen via Zweden) via Tallinn en Helsinki gezonden. Deze brief werd, een week voor de opening van de directe verbinding, op 24 juni vanuit RIGA met een vliegtuig van de Poolse LOT of de Duitse Lufthansa naar Helsinki gevlogen en daar overgegeven aan een vlucht naar Stockholm. Het aankomststempel STOCKHOLM FLYG van 25 juni bevestigt deze route. Weer twee dagen later bereikt de brief zijn bestemming.

NERINGA EN NERINGA 2

Sijtze Reurig

Voor de kust van Litouwen ligt een landtong, die in het Nederlands officieel de Koerse Schoorwal heet, maar waarschijnlijk bekender is onder zijn Duitse naam: de Kurische Nehrung. In het Litouws heet de landtong Kuršių Nerija.

De Kurische Nehrung (bron: http://de.wikipedia.org/wiki/Kurische_Nehrung)

Van het Litouwse deel behoort Smiltynė tot de gemeente Klaipėda. Klaipėda is de stad aan de overkant van de smalle geul die de landtong van het vasteland scheidt. Alle andere plaatsjes: Alksnynė (dat overigens alleen maar uit een handjevol huisjes bestaat), Juodkrantė, Pervalka, Preila en Nida, vormen al sinds 1961 samen de gemeente Neringa.
Het Litouwse deel van de landtong heeft twee postkantoortjes: in Juodkrantė en Nida. Tussen de twee wereldoorlogen had ook Preila enige tijd een postkantoor, maar nu niet meer.

In mei van dit jaar ben ik op de Koerse Schoorwal geweest. Ik heb al mijn filatelistische vrienden een kaart gestuurd vanuit hetzij Juodkrantė, hetzij Nida. Aan mezelf heb ik ook twee kaarten gestuurd. Hier is de kaart uit Nida:

Afb. 1 *(%)*
Het postkantoortje bevindt zich op Taikos gatvė 13 en geldt als het hoofdpostkantoor van Neringa. In het stempel staat Neringa zonder toevoeging. Dit is Neringa b; waarschijnlijk bestaat er ook een Neringa a.

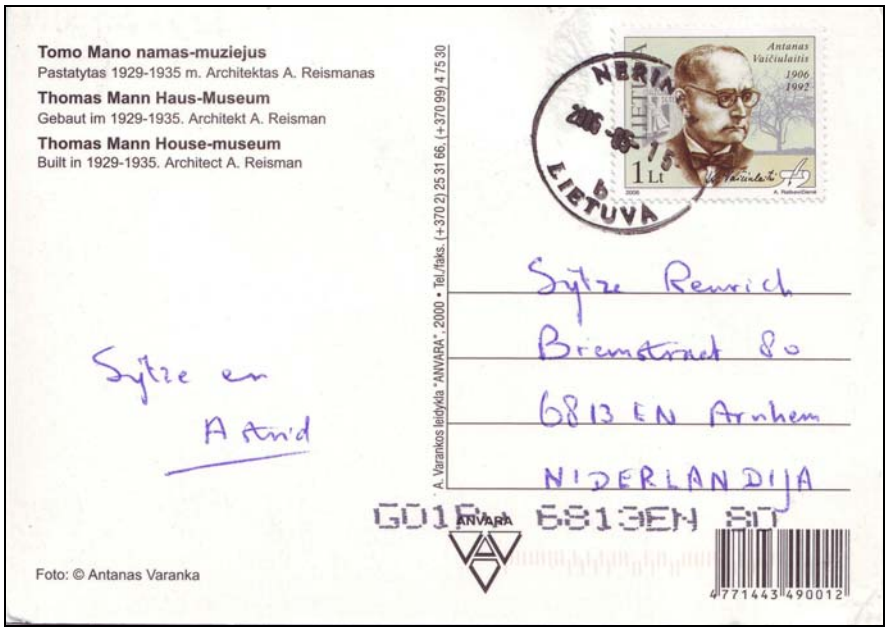

Afb. 2 *(%)*
En hier is de kaart uit Juodkrantė.
In dit stempel staat Neringa 2, kenletter a. Het adres is Kalno gatvė 5A. Het postkantoortje heeft maar één loket; ik ben er binnen geweest. Het lijkt me niet waarschijnlijk dat er ook een stempel Neringa 2 met kenletter b bestaat.
Een interessante bijzonderheid is trouwens dat het stempel verkeerd stond ingesteld. Er staat 2005-05-16. Ik weet toch heel zeker dat ik er op 16 mei 2006 was.

Een lijstje met de Litouwse postkantoren die momenteel in gebruik zijn en hun adressen, vindt u op http://www.post.lt/en/?id=102.

VOOR U GELEZEN

Joop van Heeswijk
Jan Kaptein,
Olav Petri
Ruud van Wijnen

Gerecenseerde tijdschriften of artikelen daaruit kunt u tegen porto- en/of kopieerkosten opvragen via de redactie.

Phillit 2005/2 ; no. 38

Al zou men het niet verwachten met de moderne druktechnieken: ook moderne zegels hebben varieteiten. In de nieuwe Katalogas 1990 – 2005 van Antanas Jankauskas –besproken in HBG 47-wordt er een groot aantal beschreven. Mečislovas Kereševičius zet er in Phillit een aantal op een rij, die niet in deze catalogus worden vermeld.
Plaatfouten op de 'oude' zegels van Litouwen komen aan de orde in een artikel van Antanas Jankauskas: de Vytautas-serie (Mi. 293-306). Verder in dit nummer nog een discussie over de Litouwse filatelistische pers en een overzicht van exposities.
V. Kavaliauskas vertaalde een catalogus in het Litouws en bewerkte dit met eigen aanvullingen (1991): 'Lietuvos Pasto Zenklai'. Vytautas Valantinas geeft commentaar hierop.

Phillit 2005/3 ; no. 39

Vytautas Valantinas schrijft in dit nummer een tweede deel over de hiervoor genoemde catalogus. Ook dit nummer besteed aandacht aan nieuwe uitgaven en Litouws materiaal in veilingen.
Verder worden postzegels beschreven met portretten van –uit Litouwen afkomstige- Joden. Litouwen had een grote en belangrijke Joodse gemeenschap, waarover al eerder in HBG (42) is geschreven.
Antanas Jankauskas laat een provisorisch stempel van 'St. Luse' en aan aantal handgeschreven 'stempels'. Hiervan was alleen 'Kybartai' ook voor de niet-specialist duidelijk leesbaar.
De eerste zegels van Litouwen zijn ook vervalst en hiervan word een aantal voorbeelden getoond. Te mooie fouten: 'Lietuva' onderste boven, waarde-aanduiding ontbreekt, de hele engel op z'n kop.

Lituania, Mitteilungsheft der Forschungsgemeinschaft Litauen im BDPh e.V. Dezember 2005, nummer 24

De bekende Darius-Girėnas-opdruk is maar op een zeer beperkt aantal zegels te vinden, dus kostbaar, dus vervalst. Er zijn 500 series van Mi. 343-347 van deze opdruk voorzien, totaal 2500 zegels. In het artikel van Dr. Udo Klein is ook een afdruk van het oorspronkelijke stempel –uit het museum in Kaunas- te zien. Helaas was het stempel flink beschadigd en zo onbruikbaar gemaakt. Udo Klein gaat verder in op de vervalsingen en hoe deze te herkennen.
In een ander artikel schrijft hij verder over vervalsingen in de serie 'Litauen von A bis Z': de Rokiškis-opdrukken en de Telšiai-opdrukzegels.
Informatie over de soldatenkrant "Zeitung der 10.Armee" is door Gerhard Hahne bij elkaar gezet. De krant is ook opnieuw op internet gepubliceerd (zie hierna: Internet en het Baltische gebied). Gerhard Hahne schrijft verder ook over het –al dan niet- valse stempel 'Vilnius 4 b'.

Special Lithuanian postage Stamp Catalogue 1990-2005

De auteur, Antanas Jankaukas, heeft nog een aanvulling van twee pagina's met 'Addendum' en 'Corrigendum' op deze catalogus. De catalogus zelf –met daarin ook ruime aandacht voor plaatfouten e.d.- is in ons vorige nummer besproken (HBG 47) en te bestellen via email (15 euro): ajank47@kaunas.omnitel.net

Jan Kaptein

The British Journal of Russian Philately nummer 92/93 van oktober 2005

Zelden las ik een tijdschrift zo vaak door en met zoveel genoegen. Niet omdat het vol staat met artikelen over het Baltisch gebied, maar omdat twee artikelen aandacht geven aan de Russisch-Japanse oorlog van 1904-05.Raymond Casey verzorgde een relaas over de nederlaag van Rusland in Mandsjoerije en de val van Port Arthur. Vervolgens nog een artikel over de noodlottige reis van het Tweede eskader dat op dramatische wijze ten onder ging bij Tsjoe Sjima. Veel ansichten, foto's, maar ook enkele filatelistische "Belege" die aan die gebeurtenissen gerelateerd zijn. De beste boeken hierover zijn helaas niet in het Nederlands vertaald. Ze zijn van de hand van de schrijver Novikov-Priboj, zelf opvarende van een van de slagschepen, die weliswaar alles waarnam met als het ware socialistische ogen, maar die toch feiten verzamelde door al tijdens zijn krijgsgevangenschap in Japan met zoveel mogelijk personen te spreken die de tocht om de wereld en de zeeslag meemaakten of die in Port Arthur dienden. Ik heb nooit nagegaan of er Duitse of Engelse vertalingen in de handel zijn.
Lev Ratner schrijft over de brievenbussen in tsaristisch Rusland waarin men brieven kon werpen die vervolgens automatisch als aangetekende brief behandeld werden, inclusief stempel. Zo'n apparaat stond ook in Riga, dus toch iets "Baltisch".

Olav Petri

Philatelia Baltica, Forschungsgemeinschaft Lettland. November 2005, nummer 120

Op de eerste twee bladzijden bruisen de activiteiten van onze "Letse" vrienden in Duitsland de lezer tegemoet: de bijeenkomst in Hennef (10-12 maart 2006) met een aantal interessante filatelistische thema's, de rondreis door Letland komende zomer en de aankondiging dat de afronding van het handboek over de Ober.-Ost periode langzaam maar zeker in zicht komt.

We weten allemaal dat Alexander III en Nikolaas II Russische tsaren waren, maar dat hun namen, zelfs nog tijdens de Eerste Wereldoorlog, terugkomen in Duitse legerstempels is verrassend. Harry von Hofmann vertelt er over en bericht tevens over de velletjes van 4 zegels van de 50 en 100 rublu die oorspronkelijk waren opgenomen in de akten van de staatsdrukkerij. Soms, heel soms, duikt er een velletje op……
Wolfgang Watzke zoekt hulp bij het ontrafelen van de vraag hoe het zat met de postverbindingen van en naar Letland in 1919. Vanwege verbroken verbindingen heen en weer gezonden brieven kunnen antwoorden brengen. Wie heeft ze ?
De tweede helft van het, weer goed verzorgde, blad wordt gevuld met overzichten van de nieuwe uitgaven, de gelegenheidsstempels en de postzegelboekjes.

Philatelia Baltica, Forschungsgemeinschaft Lettland. Mei 2006, nummer 121

Eerst de "leuke" berichten: het onleesbaar gemaakte stempel ДОБЛЕНЪ werd begin 1919 in Cēsis gebruikt. Het was daar beland door de evacuatie van het postkantoor van Dobele in 1915. Tot nu toe dachten we dat het onleesbare stempel afkomstig was uit ДУРБЕНЪ / Durbe. Voor ons niet meer voor te stellen is het bericht dat de Letse Bank in 1938 de lieve som van 200.000 Lat in contanten per pakket verzond naar het filiaal in Liepāja. Dat kostte slechts 1,80 Lat en het geld werd niet verzekerd omdat het "Ar valsts summām" (Staatsgeld) betrof….
Ook aardig: een in Riga gebruikt Zweeds formulier voor een internationale geldoverschrijving (1935), een in Stettin afgestempelde Letse briefkaart (1940) en een aangetekende brief uit Tallinn naar Riga die al in Tallinn door de censuur werd tegengehouden (1940). Maar ook "kommer en kwel" nieuws: valse aankomststempels van Berlijn op "luchtpostbrieven"uit Letland met vreemde luchtjes en een "noodstempel" RIGA dat in 1919 en 1941 gebruikt zou zijn….
Maar het voorwoord is weer positief: voor de derde maal wordt een reis naar Letland georganiseerd en zal in Cēsis een symposium gehouden worden. Onze vrienden hebben er zin in… goede reis !

Ostpreusen, wo liegt das ?? Deutschland, Ostpreussen und Osteuropa.

Syllabus, gebruikt in het kader van "Landeskunde" bij het vak Duits op HBO-niveau.
Samensteller: Kris Koch (lid van onze club).
De syllabus gaat voornamelijk in op het noordelijke Oost-Pruisen (Königsberg/Kaliningrad), maar besteedt ook aandacht aan de Baltische Staten en andere Midden- en Oost- Europese landen. Op 35 pagina"s A4 is veel serieuze informatie samengebracht, maar ontbreekt ook de "Wodka-Express" niet. Deze lezenswaardige syllabus is te bestellen bij de samensteller: dhr. Kris Koch, Verlengde Schrans 150-D, 8932 NT Leeuwarden. Email: k.koch@chello.nl
De prijs bedraagt 2,95 euro (exclusief portokosten).

Ruud van Wijnen.

Eesti Post, blad van de ArGe Estland im BDPh e.V. 2006, nummer 42

In deze aflevering aankondiging van de webstek www.arge-estland.de. Enige korte artikelen over: Een brief uit Woiseck/Dorpat (=Tartu) naar Pisa in Toscane; vervalsingen; Esperanto in Estland; geribd papier bij de Weefster- en Smiduitgifte; Retour/Non Admis; gebruik van postzegels Reichspost in Estland 1941-1944; een weg door de Estlandverzameling; postformulieren van de Duitse Dienstpost Ostland; Noodgeld ca 1992 in Estland; postzegelontwerper Vello Kallas; e+Post van de Estse posterijen. Uitvoeriger artikelen over het ontstaan van de ridder-goederen in Estland en de herkomst van hun eigenaren (H-O. v. Lilienfeld-Toal); de tentoonstellingszegel uit 1928 (H. Lukaschewitz); de 10 typen van de 1 sentzegel Päts (P. Feustel); telegrammen in Estland; overzicht van de uitgiften van de Estse posterijen in 2005 (zegels, EDU's, maximumkaarten, gelegenheidsstempels, enz.) (door N. Ehrich); nieuws uit Estland (O. Benenson); bijzonderheden van het "nieuwe" Estland, ca 1992 (F. Doell). Tot slot een literatuurlijst.

Joop van Heeswijk

Internet en het Baltische Gebied

Forum voor Balticum-verzamelaars

Er is een nieuw –Engelstalig- online forum voor verzamelaars van het Baltische Gebied. Men kan natuurlijk altijd kijken, maar na inschrijving ook meedoen door reacties te sturen of nieuwe onderwerpen aan te dragen. Het forum is op internet te bereiken via een link op de verzamelsite 'Baltic States Philatelic Page' (**www.balticstamps.com**) of direct via: **www.balticstamps.com/phpbb/**

Feldzeitung der 10.Armee

De Universiteit van Heidelberg heeft complete 'Feldzeitungen', soldatenkranten van legers te velde, uit de Eerste Wereldoorlog digitaal gemaakt en op internet beschikbaar gesteld. Ook de 'Zeitung der 10.Armee', 1915-1918, is zo in te zien. De krant van het 10e Leger, deze periode gestationeerd in Vilnius, fungeerde ook als uitgeverij: **www.ub.uni-heidelberg.de/helios/digi/feldzeitungen..html**